

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KATILIM BANKACILIĞINA ÜNİVERSİTELİ GENÇLERİN BAKIŞI

İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Burcu TÜRK

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nail ÖZTAŞ

İSTANBUL – 2020

TEZ TANITIM FORMU

- YAZAR ADI SOYADI** : Burcu Türk
- TEZİN DİLİ** : Türkçe
- TEZİN ADI** : Katılım Bankacılığına Üniversiteli Gençlerin Bakışı
- ENSTİTÜ** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- ANABİLİM DALI** : İşletme
- TEZİN TÜRÜ** : Yüksek Lisans
- TEZİN TARİHİ** : 09/07/2020
- SAYFA SAYISI** : 93
- TEZ DANIŞMANLARI** : Prof. Dr. Nail Öztaş
- DİZİN TERİMLERİ** : Katılım Bankacılığı, Üniversite Öğrencileri, İstatistik
- TÜRKÇE ÖZET** : Bankacılık sektörü içerisinde oldukça önemli bir yer tutan katılım bankacılığı gün geçtikçe önemini arttırmakta ve rekabet açısından diğer bankaların karşısına önemli bir güç olarak çıkmaktadır. Bu nedenle, gelecek dönem en önemli müşteri potansiyelini oluşturan üniversite öğrencilerinin katılım bankalarını tercih etme süreçleri hakkında detaylı bilgiye sahip olmak, onların katılım bankacılığına ilişkin görüşlerini öğrenebilmek, katılım bankacılığı işleyiş süreçlerine göre bilgi düzeylerini öğrenebilmek, tercih nedenlerini ortaya çıkartmak açısından önemli olacağı için hem katılım bankaları açısından hem de diğer bankaların rekabet stratejileri geliştirebilmesi açısından önem arz etmektedir.
- DAĞITIM LİSTESİ** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Burcu TÜRK

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KATILIM BANKACILIĞINA ÜNİVERSİTELİ GENÇLERİN BAKIŞI

İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Burcu TÜRK

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nail ÖZTAŞ

İSTANBUL – 2020

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Burcu TÜRK

.../.../2020

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĐÜNE

Burcu TÜRK 'ün “Katılım Bankacılığına Üniversiteli Gençlerin Bakışı”
adlı tez çalışması, jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalı İşletme Bilim Dalı
YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Nail ÖZTAŞ
(Danışman)

Üye

Doç. Dr. Kemal ERKİŐİ

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Kadri Gökhan YILMAZ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.... / / 2020

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Bankacılık sektörü içerisinde oldukça önemli bir yer tutan katılım bankacılığı gün geçtikçe önemini arttırmakta ve rekabet açısından diğer bankaların karşısına önemli bir güç olarak çıkmaktadır. Bu nedenle, gelecek dönem en önemli müşteri potansiyeline sahip olan üniversite öğrencilerinin katılım bankacılığına ilişkin görüşlerini öğrenebilmek, katılım bankacılığı işleyiş süreçlerine göre bilgi düzeylerini öğrenebilmek tercih nedenlerini ortaya çıkartmak açısından önemli olacağı için hem katılım bankaları açısından hem de diğer bankaların rekabet stratejileri geliştirebilmesi açısından önem arz etmektedir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anket toplamda 3 bölümden meydana gelmektedir. Anket formunda toplamda demografik sorular ile birlikte 31 ifade bulunmaktadır. Katılım bankaları faaliyetlerine yönelik faktörlerin belirlenmesinde Gökçen ve Gönen tarafından 2017 yılında geliştirilen ölçek ve katılım bankacılığı işleyiş süreciyle ilgili bilgi düzeyi faktörlerinin belirlenmesinde Gelir tarafından 2016 yılında geliştirilen ölçek kullanılmıştır.

Araştırmada çalışma evrenini seçilen birer vakıf üniversitesi ve devlet üniversitesinde okuyan üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemin seçilmesinde kolayda örnekleme yönteminin kullanılması tercih edilmiştir. Anket formlarının geri dönüşünde gerekli incelemeler yapıldığında 275 kişinin yanıtlarının analize dahil edilmesine karar verilmiştir.

Araştırma sorusu olarak belirlenen “Üniversite öğrencilerinin katılım bankacılığı üzerindeki görüşleri hangi yöndedir?” sorusuna cevap vermeye çalışılmıştır. Analiz sonuçlarına göre üniversite öğrencilerinin bilgi düzeyleri ve görüşleri arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Üniversite Öğrencileri, İstatistik

SUMMARY

Participation banking, which has a very important place in the banking sector, is increasing its importance day by day and it is an important power in the face of other banks competitively. For this reason, it will be important for university students, who have the most important customer potential in the next period, to have detailed information about the preference processes of participation banks, to learn their opinions about participation banking, to learn the level of knowledge according to the participation banking processes, and for the participation banks. It is also important for other banks to develop competitive strategies.

In the research, questionnaire was used as a data collection tool. The survey consists of 3 sections in total. In the survey form, there are 31 statements together with demographic questions in total. The scale developed by Gökçen and Gönen in 2017 and the scale developed by Income in 2016 were used to determine the factors related to the participation banking process in determining the factors related to the participation bank activities.

In the research, the university students studying at the foundation university and public university constitute the working universe. It was preferred to use simple random sampling method in selecting the sample. When necessary examinations were made in returning questionnaire forms, it was decided to include the responses of 275 people.

As the research question, "In which direction are the university students' opinions on participation banking?" The question was tried to be answered. According to the results of the analysis, there was a weak positive relationship between the knowledge levels and opinions of university students.

Key Words: Participation Banking, University Students, Statistics

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET.....	I
SUMMARY.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR LİSTESİ.....	V
TABLolar LİSTESİ.....	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VIII
ÖNSÖZ.....	IX
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
BANKACILIK VE KATILIM BANKACILIĞI.....	4
1.1. BANKACILIK TARİHİ.....	5
1.1.1. Konvansiyonel Bankacılık Tarihi.....	5
1.1.2. Katılım Bankacılığı Tarihi.....	8
1.1.2.1. Katılım Bankacılığın Ortaya Çıkış Nedenleri.....	9
1.2. KATILIM BANKACILIĞI.....	14
1.2.1. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkışı ve Tarihi.....	15
1.2.2. Katılım Bankacılığının Global Büyüklüğü.....	17
1.2.3. Katılım Bankacılığının Ülke Bazında Büyüklükleri.....	17
İKİNCİ BÖLÜM.....	19
TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI.....	19
2.1. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI.....	19
2.1.1. Türkiye'deki Katılım Bankacılığı Tarihi.....	20
2.2. TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKALARI.....	21
2.3. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKALARININ BANKACILIK SİSTEMİ İÇERİSİNDEKİ YERİ.....	24
2.4. TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKACILIĞININ ÖNÜNDEKİ PROBLEMLER....	28
2.5. KATILIM BANKALARININ SEKTÖRE GETİRDİĞİ YENİLİKLER.....	34
2.6. TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKALARININ ÇALIŞMA YÖNTEMLERİ.....	36
2.6.1. Fon Toplama Faaliyetleri.....	37
2.6.2. Fon Kullandırma Yöntemleri.....	39
2.6.3. Katılım Bankalarının Diğer Faaliyetleri.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	48
YÖNTEM VE BULGULAR	48
3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	48
3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	48
3.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	49
3.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE VARSAYIMLARI	50
3.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	50
3.6. EVREN VE ÖRNEKLEM	50
3.7. VERİ TOPLAMA ARACI	51
3.8. ARAŞTIRMA SORUSU	52
3.9. DEMOGRAFİK BULGULAR	53
3.10. FAKTÖR ANALİZİ	57
3.11. GÜVENİLİRLİK ANALİZİ	59
3.12. KORELASYON ANALİZİ	60
3.13. FARK TESTLERİ.....	61
SONUÇ	70
KAYNAKÇA	71
EKLER	-

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AŞ	: Anonim Şirket
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DEA	: Veri Zarflama Analizi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
İKB	: İslam Kalkınma Bankası
MÖ	: Milattan Önce
NCB	: National Commercial Bank
ROA	: Aktif Kârlılık
ROE	: Öz Sermaye Kârlılığı
ROFA	: Duran Varlıkların Getiri Oranı
TKBB	: Türkiye Kamu Bankaları Birliği
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevzuatı Sigorta Fonu

TABLolar LİSTESİ

	SAYFA
Tablo 3.1. Cinsiyet Dağılımı.....	55
Tablo 3.2. Sınıf Dağılımı.....	55
Tablo 3.3. Kişisel Gelir Dağılımı.....	56
Tablo 3.4. Aile Toplam Gelir Dağılımı.....	57
Tablo 3.5. Katılım Bankacılığının Prensi ve İşleyişini Biliyor Musunuz? Sorusu Yanıtlarının Dağılımı.....	57
Tablo 3.6. Katılım Bankacılığının Müşteri Beklentilerine Cevap Verdiğine İnanıyor Musunuz? Sorusu Yanıtlarının Dağılımı.....	58
Tablo 3.7. Katılım Bankacılığını Kullanmıyorsanız İhtiyaç Halinde Kullanmayı Düşünür Müsünüz? Sorusu Yanıtlarının Dağılımı.....	58
Tablo 3.8. Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşleri Ölçeği KMO-Barlett Test Sonuçları.....	59
Tablo 3.9. Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi Ölçeği KMO-Barlett Test Sonuçları.....	60
Tablo 3.10. Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşleri Ölçeği Faktör Analizi Test Sonuçları.....	60
Tablo 3.11. Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi Ölçeği Faktör Analizi Test Sonuçları.....	61
Tablo 3.12. Güvenilirlik Analizi Sonuçları.....	62
Tablo 3.13. Korelasyon Yorum Tablosu.....	63
Tablo 3.14. Korelasyon Analizi Sonuçları.....	63
Tablo 3.15. Cinsiyet Bağımsız Değişkeni ile Ölçekler Arasındaki İlişkiler.....	64
Tablo 3.16. Sınıf Bağımsız Değişkeni ile Ölçekler Arasındaki İlişkiler.....	65

Tablo 3.17. Kişisel Gelir Bağımsız Değişkeni ile Ölçekler Arasındaki İlişkiler.....	66
Tablo 3.18. Aile Toplam Geliri Bağımsız Değişkeni ile Ölçekler Arasındaki İlişkiler.....	67
Tablo 3.19. Katılım Bankalarının İşleyişi Hakkındaki Bilgi Durumu Bağımsız Değişkeni ile Ölçekler Arasındaki İlişkiler.....	68
Tablo 3.20. Katılım Bankalarının Müşteri Beklentilerine Cevap Verebilme Bağımsız Değişkeni ile Ölçekler Arasındaki İlişkiler.....	69
Tablo 3.21. Katılım Bankacılığını İhtiyaç Halinde Kullanma Bağımsız Değişkeni ile Ölçekler Arasındaki İlişkiler.....	70

ŞEKİLLER LİSTESİ

SAYFA

Şekil 3.1. Yapısal Model.....	53
-------------------------------	----

ÖNSÖZ

Bu çalışmamda bana her türlü desteği veren, tecrübesi, bilgisi ve hoşgörüsüyle beni yönlendiren değerli hocam Prof. Dr. Nail ÖZTAŞ' a manevi destekleri ile her daim yanımda olan sevgili aileme ve çalışma arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Burcu TÜRK

GİRİŞ

Dünya’da bilinen ismi ile “İslâmi Bankacılık” ya da “Faizsiz Bankacılık” 1960’lı yılların başından itibaren her geçen gün daha çok önem kazanmaktadır. Gerek dini sebepler gerekse ekonomik ve sosyal gerçekler İslami Bankacılığın oluşumunda ve gelişiminde etkili olmuştur. İslam coğrafyasında elde edilen faaliyet gelirlerinin İslâmi anlayışa göre saptanması faizsiz bankacılığın temellerini atmıştır.

Türkiye’deki ismi “Katılım Bankaları” olan faizsiz bankacılığın Türkiye’deki ilk uygulaması 1985 yılında Albaraka Türk ve Faisal Finans Kurumu tarafından başlatılmıştır. 1989 yılında Kuveyt Türk, hemen sonrasında 1990 yılında Anadolu Finans, 1995 yılında İhlas Finans ve 1996 yılında ise Asya Finans kurulmuştur.

Katılım bankaları rekabetin giderek şiddetlendiği bankacılık sektörü içinde pazar payını korumanın dışında her geçen gün pazar payını artırmak zorundadır. Bu durumda müşteriye sunulan hizmetin kalitesi müşteri memnuniyetini doğrudan etkileyecektir. Müşteri memnuniyetinin bu denli önemli olduğu noktada, memnuniyetsiz müşteri, memnuniyetsizliğini çevresine anlatacaktır. Kendisi farklı seçenek arayacağı gibi çevresindeki insanları da memnun olmadığı yerden uzaklaştırmaya çalışacaktır. Sektördeki pazar payını ancak ve ancak portföyündeki müşterilerini koruyarak ve daha fazla müşteriye ulaşarak sağlayacaktır.

Bu sebeple bu çalışmada, sektördeki payını yükseltmesi gereken katılım bankalarının üniversite öğrencilerinin gözünden durumlarının nasıl değerlendirildiği belirlenmek istenmektedir. Katılım bankalarının mevcut müşteri portföyünü koruyarak yeni müşteriler kazanabilmesi için, müşterilerin katılım bankalarını tercih nedenleri araştırılmalıdır. Bu çalışmada katılım bankalarını tercih edebilecek muhtemel portföyü oluşturan üniversite öğrencilerinin incelenmesi sağlanacaktır.

Katılım bankacılığı faaliyetlerine yönelik tüketici algısı açısından mevcut çalışmalar ele alındığında, ortaya konan araştırmalar başlıca üç temel başlıkta toplanmaktadır. Bu başlıklar; katılım bankacılığı müşterilerinin memnun olma durumunu belirlemeyi amaçlayan araştırmalar, katılım bankacılığını seçme sebeplerini belirlemeyi amaçlayan araştırmalar ve bunun yanında yukarıda belirtilen iki önemli konuyu beraber ele alan araştırmalar olarak farklı başlıklar altında toplanabilir.

Parlakkaya ve Çürük; Türkiye’de faaliyet göstermekte olan İslami anlayışa sahip bankaların ve ticari bankaların arasında finansal karakteristikleri açısından farklılık oluşup oluşmayacağını tespit etmek istemiştir. 2003-2007 yılları arasında elde edilen verilerden faydalandığı araştırmalarının sonuç kısmında İslami anlayışa sahip bankaların ticari bankalardan daha yüksek kâr ve riskliliğe sahip olduğunu tespit etmişlerdir.

Er ve Uysal (2012) yaptıkları araştırmada, 2005-2010 yılları arasında sektörde yer alan ticari ve katılım bankalarının etkinliğini girdi ve çıktı değişkeni kullanılarak Veri Zarflama Analizi metoduyla araştırmışlardır. Yapılan analizden elde edilen sonuçlarda katılım bankalarının ticari bankalara oranla daha etkin oldukları ortaya çıkarılmış ve hesaplanan hedef değerlerini hayata geçirmek için ticari bankaların araştırmada kullanılan değişkenlerde katılım bankalarına oranla daha fazla seviyede verimlilik sağlamaları gerektiği önerilmiştir.

Abbas (2012), 2007-2011 yıllarını referans alarak Pakistan’daki ticari bankaların finansal performansını karşılaştırmıştır. Beş bankanın karşılaştırılmasının yapıldığı çalışmada temel olarak; öz sermaye kârlılığı (ROE), aktif kârlılığı (ROA) ve duran varlıkların getiri oranı (ROFA) değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucu, Pakistanlı beş büyük ticari bankanın karşılaştırmasının sonuçlarının her bir bankanın toplam ortalama öz kaynak, toplam ortalama varlıklar gibi oranlar içerisinde ayrı ayrı sonuçlandığı ortaya çıkarılmıştır.

Doğan (2013), Türkiye’de yaptığı bu çalışmada 2005-2013 yıllarını referans olarak katılım bankaları ve geleneksel bankaların performanslarını t-testinden yararlanarak incelemiştir. Katılım bankalarının borç ödeme gücünün düşük, riskliliğin yüksek, karlılığın ise geleneksel bankaların gerisinde olduğu yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkarılmıştır.

Özdemir (2014) bu çalışmada, 2008-2012 yılları arasında Türk Katılım Bankaları ve Malezya Katılım Bankalarını etkinlik, verimlilik ve performans yönünden incelemeye gerek duymuştur. Araştırmada etkinlik seviyesini ölçmek için veri zarflama analizi (DEA), bankalar arası performans seviyesini ölçmek için ise TOPSİS yönteminden faydalanılmıştır. Yapılan araştırmanın sonucunda, Malezya İslam bankacılığının toplam varlıklar, dağıtılan krediler ve toplanan mevduatlar karşılığında Türkiye’deki katılım bankalarına göre daha ileri seviyede olduğu fakat etkinlik değerleri yönünden de Türkiye katılım bankacılığının oldukça ileri bir seviyede olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Oğuz (2016), 2005-2013 yılları referans alınarak Türkiye'deki kamu, özel sermayeli mevduat ve katılım bankalarının bazı bilanço kalemlerini karşılaştırmış ve sonucunda belirlenen yıllar arasında katılım bankalarının kamu ve özel sermayeli mevduat bankalarına oranla büyüme gerçekleştirdiğini bunun yanında kârlılıkta ise düşük büyüme meydana geldiğini gözlemlemiştir.

Yukarıda belirtilmiş olan çalışmalar incelendiğinde katılım bankacılığı üzerine tüketicilerin bilgi düzeylerini ölçmek için; yıllara göre katılım bankacılığını kullanan kişilerin analizi, veri zarflama analizi, öz sermaye kârlılığı, aktif kârlılığı, duran varlıkların getiri oranı, TOPSİS yöntemi ve bilanço analizleri gibi tekniklerden faydalandığı tespit edilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin katılım bankalarına karşı olan görüşleri ve tutumlarını belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada ise nicel verilere dayalı genel tarama modelinden ve ilişkisel tarama modelinden faydalanılmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anket toplamda 3 bölümden meydana gelmektedir. Anket formunda toplamda demografik sorular ile birlikte 31 ifade bulunmaktadır. Katılım bankaları faaliyetlerine yönelik faktörlerin belirlenmesinde Gökçen ve Gönen tarafından 2017 yılında geliştirilen ölçek ve katılım bankacılığı işleyiş süreciyle ilgili bilgi düzeyi faktörlerinin belirlenmesinde Gelir tarafından 2016 yılında geliştirilen ölçek kullanılmıştır.

Araştırma sorusu olarak belirlenen "Üniversite öğrencilerinin katılım bankacılığı üzerindeki görüşleri hangi yöndedir?" sorusuna cevap vermeye çalışılmıştır. Araştırma sorusuna yanıt verebilmek adına öncelikli olarak faktör ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Ardından ilişkileri test edebilmek için korelasyon, t testi ve Anova testlerinden faydalanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK VE KATILIM BANKACILIĞI

Para, insanlık tarafından uzun zaman geçtikten sonra keşfi yapılan, tarih süresince değişime ve gelişime uğramış, hakkında hukuki, iktisadi ve fikhî açılardan birçok bilimsel çalışmalar yapılmış geniş ve önemli bir husustur¹.

İnsanlığın yaratılışından günümüze, ekonominin farklı dönemlerinde yapılan üretim faaliyetlerinde, sermayenin bulunduğu yer ve öneme göre, anlamında değişiklik gösterdiği izlenmiştir. Günlük hayatımızda, insanlar arasında, sermaye denildiğinde ilk olarak akla “para” gelmekte ve ekonomik olarak da bu anlam kastedilmektedir. Fakat iktisat biliminde para, sadece sermaye anlamı ile kullanılmamakla birlikte sermaye mallarını satın almaya yarayan bir araç olarak da kabul edilmektedir².

Para denildiğinde insanın aklına ilk gelenlerden biri de bankalardır. Bankaların ortaya çıkmasındaki en büyük etmen olarak çok farklı şekilde gümüş ve altın paraların Avrupa ülkelerinde dağılması ve paraların kıymetlerinin belirlenmesindeki zorlukların ülkeler arası ticareti negatif yönde etkilemesi ve ödemelerin düzene koyulması şeklinde bilinmektedir³.

Bankalar genellikle likidite, risk, kârlılık ve büyüklüklerini de en yüksek düzeyde tutmak şartıyla kaynaklarını kullandıran ve bu kullandırım eyleminden elde ettikleri kârı yeni varlık alanlarına yatırım yapan kuruluşlardır. Diğer bir deyişle, kısa vadeli olarak borçlanır ve sonrasında uzun vadeli olarak borç verirler. Böylelikle kısa vadeli almış oldukları ödünç paralarla uzun vadeli verdikleri borç paraları finanse etmiş olurlar. Bu duruma, varlık dönüşümü denilir⁴.

Bankacılık sistemi dünya üzerinde faaliyetleri açısından birçok sektörü doğrudan doğruya etkilemektedir. Ülkeler yaşadıkları krizler neticesinde elde ettikleri deneyimlerle, farklı önlemler alarak finansın temel yapısını verimli tutmak adına güncel uygulamalara yönelmişlerdir. İşlevsel finansal yapılar, şahısların yaşam

¹ Abdullah Durmuş, Fıkhi Açıldan Günümüz Para Mübadelesi İşlemleri, İstanbul Marmara Üniversitesi, 2008, s.2 (**Yayımlanmış Doktora Tezi**)

² Faruk Habergetiren, İslam Hukuku'nda Sermaye ve Sermaye Hareketleri, Şanlıurfa Harran Üniversitesi, 2005, s.13 (**Yayımlanmış Doktora Tezi**)

³ Aybegüm Bilir, Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, Adana Çukurova Üniversitesi, 2010, s.7 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

⁴ Tuğba Batır, Türkiye' de Katılım Bankaları Konvansiyonel Bankaların Karlılık Belirleyicileri ve Etkinlik Yönünden Karşılaştırılmaları, Erzurum Atatürk Üniversitesi, 2016, s.4 (**Yayımlanmış Doktora Tezi**)

seviyelerini yükseltirken, ülkelerin istikrarlı büyümelerine olanak verir. Bankaların işlevsel etkinliklerinin artırılması, risklerin minimize edilmesi için çeşitli yapısal düzenlemelere gidilmektedir. Ülkeler mevcut yasal imkânları ile farklı yasal düzenlemeleri uygulamasının yanı sıra uluslararası alanlarda bütün ülkelerin uyması gerekli olan bazı yasal düzenlemeleri de uygulamaktadır⁵.

1.1. BANKACILIK TARİHİ

Bankacılık hizmetleri çok eskiye dayanmaktadır. Tarih bilimcileri bankanın ilk ortaya çıkış zamanının günümüzden 6000 sene öncesine kadar gittiğini belirtmektedir. İlk banka olarak bilinen yapıların Sümerlilerin zamanında Oruk adı verilen bölgenin civarında M.Ö. 3500'lü yıllarda yapılan yapılar olduğu bilinmektedir.

Bu yıllarda Hamurabi tarafından çıkartılan kurallar çerçevesinde banka olarak bilinen yapılardaki yerlerin hangi esaslara göre işlemleri yürüttüğü belirtilmiştir. İlk borç verme işlemlerini mabet şeklinde kurulan bu kuruluşlarda bulunan rahiplerin gerçekleştirdiği bilinmektedir. Bu yıllarda din âlimleri halkın maddi manevi bütün sıkıntılılarıyla birer danışman gibi ilgilenmektedir⁶.

1.1.1. Konvansiyonel Bankacılık Tarihi

Günümüzde pek çok kaynak bankacılık benzeri işlemlerin ilk ortaya çıkışının paranın icadından sonra M.Ö. V. ve VI. yüzyıllarda Mezopotamya'da günümüzdeki ipotek benzeri veya kefillik tarzı teminatlarla yapılmaya başladığını araştırma sonucu olarak bildirmiştir. Halk bu yıllarda güvenilir yerler olarak gördükleri tapınaklara mallarını bırakarak finansman sisteminin bir nevi sermayesini oluşturmuştur. Emanet sistemi, bir süre sonra din adamlarının mal fazlası olanların mallarının belli tutarlar karşılığında, mal eksiği olanlara geçici olarak kullanımlarına sunulmasına dönmüştür. Hem güvenin hem de ticaretin getirdiği bu sistem, en basit şekliyle bankacılık işlemlerinin sermayesini oluşturmuş ve tarihin ilk finans kuruluşlarının temel taşlarının tapınaklar ve din adamları olmasını sağlamıştır⁷.

⁵ Esra Çalık ve Mehmet Aygün, Geleneksel Bankalar ile Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Basel 3 Kriterleri Açısından Kıyaslanması, *Journal of Current Researches on Business and Economics*, Yıl:7, Sayı:2, 2017, s.45-53.

⁶ Didar Ustaoglu, Türkiye' de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, 2014, s.2 (*Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*)

⁷ Doğa Erdoğan, Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Katkıları, İstanbul Marmara Üniversitesi, 2011, s.2 (*Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*)

Roma, Mısır ve Yunan medeniyetlerinde banka tarzında işlemlerin yapıldığı hatta Yunan medeniyetine ait tapınaklarda insanların ve devletin emanetlerinin güçlü sermaye oluşturduğu bilinmektedir. Bankerlik sisteminin ticaretin baş aktörlerinden olan Roma medeniyetinin ortaya çıkması bankacılık benzeri işlemlerin gelişmesine yardımcı olmuştur. Fakat Roma medeniyetinin yıkılması ile birlikte gelişmekte olan bankacılık sistemi yavaş yavaş duraksamaya başlamıştır. Bu dönemin Avrupa toplumunda siyasi sıkıntılar başlamış bu sıkıntılar da gitgide kiliselerin rolünü arttırmış ve bankacılık alanındaki gelişmeler duraksamaya uğramıştır.

İstanbul'un fethinin sonucunda oraya çıkan Rönesans akımı ve deniz ticaretinin öneminin artması batıda kilisenin kurallarının zayıflamasına ve değişmesine neden olmuştur. Bu değişim beraberinde oluşan Romalıların ticaret kuralları kabul görmeye başlamıştır. Ticaretin kurallarının yenilenmesi faizle alakalı bakışı da değiştirmiş ve faiz yasal olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Ticarete kilisenin rolünün değişmesiyle başlayan gelişmeler bankacılık faaliyetlerine büyük katkı sağlamıştır⁸.

Küreselleşen dünyanın veya kısaca belirtmek gerekirse entegre olan dünyanın dışında yer almamak, devamlı olarak genişleyen pazardan ya da dünya ticaretinden hisse elde edebilmek, imkân ve kazanımlardan yararlanmak, ülkeler için birincil amaçlar haline gelmiştir⁹.

Kaynak fazlası olanların kaynaklarını kaynak ihtiyacı olanlarla buluşturan finansal sistem bu işlevi sayesinde atıl durumdaki kaynakların aktif olarak kullanılmasını ekonominin gelişmesini ve ticaretin sağlam temeller üzerine kurulmasını sağlayan bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁰.

1836 yılından sonra İngiltere'nin, Ortadoğu bölgesinde olan ticaretini arttırması ve bölgede yatırım kararları almasından dolayı uzun soluklu finansman ihtiyacı duymuş ve banka kurulması yolunda çalışmalar ile birlikte önerilerde bulunmuştur. İlk bankanın 1847 yılında kurulmasının ardından Türk parasının uluslararası ticaret ödemelerinde istikrarlı bir şekilde değerlendirilmesi gerekliliği Osmanlı İmparatorluğu'nda banka kurulması sürecinde etkili olmuştur.

⁸ Ustaoglu, a.g.e., s.3.

⁹ Doğan İpekgil vd., İşletmelerin İç ve Dış Pazarda rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler ve Bir Uygulama, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2, 2003, s.109-124.

¹⁰ Tunahan Akkuş, Türk bankacılık Sektöründeki Katılım Bankalarının Finansal İstikrarının Stres Testi Yönetimiyle Analizi, Balıkesir Üniversitesi, 2017, s.4 (*Yayımlanmış Doktora Tezi*)

1856 yılında yayınlanan Islahat fermanında banka kurulması önerileri bulunmasıyla Londra merkezli ve İngiliz sermayeli Bank-ı Osmani-i 1856 yılında, Fransız sermayeli banknot basma yetkisi olan Osmanlının ilk emisyon bankası olan Bank-ı Osmani-i Şahane 1863 yılında kurulmuştur. Bu bankanın yabancı sermayeli borçlanma bankacılığının başlangıcı olduğu kabul edilmektedir¹¹.

Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi geçmişine bakıldığında kâğıt paranın ilk defa 1840 yılında çıkarıldığı ifade edilmektedir. Bütçede gözlenen açıkların kapatılması amacı ile çıkarılan kâğıt paranın, Osmanlı hazinesi bünyesinde kaynak gereksiniminin karşılanması adına kaime ismi ile kısa vadede ve büyük ölçüde artış gösterdiği belirtilmektedir. Devamlı olarak dış ticaret eylemlerinde açık meydana gelmesinden dolayı kaimeler yabancı paralara oranla değer kaybederek, ithalat alanında finanse bulabilmek adına kaynak arayışının da oldukça güçleştiği bilinmektedir. Bu doğrultuda kaimelerin uluslararası düzeyde değerini koruması adına birtakım yöntem arayışına girilerek, 1845 yılı itibari ile iki Galata bankerleri aracılığı ile Osmanlı bünyesinde gerçekleştirilen ithalat desteğinin sabit döviz kuru bazında dış ekonomik alanlara yansıtılacak poliçelere karşın finanse desteği şeklinde faaliyete geçilmiştir. Aynı anlaşmanın 1847 yılında yenilenmesi esnasında, bankerlerin talebi üzerine hükümetin dışında faaliyet içeren banka kurulmasına karar verilerek ilk banka o süreçte görevde bulunan hükümetin de desteği ile Galata bankerlerinden olan J. Alleon ve Thedor Baltazi aracılığı ile İstanbul Bankası adı altında kurulduğu bilinmektedir. Söz konusu banka 1847-1852 yılları arasında faaliyet sürdürmüştür¹².

1847-1923 yılları arasındaki zaman diliminde Türkiye bünyesinde yabancı sermayeye sahip olan bankaların yaygın olduğu gözlenmektedir. Türkiye bazında bankacılığa dair gelişim süreçleri yedi farklı evrede ele alınmaktadır. Bu evreler; 1847-1923 dönemini içeren Osmanlı Dönemi, 1923-1932 yılları arası Ulusal Bankalar dönemi, 1933-1944 Kamu Bankaları Dönemi, 1945-1960 Özel Bankalar dönemi, 1960-1980 Planlı Dönem, 1981-2001 Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi ve 2002-2007 yıllarını kapsayan zaman diliminde ise Yeniden Yapılandırma Dönemi olarak isimlendirilmektedir¹³.

¹¹ Çağlar Karacaoğlan, Yabancı Sermayeli Bankaların Türk Bankacılık Sektörüne Girişi, İstanbul Kadir Has Üniversitesi, 2011, s.7 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

¹² Faruk Özbay, Katılım Bankacılığı ve Türkiye' deki Uygulamaları, İzmir Gediz Üniversitesi, 2014, s.8 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

¹³ Karacaoğlan, a.g.e., s.4.

Türkiye'de cumhuriyetin ilanından sonra yapılan İzmir İktisat Kongresi bankacılık alanına farklı bakış açıları ekleyerek olumlu katkı sağlamıştır. Bu dönemde yerli bankalarımız çoğalarak 22 adede ulaşmış ve yabancı sermayeli banka sayısı 13'te kalmıştır. Toplamda 35 bankanın 139 adet şubesi ülkemizde faaliyet göstermektedir¹⁴.

1.1.2. Katılım Bankacılığı Tarihi

Katılım bankası, Bankacılık Kanununda fon toplama ve finansman kullandırma esas amacı olmak üzere faaliyet gösteren kurumlar ile merkezi yurt dışında bulunan kurumların Türkiye'deki şubelerini ifade etmektedir.

Mevduat bankalarının yapmış olduğu gibi paranın alınıp satılması ile elde edilen kazançlar, paradan alışveriş yapılmadan yine daha fazla para kazanılması ticaretle örtüşmediğinden toplumların büyük bir çoğunluğunda kabul görülmeyen bir unsur haline gelmiştir. İslam dinine mensup topluluklar da ise dinin emir ve yasaklarına bağdaşmadığı için ribayı kabul etmemişlerdir¹⁵.

Katılım bankacılığı, İslam hukuku sistemine paralel olarak geliştirilmiş, öncelikle Kur'an ve Sünnet devamında ise İslam kaynaklarına dayalı olarak çalışan finans sisteminin bir parçası halindedir¹⁶.

İslamiyet'te kabul görmeyen faiz ve faiz benzeri işlemler, dönemin getirmiş olduğu sosyal sıkıntılar ve politik gelişmeler, İslam toplumlarında kendilerine ve inançlarına uygun bir sistem geliştirilmesinin temelini oluşturmuştur¹⁷.

Katılım bankaları topladıkları fonları faiz içerdiği için devletin borçlanma senetleri gibi yerlerde kullandırmamakta ve ticaretin gelişmesinde kullandıklarından dolayı ekonominin canlı kalmasına çok büyük katkıda bulunmaktadır¹⁸.

Son zamanlarda gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra az gelişmiş ülkeler de ekonomik gelişmeleri yakından takip etmektedir. Ekonomik açıdan büyük ilerleme kaydeden gelişmiş ülkelerin yapmış olduğu ekonomik baskılar gelişmekte olan ve az

¹⁴ Özbay, a.g.e., s.9.

¹⁵ Akkuş, a.g.e., s.8.

¹⁶ Sezer Kahyaoğlu ve Umut Özkara, *Katılım Finans: Teorik ve Ampirik Çalışmalar*, Ankara: Gazi Kitabevi, 2018, s.154.

¹⁷ Erdoğan, a.g.e., s.87.

¹⁸ Akif Can, Banka Kartlarının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, İstanbul Marmara Üniversitesi, 2007, s.2 (*Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*)

gelişmiş olan ülkeleri dünyadaki ticarete yer almaya mecbur bırakmıştır. Fakat sermaye yapılarının güçsüz olması nedeni ile petrol paralarının AB ülkelerinde değerlendirilmesinden vazgeçilerek kendi ülkelerinde ve İslam ülkelerinde değerlendirilmeye başlanması, faizsiz bankacılık işlemlerine olan ihtiyacı arttırmış ve gelişimine büyük katkı sağlamıştır¹⁹.

Petrol paralarındaki artış, nakit fazlalığının büyük rakamlara ulaşması faizsiz sistemin 1972 ile 1975 yılları arasında yenice filizlenmesini sağlamıştır. Nakit bolluğu sayesinde gelişmeye başlayan İslami bankacılık 1976 ile 1983 yılları arasında İngiltere'den Malezya'ya kadar yayılarak faizsiz sistemde bankalar kurulmuş ve katılım bankacılığı gelişme evresine geçmiştir. Ülkemize de 1983 yılından itibaren giren faizsiz sistem faizlerin yükselmesi, özellikle doların güçlenmesi ve petrol fiyatlarındaki zayıflama nedeni ile sıkıntıların yükseldiği bir dönem olarak devam etmektedir. Faizli sistemle rekabet edebilmek adına katılım bankaları tarafından ABD, İran, Pakistan ve ülkemizde bankalar kurulmuştur²⁰.

Katılım bankaları bir taraftan ekonomik sistemin tamamlayıcısı olarak faaliyetlerine devam ederken bir taraftan da olgunluk dönemlerini çok agresif rekabet ortamında geçirmektedirler²¹.

1.1.2.1. Katılım Bankacılığın Ortaya Çıkış Nedenleri

Faizli bankaların uygulamış olduğu repo, ters repo, DİBS alım satımı ve nakdi kredi verilmesi haricindeki bankacılık faaliyetlerinin hemen hemen hepsini gerçekleştiren katılım bankaları faiz hassasiyeti olan kişilerin atıl fonlarının finansal sistemin içinde aktif olarak kullanılmasını sağlayarak bankacılık faaliyetlerini sürdürmektedir²².

Finansal krizlerden kaynaklı sürekli sıkıntılar yaşayan ekonomik sistemden dolayı katılım bankaları, 1980'li yılların ortalarına kadar ciddi manada hizmet sunamamışlardır. Fakat finansal krizler aynı zamanda fırsatları da beraberinde getirmiş ve farklı bir yatırım aracı arayan yatırımcılar katılım bankacılığına dünya çapında yönelmiştir²³.

¹⁹ Erdoğan, a.g.e., s.24

²⁰ Özbay, a.g.e., s.22.

²¹ Mustafa Yurttadur ve Hayati Demirbaş, Türkiye' de Bulunan Katılım Bankaları ve Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması, **İGÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:4, Cilt:2, 2017, s.81-96.

²² Hakan Demir, Faizsiz Bankacılıkta Varlık Yönetim Şirketi Adaptasyonu, İstanbul Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, 2012, s.18 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

²³ Cengiz Toraman vd., Mevduat ve Katılım Bankalarının Karşılaştırmalı Performans Analizi, **Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:16, Sayı:2, 2015, s.757-779.

Katılım bankaları fon toplama işlemini yaparken kâra ve zarara katılmayı esas alıp; ortaklık, finansal kiralama ve ticaret gibi yöntemlerle bu fonları kullandıran bir bankacılık türü olup finansal sistemin tamamlayıcısı niteliğindedir ve bu şekilde faaliyetlerini sürdürürler. Katılım bankalarının en önemli özelliklerinden bir diğeri ise tüketim içerisinde kullanılmalarıdır. Bu sebeple katılım bankaları kuruluş amaçları bakımından değerlendirildiğinde reel ekonomiyi daha iyi finanse ettiği düşünülmektedir²⁴.

Katılım bankaları, faiz hassasiyetinden dolayı birikimlerini mevduat bankalarına yatırmayan kişilerin ihtiyaçlarını gidermiştir. Çünkü katılım bankaları kâr zarar ortaklığı şeklinde topladığı fonları ticarete yani işletmesine hammadde malzeme almak isteyen, kendisine araba veya konut, işyeri almak isteyen fakat inançları nedeni ile bu istek ve ihtiyaçlarını gideremeyen kişilere kullandırarak alternatif olarak faaliyet göstermektedir²⁵.

1.1.2.1.1. Dini Nedenler

Araplar cahiliye döneminde vadeye bağlı olarak borcun ne kadar artacağına bakarak ticaretlerini sürdürmekteydi. Bu dönemin kaynakları bu toplumların riba kelimesinin anlamıyla ilgilenmekten çok ticaretin gecikmesi veya ertelenmesi sonucu alınacak fark üzerine anlaşlırdı. Yine aynı dönemde bu faiz uygulaması borç verilen paraların faizlerinde dönemsellik kavramı ile tahsil edilir anapara ise belirlenen vadenin sonunda geri alınırdı. Bu anlaşmada eğer bir gecikme olacaksa yeni vade için de alınacak faiz tutarı değiştirilirdi²⁶.

Yatırım, insanların geleceklerini güvence altına alabilmek için kenara bir miktar para ayırması veya bu para ile çeşitli yatırımlar yapması durumudur. Yatırımların ve tasarrufların varlığı hem bireysel açıdan hem de makroekonominin gelişebilmesi açısından çok büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple devlet ve ekonomi biliminin insanları, vatandaşları daima tasarruf yapmaya ve tasarruflu olmaya yönlendirmektedir.

Din, insanların hayatlarına doğrudan etki edebilme gücüne sahip inançlar sistemidir. Dinin emrettikleri ve yasakladıkları, bireyin yaşamı boyunca tercih edeceği

²⁴ Turan Öndeş vd., Katılım Bankalarının Kredi Kullananlar Açısından Tercih Edilme Sebepleri: Atatürk Üniversitesi Akademisyenleri Üzerine Bir Uygulama, *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:32 Sayı:4, 2018, s.885-902.

²⁵ Harun Öğünç, Katılım Bankaları Üzerine Bir Değerlendirme: Literatür ve Finansal Durum İncelemesi, *Türk&İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:4, Sayı:11, 2017, s.181-198.

²⁶ Dursun Sarı, Mefru Nitelikli Riba Hadiselerinin Tahrir ve Tenkidi, Kayseri Erciyes Üniversitesi, 2005, s.9 (*Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*)

faaliyetlere de yön vermekte, toplumun içindeki kültürün oluşmasına katkısı olmakta, insanlar arasında bağ kurmakta ya da bir topluluğun ahlak kurallarının oluşumuna yardımcı olmaktadır. Bu sebeple dini kurallar insanların yaşamlarında da ekonomik faaliyetleri üzerinde de etkili olmaktadır. Bu duruma gösterilebilecek en güzel örnekler de faizsiz bankacılık sistemleridir²⁷.

Dini nedenlerin temelindeki unsur, İslamiyet'te faizin yasak olması durumu sayılabilir. Faizin yasak olması nedeniyle Müslümanların bir kısmı, geleneksel bankalarla ticari ilişkiye girmeyi uygun bulmamış ve bu bankalarla çalışmamayı tercih etmişlerdir. Dini inançları gereği İslam toplumlarının elinde bulunan kaynakların finansal sisteme dâhil edilebilmesi için bu hassasiyetleri gözetecek finansal sistem gelişmesi zorunluluk haline gelmiştir²⁸.

Diğer bir adı da katılım bankacılığı olan faizsiz bankacılık sistemleri, dinin yasak ettiği ekonomik hareketleri yapmaktan kaçınan bir bankacılık sistemi olarak tanımlanabilir. Dünya genelinde yaygınlaşmaya başlayan bu bankacılık türünde temel prensip borçlara ve mevduatlara faiz uygulanmadan hem bankanın hem de müşterilerinin ikisinin de kazanç elde etmesini sağlamaktır. Bu türdeki bankalar İslam bankaları şeklinde anılsa da müşterileri yalnızca Müslüman bireylerden oluşmamaktadır. Çünkü faiz sistemleri diğer dinlerde de yani, Hristiyanlık ve Yahudilikte de yasaklanmıştır²⁹.

Toplumların dini inançları, bireylerin sosyal yaşamlarına etki ettiği kadar finansal kararlarına da etki etmektedir. İslam dininde faizin haram olmasından dolayı bu dine mensup olan birçok kişi birikimlerini değerlendirirken ve yönetirken faizden uzak durmaya çalışmaktadır. Bu derece hassasiyeti bulunan birçok tasarruf sahibi, işlemlerini faizsiz bankacılık aracılığıyla yapmaya özen göstermektedirler.

Bu sebeple fon bulabilmek için yapılan araştırmalarda dini inançlarından ötürü konvansiyonel bankaları tercih etmeyen ya da tercih etmek istemeyen ve bu yolla faizden uzak durmaya çalışan hane halkları birikimlerini bu sisteme kazandırmak için faizsiz bankacılığı/katılım bankalarını bir çözüm ve çıkar yol olarak görmüştür³⁰.

²⁷ Tunay Aslan ve Yağmur Sönmez, Malezya'da Katılım Bankacılığı, *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, Yıl:5, Sayı:17, 2018, s.330-344.

²⁸ Çalık, a.g.e., s.71.

²⁹ Aslan ve Sönmez, a.g.e., s.335.

³⁰ Yavuz Türkan ve Mustafa Arpacık, Din Görevlilerinin Katılım Bankacılığına Bakış Açısı: Bingöl İlinde Bir Uygulama, Bingöl Üniversitesi, Yıl:7, Cilt:7, Sayı:14, 2017, s.227-241.

Kuran-ı Kerim'de riba (faiz) kesinlikle yasaklanmıştır. Katılım bankaları "İslam toplumunun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlanmış, organize edilen ve işlemlerinde kesinlikle faizi kullanmayan finansal kuruluşlar olarak tanımlanmıştır".

Faizsiz olarak çalışan katılım bankaları, öte yandan konvansiyonel bankaların yaptığı işlemlerin hemen hemen hepsini yapmaya çalışırlar. Katılım bankaları tüm bu işlemleri yerine getirirken faiz olgusunu hiçbir işlemine katmadan yerine getiren kuruluşlardır³¹.

Faiz hassasiyeti kişilerin katılım bankalarını tercih etmelerindeki en önemli özellik olarak karşımıza çıkmaktadır³².

1.1.2.1.2. Ekonomik Nedenler

1970'li yıllarda petrol ihraç eden İslam ülkeleri her ne kadar gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkeler olsa da sermaye fazlalığı ortaya çıkmış fakat bu paralar İslam ülkelerinde değerlendirilmeyip batıya aktarılmıştır. Böylece elde edilen bu sermaye fazlalıklarının İslam ülkelerinin ekonomik gelişimine katkı sağlamadığı görülmüştür. İstihdam açısından da sıkıntı çeken İslam ülkelerinin ekonomik anlamda ilerlemeleri ve sermaye açıklarını kapatabilmeleri için iş birliği yapmaları gerektiği fikri artık kabul görmeye başlamıştır. Finansal olarak kaynak bütünlüğünün sağlanmasının ne kadar önemli olduğu da fark edilmiştir.

Son yıllarda hizmet ve üretim sektöründe görülen birleşmelerin temel nedeni finansal sermayenin kontrol altına alınabilmesidir. Sadece teknolojik gelişmeler üzerine stratejik planlar yapmanın yeterli olmadığını düşünen dünya devi bankalar ve firmalar dünyanın farklı bölgelerindeki tasarruflara da ulaşabilmek amacıyla birleşme yollarına gitmiştir. HSCB ve CİTİ gibi bankalar bünyelerin faizsiz bankacılık servisleri kurarak İslam dünyasının özellikle Ortadoğu'daki sermayelerini bünyesine katmayı başararak ciddi kazançlar elde etmişlerdir³³.

Konvansiyonel bankaların kredi kullandırmalarında vadenin genellikle kısa olması ekonomik nedenler arasında yer alarak İslam ülkelerini ellerindeki fazla sermayeyi değerlendirmek için farklı arayışlara girmeye zorlamaktadır. Bununla birlikte katılım bankalarının kâr-zarar ortaklığı esasına göre fon kullandırmaları, şirketlerin verimliliklerine önem vermeleri ve bu konuda dikkat etmeleri fon

³¹ Türkan ve Arpacık, a.g.e., s.235.

³² İsmail Durak vd., Banka Seçiminde Müşteri Tercihleri: Katılım Bankaları Üzerine Ampirik Bir İnceleme, *The Journal of Social Science*, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:2, 2017, s.55-69.

³³ Erdoğan, a.g.e., s.26.

kullandırılmasında denetim zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Bu uygulamanın makroekonominin gelişimine son derece katkılı olacağı çok açıktır³⁴.

Faizsiz bankacılık sistemleri dünyada atıl durumda kalmış farklı yatırımlara yönelmiş dini hassasiyeti olan birçok yatırımcıyı ekonomik sisteme dâhil ederek birçok ülkede önemli bir görev üstlenmiştir. Bu atıl durumdaki sermayeyi fark eden New York borsası dini hassasiyetleri nedeniyle borsaya giremeyen çok sayıda yatırımcıları sisteme sokabilmek için İslami hassasiyetle hareket eden firmalara ve yatırımcılara yönelik özel bir indeks hazırlamıştır³⁵.

1.1.2.1.3. Sosyal Nedenler

Kazançları yüksek olanlarla düşük olanlar arasındaki fark azalmadığı süreçte toplumsal ilişkilerde olumsuzluklar meydana gelmektedir. Faizsiz bankacılık faaliyetleri gelirler arasındaki uçurumun daha da artmasını engelleyerek gelirlerin eşit dağılmasını sağlamayı amaçlamıştır³⁶.

Geleneksel bankacılık faaliyetlerinde olanın aksine faizsiz bankacılık sistemi içerisinde sermaye sahiplerine kâr-zarar ortaklığı sayesinde doğrudan ve tek yönlü gelir transferi söz konusu değildir. Bütün gelişmiş devletlerce kabul görmekte olan toplum devleti olma düşüncesi, faizsiz sistemin önünü açmış ve ilerlemesine destek olmuştur³⁷.

İslam dininde faizin yasaklanmasının en büyük sebeplerinden biri, toplum içinde oluşturduğu toplumsal dengesizlik, başka bir ifadeyle; zengin olanın servetini sürekli arttıran, fakir olanı da daha fazla fakir hale getiren düzendir³⁸.

Sermayenin sahipleri toplumlarda güçleri sayesinde önemli olan kişiler haline gelmişlerdir. Toplumsal barışı sıkıntıya sokan olay, fakir bireylerin ihtiyacı olan sermayeyi sağlamak için ödedikleri aşırı faizlerin sermaye gücünden dolayı zenginlere servet artışı olarak aktarılmasıdır. Örnek verecek olursak, II. Dünya Harbi sırasında İngilizlerin Amerikalılardan faizsiz olarak nakit istemesine Amerikan hükümeti razı olmamıştır. Yapılan müzakereler sonucunda faizli olarak borç verilmesi

³⁴ Çalık, a.g.e., s.74.

³⁵ Erdoğan, a.g.e., s.26.

³⁶ Erdoğan, a.g.e., s.26.

³⁷ Nurullah Mücahitöğlu, Türkiye' de Katılım Bankalarının Finansal Kiralamadaki Yeri, Diğer Finansal Kiralama Şirketleri ile Karşılaştırılması ve Sektörde Sukuk Uygulaması Beklentileri, İstanbul Marmara Üniversitesi, 2015, s.1-18.

³⁸ Ayşenur Destebaşı, Enflasyon ve Faiz İlişkisi Üzerine İslamiyet Açısından Bir Değerlendirme, *Enderun Dergisi*, Sayı:2, Cilt:1, 2018, s.32-37.

üzerine taraflar anlaşmışlardır. Yapılan borç alışverişinin İngilizler üzerinde meydana getirdiği negatif tesiri Lord Kiens şu şekilde izah etmiştir: “Bu anlaşmada Amerika’nın bize karşı tutumu ve davranışlarından duyduğum derin üzüntüyü ebediyen unutmuyacağım. Çünkü ABD bize faizsiz olarak bir kuruş bile borç vermeyi kabul etmemiştir”³⁹.

1.1.2.1.4. Politik Nedenler

Dünya üzerinde bazı İslam ülkelerinde, katılım bankacılığı sisteminin yaygınlaşmasında ve ilgi görmesinde siyasi sebeplerin etkisi büyüktür. Manevi esaslar dikkate alındığında petrol nedeniyle zengin olan İranlı ve Pakistanlı kuyumcuların ülkelerinde denetimde tutulma arzusu kuyumcuları arayış içerine sokmuştur. Bu arayışın faizsiz finans sisteminin Suudi Arabistan’da filizlenmesinde önemli etkileri olduğunu söylenebiliriz. İslam devletleri kalkınma ve büyüme ivmesini sağlamak adına devletlerarası politik platformda yeterli güce ulaşmak amacıyla, faizsiz sistemin ortaya çıkardığı imkânlardan yararlanmaya yönelmişlerdir. İslam devletleri arasındaki iş birliği ve eşgüdümün ekonomik etkinliğinin artırılmasının yanında uluslararası seviyede daha kuvvetli bir siyasi güce sahiplik İslam Kalkınma Bankası’nın kuruluş gayelerinden birisidir. Türkiye’de 1980’lerin başlarında meydana gelen buhran sebebiyle finansal sistemi düzeltme çabası ülkemizde yabancı bankaların kurulmasına olanak sağlanmıştır. Finansal yaşamı toparlamak ve geliştirmek gayesiyle 1970’lerde dünyada uygulamaya konulan faizsiz sistemin ülkemize girişi 1985 yılı itibariyle gerçekleşmiştir⁴⁰.

1.2. KATILIM BANKACILIĞI

Dünya üzerinde faizsiz sistemin ilk örneklerine milattan önceki dönemlerde rastlanmaktadır. Hal böyleyken İslamiyet’in ortaya çıkmasının ardından faizsiz sistem daha yaygın şekilde bilinir olmuştur⁴¹.

İbadethaneler ilk çağlardan itibaren banka faaliyetlerini yerine getiren ilk kuruluşlar olarak bilinmektedir. Mabetler önceleri faizsiz yapmış oldukları bu işlemleri, sonraki zamanlarda ise faizli hale getirdikleri söylenmektedir.

³⁹ Erdoğan, a.g.e., s.26.

⁴⁰ Hamza Özkan, Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları, Niğde Üniversitesi, 2012, s.8 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

⁴¹ Mustafa Kara, Katılım Bankalarında Personel Eğitimi, Ankara Gazi Üniversitesi, 2006, s.10 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

Bu dönemin varlıklı bankerleri olarak bilinen Murashu ve Egibi aileleri evvelki zamanlarda faizsiz verdikleri borçları ilerleyen dönemlerde bankaların yaptığı şekilde faizli olarak vermişlerdir⁴².

Faizin İslam dini tarafından yasaklanmış oluşu, diğer taraftan faizli kurumlar dışında bir yapının olmayışı İslami kesimin birikimlerini aktif kullanılmasını sonlandırarak altına ve emlak yatırımına yönlendirmiştir. Bu durum İslami devletlerin kaynak sıkıntısını gidermek için yabancı sermayeye yönelmesi akabinde politik ve ekonomik açıdan dışarıya bağımlı kalmasına neden olmuştur. Katılım bankacılığı birikimlerin ülke ekonomisinde kalmasını ve dış borç yükünün azalmasını sağlamıştır⁴³.

Katılım bankaları günümüzde mali sektör içerisinde yer almakta olan geleneksel bankaların yaptığı çoğu işlemleri yapmaktadır. Leasing, sigorta işlemleri, para transferi, kredi işlemleri ve fon toplama gibi çok farklı sayıda hizmetleri sunmaktadır. Klasik bankalara alternatif olarak faizsiz yöntemlerle nakit kredi harici hemen hemen bütün işlemleri gerçekleştiren faizsiz sistem, yapmış olduğu işlemlerle ekonomiye yeni bir soluk getirmiştir⁴⁴.

Günümüzde katılım bankacılığı ve bankacılık sektörü her geçen gün büyümektedir. Katılım bankacılığının dünya genelindeki varlıklarının yaklaşık üçte ikisi Malezya, Arabistan ve İran ülkelerinden meydana gelmektedir⁴⁵.

1.2.1. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkışı ve Tarihi

Geleneksel bankacılık sistemiyle aralarındaki ayrımı ortaya koymaya çalıştığı “katılım” kelimesiyle adlandırılan bankacılık şeklinin kâr zarar ortaklığı temeline bağlı yapıldığı ve “banka” kelimesinin uluslararası finansal sektörde meydana gelen tanınma ve kabul edilme problemini ortadan kaldırmak amaçlı isimlendirmenin olduğu görülmektedir⁴⁶.

⁴² Ebru Türkmenoğlu, Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Finansal Yapı, Kırıkkale Üniversitesi, 2007, s.19 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

⁴³ Erdoğan, a.g.e., s.27.

⁴⁴ Ferudun Kaya, Kredi Kartları ve Bireysel Müşterilerin Kredi Kartı Tercihine Etki eden Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, İstanbul Kadir Has Üniversitesi, 2008, s.81 (**Yayımlanmış Doktora Tezi**)

⁴⁵ Selçuk Sarı ve Nevzat Güngör, Türkiye'de Katılım Bankacılığı Alanında Hazırlanmış Lisansüstü Çalışmalar: Bir Literatür İncelemesi, **Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi**, Sayı:53, Cilt:3, 2018, s.1285-1303.

⁴⁶ Mustafa Eskici, Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankaları'nın Müşteri Özellikleri, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, 2007, s.5 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

Genelde, İslam dini kaynaklarında yer alan Arapça fazlalaşma, artma ve taşma manalarına gelen “riba” sözcüğü, Türkçedeki faiz kelimesiyle aynı anlamı taşımaktadır⁴⁷.

İslami hassasiyet taşıyan dünya genelindeki kişiler, bu hassasiyetleri sebebiyle faizli sistemin içinde bulunmak istememekte ve birikimlerini bu sisteme emanet etmemeyi tercih etmişlerdir. Sanayileşmenin İslam ülkelerinde başlaması önemli boyutta yatırım amaçlı finansman gereksinimlerini ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan gereksinimler orta ve uzun vadeli yatırımlar için finansman sağlanmasının yanında, ekonomik gelişmeye destek olunması ve kullanılmayan kaynakların ekonomik sisteme dâhil edilmesi amacıyla faizsiz bir şekilde işleyen yeni bir finansal yöntemin ortaya çıkmasına vesile olmuştur⁴⁸.

Türkiye'deki mevcut olan finans kurumlarının kuruluş gerekçesi dünyada kurulan benzerlerinden farklılık göstermektedir. Müslüman Arap ülkeleri sahip oldukları petrolün sayesinde hiçbir sermaye sorunu yaşamamaktadır. Onlar için asıl sorun ellerindeki bu sermayenin nasıl değerlendirileceğidir. Batılı ülkeler bu durumu çok iyi analiz etmiş, çok iyi değerlendirmiş, Ortadoğu'da bulunan ve sahipleri tarafından nasıl değerlendirileceği ve kullanılacağı bilinmeyen bu sermayeyi kendilerince kurulan faizsiz bankalarla kendi ülkelerine aktarmayı başarmışlardır⁴⁹.

Al-Dosari; “Batı dünyası, ancak dünya çapında kapitalist sisteme göre dünya ekonomisinin yönetim metodunun kötülüğü ortaya çıkınca İslami bankacılık ve ekonomisinin avantajını kesin bir şekilde keşfet” demiştir.

Yine Al-Dosari; “Global finansal krizin ekonomik yapıyı vurmasıyla birlikte İslami finans sistemini küresel ekonomik sistemin bir parçası olarak kabul etti ve ikincisi İslami kanunlar bu darbenin risklerini önleyici bir konumda idi” diye ilave etmiştir⁵⁰.

Katılım bankaları dünyada faizsiz finans araçlarıyla faize karşı dinen ya da farklı sebeplerle duyarlı olanların birikimlerine talip olmuşlardır. Henüz günümüzde beklentilerin altında piyasa derinliği olsa da alternatif hizmet sunumlarıyla zaman içerisinde yapısını güçlendirecektir.

⁴⁷ Abdulkaki Deniz, İslam Hukukunda İlet Kavramı ve Faizin İlet, Bursa Uludağ Üniversitesi, 2006, s.2 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

⁴⁸ Mehmet Buğan, Katılım Bankaları ile Konvansiyonel Bankaların Etkinliklerinin VZA ve Malmquist TFV Endeksi ile karşılaştırılması, Gaziantep Üniversitesi, 2015, s.17 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

⁴⁹ Velid Baykara, Katılım Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2012, s.38 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

⁵⁰ Rahman Yusuf, Uzmanlar: **İslami Bankacılık 2011 Yılında Batıya Göç Dönemine Hazırlanıyor**, Çev: H. Erçetin, Riyad: Ortadoğu Gazetesi, 2011, s.1.

1.2.2. Katılım Bankacılığının Global Büyüklüğü

Müslüman ülkelerde yüzyılı aşkın süredir kullanılan faizsiz sistemin düzenli ve örgütlü, modern yöntemlerle kullanılması düşüncesi ilk defa Suudi kral Faysal zamanında meydana gelmiştir.

Gelişme aşamasının ilk evrelerinde olan bütün devletlerden gelen talepler karşısında güçlükler yaşayan ABD, İslam devletlerinin aralarında bu gelişime destek verecek örgütsel bir bankacılık yapısının kurulmasına önemli destekler vermiştir. Asya ve Afrika kıtalarında kalkınma bankaları kurulmuş akabinde Cidde şehrinde 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası (İKB) faaliyete başlamıştır. Kurulan bankalar İslam devletlerindeki gelişmelere maddi olarak ciddi boyutta destek olmuş, fakat yine de beklentiyi tam olarak karşılama konusunda yetersiz kalmıştır.

Arap ülkelerindeki müslüman iş adamlarının bir araya gelmesiyle petrol paralarının gelmesi düşüncesiyle 1981 yılında “Dar Al-Maal Al-İslami” isimli büyük şirket, Cenevre şehrinde faaliyetlerine başlamış ve İKB tarafından destek verilmeyen özel sektörün fonlanmasındaki boşluk giderilmeye çalışılmıştır.

“Dallah Baraka Grup” ve farklı gruplaşmalar neticesinde Orta doğuda yer alan İslam devletlerinde faizsiz sistem hızlı bir şekilde yayılmıştır. Uzak doğu devletlerinin yönetiminde ağırlığı olan zengin Müslümanların sayesinde, bu devletlerden sağlanan teknolojik desteklerle kurulan banka ve finansman şirketleri bölgesel hızlı ekonomik büyümede önemli bir rol oynamışlardır⁵¹.

Katılım bankacılığı, sektörde dinin finansal açıdan emirlerini uygulamaya çalışan buna yönelik sistemler geliştiren bir finansal yapıdır. Batı ülkelerinde ticaretin artmasıyla birlikte yerleşme imkânı bulan faizli sistem İslam ülkelerinde uzun zaman aksaklıklar yaşamıştır. Çünkü İslam toplumları faizi haram kabul etmiş ve uzak durmaya çalışmışlardır⁵².

1.2.3. Katılım Bankacılığının Ülke Bazında Büyüklükleri

İslami amaçlara uygun olarak yürütülmek amacını güden Faizsiz bankacılık sistemleri ülkelerin yapısı, gelişimleri ve kültürleri bazında farklılıklar göstere bilmektedir. Örneğin:

⁵¹ Erdoğan, a.g.e., s.29.

⁵² Melahat Hancı, Katılım Bankalarından Sigortacılık İşlemleri ve Uygulanması, Konya Selçuk Üniversitesi, 2007, s.68 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

İran: 1980 yılında sıkıntılar yaşayan İran, gerçekleşen devrimle beraber ülkede faizli bankaların çalışma yapmalarını yasaklayacağını belirtmiştir. Aynı yıl sistem olarak faizsiz bankacılığın benimsenmesine yönelik tasarı görüşülmüş ve 1983 yılında karar uygulanmaya başlanmıştır.

Malezya: Müslümanların çoğunlukta olduğu Malezya'da, faizli bankacılığın yanında çeşitliliği sunarak alternatif olması gerektiğini savunmuş, faizsiz bankacılığın da ülkede olmasını istemiştir. Malezya Merkez Bankası, finansal alt yapısını geliştirerek, faizsiz bankacılığın yapısal gelişimine olanak sağlamıştır. Ayrıca faizsiz bankaların geleneksel bankalardan farklı düzenleme ve kanunlarla İslami denetime tabi olmuşlardır. Malezya Merkez Bankası'na, 1983 yılında çıkarılan İslam Bankacılık Kanunu ile faizsiz bankalara yönelik lisans verme ve denetleme hakkı verilmiştir. Devlet Yatırım Kanunuyla faizsiz yatırım sertifikası ve menkul kıymet ihracı da 1983 yılında başlamıştır.

Suudi Arabistan: Din âlimlerinin büyük söz sahibi olduğu Suudi Arabistan faiz konusunda katı bir tutum sergilemektedir. Faizle ilgili durumlar mahkemelerde yargılanmakta ve kesinlikle bu tür işlemlere zemin hazırlayacak kararlar çıkmamaktadır. Faizin asla kabul edilemediği ülkede bankalar, faaliyetler karşında sadece komisyon talep edebilmektedir⁵³.

⁵³ Ömer Emeç, Katılım Bankacılığının Tarihi ve Geleceği, İstanbul Şehir Üniversitesi, 2014, s.9
(*Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*)

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI

2.1. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI

Ülkemizin katılım bankaları ile tanışıklığı 30 yılı aşkın zamandır süre gelmektedir. 1983 yılında 83/7506 sayılı kararnamede Özel Finans Kuruluşlarının ilk adımları görülmüştür. Kenan Evren dönemindeki başbakan Bülend Ulusu tarafından hazırlanmış olan ve Turgut Özal uygun görülerek uygulamaya konulan faizsiz sistemin asıl gayesi, finansal sistem içerisinde yer alamayan kaynakların diğer bir tabirle atıl fonların yabancı kaynaklarla beraber ulusal ekonominin kullanımına sunmak olmuştur⁵⁴.

Katılım bankacılığına yönelik çalışmaların temeli, esasında 1960'lı yıllara kadar dayanmaktadır. Dünya üzerinde yaklaşık 60, Türkiye'de ise 40 yıllık bir geçmişe sahip olan katılım bankacılığının gelişmesi, pazardaki payının gün geçtikçe artıyor olması Müslüman olan toplumlar için büyük önem arz etmektedir. Çünkü faiz konusunda hassasiyeti olan Müslüman toplumların birikimlerinin kullanımdan uzak kalmaması ve gerçek ekonominin içerisinde yer alması ve değerlendirilmesi gerekmektedir⁵⁵.

Ortadoğu'da biriken atıl kaynakları ülkemize getirebilmek amacıyla dini kriterlere uygun finansal yapının gelişmiş olması önem teşkil etmektedir. Faizsiz bankaların meydana geliş amaçlarının başında bu kaynakların kazanılması yer almaktadır⁵⁶.

Katılım bankaları hem kuruluş hem de çalışma prensipleri bakımından her ne kadar dini hususlara bağlı da olsa, günümüz Türkiye'sinde katılım bankalarının azımsanmayacak kadar çok müşterisi bu hususlardan bağlı kalmayarak katılım bankaları ile çalışmaya devam etmektedirler. Müşterilerin katılım bankalarını diğer bankalara karşın tercih nedenleri üzerine yerli ve yabancı birçok araştırma gerçekleştirilmiştir⁵⁷.

⁵⁴ Emeç, a.g.e., s.11.

⁵⁵ Ercan Özen vd., Faizsiz bankacılık Algısı: Uşak İli Örneği, *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, Yıl:2, Sayı:4, 2016, s.1-17.

⁵⁶ Nihat Arabacı, Katılım Bankalarının Türkiye'de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi". Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.15 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

⁵⁷ Murat Törenek, Katılım Bankacılığı Tercihinin, Müşterilerinin Bazı Demografik Özellikleri Açısından İncelenmesi, *Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:9, Sayı:18, 2018, s.448-462.

Katılım bankalarındaki çalışma prensipleri genel anlamda aşağıda belirtildiği gibi özetlenebilir⁵⁸:

- Mutlak risk her zaman bulunmaktadır. Bu sebeple müşterilerin getirdikleri fonlar ticari faaliyetlerde değerlendirilmektedir. İslam dininde ticaret helal faiz haram olduğundan faizsiz bankalar fon sahipleriyle kâr zarar ortaklığına yönelmiştir.
- Fonların önemli bölümü, toplumsal verimlilik açısından çok değerli ve önemli girişimlerin finansmanında kullanılmaktadır.
- Katılım bankalarının en dikkat çeken özelliği, hiçbir çalışmasında faize yer vermemeleridir.
- Katılım bankaları her zaman sermaye ile bağlantılıdır. Katılım bankacılığının kâr-zarar ortaklığı ya da sermaye iştiraki içerdiği genel olarak müşteriler tarafından kabul olunan gerçektir. Fonların finansal anlamda getirisi olan kâr, ortaklığın başında kararlaştırılan oranlarda paylaşılmaktadır, fakat pay edilecek net rakam belli değildir.

2.1.1. Türkiye'deki Katılım Bankacılığı Tarihi

Katılım bankaları Dünya'da faizsiz finans araçlarıyla faiz konusunda duyarlı insanların birikimlerini değerlendirmeye yönelik çalışmalar ortaya koymuştur. Beklentilerin çok altında olsa da alternatif çalışmalar ile zaman içerisinde kullanım oranını ve yapısını güçlendirecektir⁵⁹.

Finansal sistem içerisinde faiz sistemiyle çalışan bankalar gibi katılım bankaları da benzer fonksiyonları gerçekleştirmekle birlikte, ikisinin arasındaki farklılık düzenleme ve kurallar çerçevesinde kendisini gösterir. Katılım bankaları yaptıkları işlemleri İslam dini esaslarına uygun şekilde yürütmektedirler⁶⁰.

Türkiye'de katılım bankacılığının gelişimi hususunda; faiz konusundaki kaygıları sebebiyle diğer klasik bankalarla çalışmakta çekimser kalan hatta istemeyen tasarruf sahiplerinin boşta yer alan fonlarını ekonomik sistem içerisine yerleştirebilmek, ekonomik sisteme sokabilmek ve petrol açısından zengin olan İslam devletlerindeki yüksek orana sahip kaynakları ülkemize getirilebilmek hedeflenmektedir.

⁵⁸ Kaya, a.g.e., s.19.

⁵⁹ Tokul, a.g.e., s.3.

⁶⁰ Kaytancı vd., a.g.e., s.801.

Katılım bankalarının sahip olduğu varlık yapısı da bu bankaların kredi verme davranışlarını ekonomik ve finansal açıdan şoklara karşı duyarlı hale getirmektedir. Katılım bankaları varlıkları gayrimenkul, inşaat ve imalat gibi pek çok alanda ekonomi içerisinde duyarlı belirli sektörlere sağlanan kredilerde ağırlık göstermektedir⁶¹.

Bankacılık Kanunu maddelerinde katılım bankaları, cari ve katılım hesaplarıyla fonları müşterilerden toplayan finansman destekleriyle fonlarını kullandıran kuruluşlardır. Finansmanlar nakdi olarak verilmediğinden ekonomik gelişmelerde faizsiz sistemin katkısı her geçen gün artmaktadır.

2.2. TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKALARI

Türkiye'deki özel finans kurumları, bankacılık alanında tam anlamıyla yerini bulamamıştır. Bunun gerçekleştirilebilmesi için 2005 yılında 5411 Bankacılık Kanununda yapılan değişiklikler ile katılım bankaları adına kavuşmuştur. Bu kapsamda kurulan bankalar özel finans kurumlarının bir nevi devamı niteliğinde olup, sadece isimlerinde bazı değişiklikler meydana gelmiştir⁶².

Türkiye'de 6 tane katılım bankası faaliyetlerini sürdürmektedir. 2019 Şubat ayı baz alındığında toplam 1.122 şube ve 15.654 çalışan bu kurumlarda faaliyetlerini sürdürmektedir. Türkiye'de faaliyet göstermekte olan katılım bankaları hakkında genel bilgilere aşağıda yer verilmiştir⁶³.

Albaraka Türk Katılım Bankası

1984 yılı itibarıyla kurulmuş olan Albaraka Türk Katılım Bankası, 1985 yılında ülkemizdeki ilk Özel Finans Kurumu unvanıyla faaliyetlerine başlamıştır.

Albaraka'nın 2018 yılsonu ortaklık yapısında; yabancı ortaklık payları %65,99, yerli ortaklık payları %8,77, halka açık paylar %25,23 olarak belirlenmiştir.

Albaraka Türk'ün, 2018 ödenmiş sermayesi 900 milyon TL ve öz kaynak seviyesi 3,2 milyar TL seviyesindedir. Bankanın konsolide olmayan aktif toplamı 2018 yılının sonunda 44,5 milyar TL seviyelerine ulaşmıştır. Banka, 2018 yılının sonu itibarı

⁶¹ Erhan Akkaya, Finansal Koşulların Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri: Geleneksel ve Katılım Bankaları Karşılaştırması, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, 2018, s.24 (**Yayımlanmış Uzmanlık Yeterlilik Tezi**)

⁶² Şerif Coşan, Kurumsal ve Ticari Bankacılık Açısından Katılım Bankalarının Etkinliğinin Ölçülmesi: Türkiye Örneği, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, 2016, s.42 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

⁶³ Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2019, Ulaşılabilir URL: <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Katilim-Bankalari2018-.pdf>, (Erişim Tarihi: 08.11.2019)

ile yurt içinde 230 ve yurtdışında 1 şube ve toplamda 4.029 personelle hizmet vermektedir⁶⁴.

Kuveyt Türk Katılım Bankası

Kuveyt Türk Türkiye'deki faaliyetlerine 1989 yılı itibariyle "Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş." unvanıyla başlamıştır. 1989 yılından 2006 yılına kadar Özel Finans Kurumu statüsünde hizmet veren kurum, 2006 tarihinden bu zamana kadar Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. unvanıyla faaliyetlerine devam etmektedir.

2018 yılsonundaki faaliyet raporu dikkate alındığında, bankanın hisselerinin %62,24'ü Kuveyt Finans Kurumu'na, %18,72'si Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, %9'u Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kuruluşu'na, %9'u İslâm Kalkınma Bankası'na, geriye kalan %1,04'lük kısmı da diğer gerçek ve tüzel kişilere ait olduğu görülmektedir.

Kuveyt Türk'ün, 2018 ödenmiş sermayesi 3,5 milyar TL ve öz kaynak seviyesi 5,4 milyar TL seviyesindedir. Bankanın konsolide olmayan aktif toplamı 2018 yılının sonunda 74 milyar TL seviyelerine ulaşmıştır. Banka, 2018 yılının sonu itibarı ile yurt içinde 417 ve yurtdışında 1 şube ve toplamda 5.829 personelle hizmet vermektedir⁶⁵.

Türkiye Finans Katılım Bankası

Türkiye Finans; en önemli özelliği tamamı yerli sermayeden oluşan kurum olmasıdır. Kuruluş yılı 1991 olan Anadolu Finans kurumuyla 1985-2001 arası Faisal Finans olarak hizmet veren Family Finans kurumunun 2005 yılında bir araya gelmesiyle meydana gelmiştir.

Birleşme sonrası bankanın unvanı Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. şeklinde kayıtlara geçmiştir. Türkiye Finans Katılım Bankasının, %60 hissesi The National Commercial Bank (NCB) tarafından satın alınmış, kurum değişim ve gelişim evresine girmiştir. 2018 yılsonundaki faaliyet raporu dikkate alındığında, bankanın hisselerinin %67,03'ü The National Commercial Bank'a, %22,40'ı diğer ortaklara, %10,57'si Gözde Girişim A.Ş' ye ait olduğu görülmektedir.

⁶⁴ Albaraka, 2019, Ulaşılabilir URL: <https://www.albaraka.com.tr/albarakayi-taniyin.aspx>, (Erişim Tarihi: 09.11.2019)

⁶⁵ Kuveyt Türk, 2019, Ulaşılabilir URL: <https://www.kuveytturk.com.tr/yatirimci-iliskileri/kurumsalbilgiler/ortaklik-yapisi>, (Erişim Tarihi: 09.11.2019)

Türkiye Finans, 2018 ödenmiş sermayesi 2,6 milyar TL ve öz kaynak seviyesi 4,3 milyar TL seviyesindedir. Bankanın konsolide olmayan aktif toplamı 2018 yılının sonunda 47 milyar TL seviyelerine ulaşmıştır. Banka, 2018 yılının sonu itibarı ile yurt içinde 306 şube ve toplamda 3.661 personelle hizmet vermektedir⁶⁶.

Vakıf Katılım Bankası

2015 yılında faaliyet izni alan ve 2016 yılında faaliyetlerine başlayan Vakıf Katılım Bankası A.Ş.'nin %99'luk hissesi T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, %1 hissesi de 4 adet vâkıfa ait olduğu görülmektedir.

2018 ödenmiş sermayesi 905 milyon TL ve öz kaynak seviyesi 1,5 milyar TL seviyesindedir. 2018 yılında 325,4 milyon TL kâr elde eden bankanın konsolide olmayan aktif toplamı 2018 yılının sonunda 21 milyar TL seviyelerine ulaşmıştır. Banka, 2018 yılının sonu itibarı ile yurt içinde 91 şube ve toplamda 1.092 personelle hizmet vermektedir⁶⁷.

Ziraat Katılım Bankası

2014 yılında faaliyet izni alan ve 2015 yılında faaliyetlerine başlayan Ziraat Katılım Bankası A.Ş.'nin %100'lük hissesi Türkiye Cumhuriyeti devletine ait olduğu görülmektedir. 2018 ödenmiş sermayesi 1,75 milyar TL ve öz kaynak seviyesi 2,2 milyar TL seviyesindedir. 2018 yılında 323 milyon TL kâr elde eden bankanın konsolide olmayan aktif toplamı 2018 yılının sonunda 22 milyar TL seviyelerine ulaşmıştır. Banka, 2018 yılının sonu itibarı ile yurt içinde 72 şube ve toplamda 937 personelle hizmet vermektedir⁶⁸.

Emlak Katılım Bankası

Milli mücadele yıllarının ardından, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin imarını üstlenmek, inşaat teşebbüslerine destek olmak, yetimlerin hakkını korumak ve gerekli kredileri sağlamak amacıyla 1926 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün imzasıyla Emlak ve Eytam Bankası adıyla kurulmuştur.

⁶⁶ Türkiye Finans, 2019, Ulaşılabilir URL: <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/yatirimci-iliskileri/sayfalar/ortaklik-yapisi.aspx>.

⁶⁷ Vakıf Katılım, 2019, Ulaşılabilir URL (<https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/ortaklik-yapisi>, (Erişim Tarihi:10.11.2019)

⁶⁸ Ziraat Katılım, 2019, Ulaşılabilir URL: <https://www.ziraatkatilim.com.tr/yatirimci-iliskileri/Sayfalar/ortaklik-yapisi.aspx>, (Erişim Tarihi: 12.11.2019)

Kuruluşunun ilk yıllarında aralarında Yeni Meclis binası, Türk Ocağı binası ve Merkez Bankası binası gibi Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin en seçkin örnekleri arasında gösterilen projeleri üstlenmiştir. Ülkemizin ilk konut projesi Bahçelievler Konutları'nın yapımını gerçekleştiren banka, bu projede kullandığı sistemle konut kredisi finansman modelinin ilk örneğini de ortaya koymuştur.

Türkiye'nin en genç katılım bankası olarak Şubat 2019'da tekrardan faaliyete başlamıştır.

2.3. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKALARININ BANKACILIK SİSTEMİ İÇERİSİNDEKİ YERİ

“Banka” terimi; yatırım ve kalkınma bankaları, katılım bankaları ve mevduat bankaları şeklinde açıklanmıştır. Bu bankaların niteliklerini açıkça açıklayan Bankacılık Kanunu'nda, Katılım bankaları, özel cari ve kâr zarara katılma hesapları aracılığıyla fon toplama ve müşterilerine finansman kullandırma esasına göre faaliyet yürüten kurumlar ile yurt dışında kurulmuş olan bu vasıftaki kurumların Türkiye'deki şubeleri şeklinde tanımlanmıştır⁶⁹.

Son yüzyıl içinde insanlık birçok yenilikle karşı karşıya gelmiştir. İlerleyen teknoloji iletişim ve bilişim araçlarını inanılmaz biçimde geliştirmiş, nüfus oranı büyük hızla artmış, üretimler ve tüketim şekilleri değişime uğramış, ihtiyaç durumları farklılık göstermiş, fazlalaşmıştır. Bu değişimden bankacılık sektörü de nasibini almış başka sektörlerle karşılaştırıldığında önemi fazlaca artmış, kredi ve ticari hayatının tamamını etkileyecek seviyelere ulaşmıştır⁷⁰.

Finansal piyasalar içinde fonların çok daha hızlı, daha basit ve daha fazla oranda ihtiyacı olanlara aktarılmasının gereklerinden birisi bu piyasalarda işlem gören finansal araçların çeşitliliğinin fazla olmasıdır. Bir ülkedeki işlem görmekte olan finansal araçların belirli türlerle ve sayılarla sınırlandırılmamış olması, her türlü ihtiyacı karşılayacak seviyede yeterli araç çeşidinin var olması o ülkedeki finansal gelişme seviyesi yönünden önemli bilgiler verir. Katılım bankaları, bahsi geçen araç çeşitliliğine önemli oranda katkı sağlayan finans kuruluşlarıdır⁷¹.

Katılım bankacılığı, faize yaşam hakkı sağlamayan finansal sistemin içerisinden çıkan bir alt yapıdır. Katılım bankaları gerçek işlemler üzerinden kâr veya zarar üretimi

⁶⁹ Sarı, a.g.e., s.50.

⁷⁰ Cüneyt Avcu, Katılım Bankacılığı ve Sukuk Modelleri, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, 2015, s.4 (*Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*)

⁷¹ Özsoy vd., a.g.e., s.188.

yapmayan, fakat gerçek ekonomik faaliyetlerine, ticaret ve üretim faaliyetleri için finansman desteği sağlayan veya direkt olarak bu faaliyetleri hayata geçiren ve bu faaliyetler sonucunda meydana gelen kâr ve zararı müşterileriyle paylaşmakta olan kuruluşlar olarak anlaşılmaktadır.

Katılım bankaları fonu toplarken ve kullandırırken süreçlerde yer alan farklılıkların haricinde faizle alakası olmayan diğer bütün bankacılık hizmet ve ürünleri de müşterilerine sunmaktadır⁷².

Çalışma yöntemleri gereğince fon kullandırma esnasında gerçek ticari faaliyetler desteklenmektedir. Finansman bedelinin, finansmanı kullanan işletmelere direkt vermeyerek mal tedarikçisi satıcılara ödenmesi durumu, kredinin kullandırım amacı dışında spekülâtif ve verimsiz alanlarda kullanılmasının önüne geçmektedir.

Modern anlamda banka kurumu henüz ortada yok iken Müslümanlar büyük fütühât hareketi sebebiyle çok daha geniş bir coğrafyada ticaret yapıyorlardı. Bâbillilerden bu yana varlığı bilinen sarraflar, daha İslâmiyet'in ilk yüzyıllarından itibaren geniş bir coğrafyaya dağılmış olan Müslüman tüccarların kredilendirilmesi, işlemlerin hızlandırılması ve sigortalama işlemlerinin gelişimi konularında etkin bir faktör haline gelmiştir. Bu husus daha detaylı aktarılabilecek olunursa, örneğin sarrafların ihraç ettiği süftece veyahut poliçe günümüzde havale ve seyahat çeklerinin yerini tutmaktaydı. Bu da kâğıt para uygulamasının bulunmadığı, madenî para rejiminin ise hüküm sürdüğü bir dönemde paranın aktarımını kolaylaştıran bir uygulama demektir⁷³.

Katılım bankacılığı statüsüne kanun ile kavuşan kurumlar devletin güvencesine sahip olarak yasal zemine oturtulmuş ve güvenilir bir yapıya sahip olmuştur. Geçmiş yıllarda yaşanan sıkıntılardan dersler çıkartarak yeniden yapılanan katılım bankaları rekabette üstünlük sağlamak ve sektördeki payını arttırabilmek amacıyla stratejiler geliştirmiştir. Devletin katılım bankacılığını destekleyen yeni bankaların kurulmasına ortam sunmasıyla hızla ilerleyen ekonomik genişleme sürecine girilmiştir. Kamu katılım bankalarının bu finansal yapıya girmesi ile devlet güvencesini ve gücünü arkasına alan bankacılık sektöründe gelişmişlik temellerinin güçlenerek atılmakta olduğu görülmektedir. Temel yapılanma ve gelişim aşamalarını tamamlamış olan katılım bankalarının bir sonraki evrede farklılaşarak büyümesi beklenen bir durumdur.

⁷² Kaya, a.g.e., s.18.

⁷³ Abdulkadir Atar, Başlangıcından Günümüze Dünyada ve Türkiye'de İslami Bankacılığın Genel Durumu, *Journal of History Culture and Art Research*, Yıl:6, Sayı:4, 2017, s.1024-1041.

Katılım bankalarının ortaklık esasına dayalı çalışan sistemleri inşa ederek belli başlı sektörlerde ihtisaslaşması beklenen bir durumdur⁷⁴.

Türkiye’de klasik bankacılık varlıkları 2000’li yıllarda ortalama %20 büyüyerek büyük bir başarı elde etmişlerdir. Katılım bankalarının varlıklarında bu büyümenin hemen hemen 1,5 katı yani %33 ile büyüme gerçekleşmiştir.

Türkiye’de katılım bankacılığı fon ve finansman alanında da hızlı büyümelerini devam ettirmişlerdir. Müşterilerin birikimlerini değerlendirmelerinin yanında yatırım ve ihtiyaçlarını desteklemek anlamında da önemli bir figür olmaya başlamıştır⁷⁵.

Katılım bankalarının Müslümanlar için akla ve ruha uygun şekilde olmalarının yolu öncelikle bu türdeki bankaların murabaha çeşitliliklerinden muşaraka ve mudarabaya geçmelerini gerekli kılmıştır. Bu geçiş ise her şeyden evvel müşterilerden toplanan fonların birleştirilmesine ve vade şeklinin düzeltilmesine bağlıdır. Cari hesaplardaki artış, katılma hesapları ortalama vadesinde uzama, banka ortaklarının sermaye artırımını yapmaları veya özel fon havuzlarının yaygınlaştırılması ve daha işlevsel hale getirilmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan faizli sistem bankalarından farklı olarak katılım bankalarından “sosyal bankacılık” anlayışı ve işleyişi beklenmektedir. Aslında ana düşüncesinde olduğu gibi riskin her iki tarafça paylaşıldığı ve yatırımların desteklendiği bir bankacılık sistemine geçmeleri ve bankacılık sektöründeki paylarını daha da artırmaları halinde reel ekonomiyi daha güvenilir ve düzenli şekilde fonlayacaklarından sosyal işlevi de istihdamı arttırarak ve yaratarak görecektir. Ancak bu gerçekleşinceye kadar veya tüm bunların başarılammaması halinde dahi bu bankaların sosyal bankacılık adına yapabilecekleri mutlaka bir şeyleri vardır.

Genel açıdan bakıldığında katılım bankalarının finansal büyüklüklerinin ve bankacılık sistemi ve genel ekonomi çerçevesinde elde ettikleri gücün arttığı görülmektedir. Fakat tüm bunların yanında katılım bankaları farklı yönlerden de hâlâ gelişimlerini sürdürmektedirler.

Örnek olarak, katılım bankalarının şube sayılarının klasik bankalara oranla hızlı bir şekilde arttığı verilebilir. Bu durum müşteri memnuniyeti ve katılım bankalarının prestijine olumlu katkılar sunmaktadır. Nitekim ulaşılabilirlik bankaların tercih edilmesi

⁷⁴ Demir, a.g.e., s.195.

⁷⁵ Emeç, a.g.e., s.14.

hususunda daha önemli bir etmendir. Katılım bankaları bu anlamda, şube sayılarını hızlı bir şekilde arttırmaktadırlar⁷⁶.

1980'li yıllar Türkiye ekonomisinin şekil değiştirdiği, liberal ve kapitalist ekonomiye geçişin meydana geldiği yıllar olmuştur. Türkiye bu yıllara kadar uygulamış olduğu dışarıya kapalı ve devletçi ekonomik paradigmasını değiştirmiş, serbest piyasa ekonomisine geçiş yapmıştır. Devletçi politikaların kısmi olarak kısıtlandırılması ile birlikte uluslararası kaynaklar ile ekonomik birleşmenin sağlanması amacıyla yabancı sermayenin ülkemize girişini kolaylaştırmaya yönelik yeni düzenlemeler ve özendirici uygulamalar da bu dönem gerçekleştirilmiştir.

Finansal sistemde gerçekleşen bu türdeki gelişmelerin bir sonucu olarak ülkemizde faizsiz bankacılık modelinin oluşması da kapalı ekonomik modelden dışarıya açık piyasa modeline geçişin sağlandığı 1980'li yıllar uluslararası piyasalara entegre olma süreci olmuştur. 1980'li yıllarda finansal sistemimiz derinlik kazanmış, araç ve kurumlar bakımından zenginleşerek çeşitlendirme çabaları yoğunlaşmış, bir nevi ülkemiz ekonomisi dış kabuğunu değiştirmiştir. Katılım bankaları bu gayretlerinin sonucunda, 1985 yılında bankacılık sektörümüze giren yeni bir model olmuştur. Hâlihazırda bankalar ile aynı işlemleri çeşitli yöntemlerle gerçekleştiren bu kuruluşlar, faizsiz bankacılık adıyla hizmetlerini sürdürmektedirler.

Kapitalist sisteme alternatif olarak ortaya çıkan katılım bankaları İslam dininin ilkeleri doğrultusunda faizsiz bankacılık hizmetini sunan kurumlardır. Türkiye'de ilk olarak 1985 yılında faaliyete geçen katılım bankası sayısı Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Vakıf Katılım, Ziraat ve Emlak Katılım olmak üzere şu anda altıdır. Özellikle son 25-30 yılda hızlı bir şekilde ilerleme kaydedip büyüyen birçok ülkede faaliyet göstermektedir. Bu bağlamda, İslami finans ve katılım bankacılığıyla ilgili özellikle son on yılda birçok akademik çalışmalar yapılmış ve halen de yapılmaya devam edilmektedir. Fakat konvansiyonel bankacılıkla rekabet edebilmesi ve sürdürülebilir olması için bu konuyla ilgili daha çok detaylı çalışma yapılmasına ihtiyaç vardır⁷⁷.

24 Ocak kararlarıyla devletçi politikalarda bir kısım sınırlandırmalar olmuş liberalleşme yönünde atılımların olmasıyla finansal sistemimizde önemli derecede değişim ve dönüşüm gerçekleşmiştir. Ülkemize daha çok sermaye çekebilmek amacıyla finansal serbestleşme ve yoğunlaşma yönünde ciddi adımlar atılmasına

⁷⁶ Ekrem Şahin, Türkiye'de Dünden Bugüne Katılım Bankaları, İstanbul Kadir Has Üniversitesi, 2007, s.15 (*Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*)

⁷⁷ Durak ve Arslan, a.g.e., s.68.

karşın finansal sistemde sermayenin yetersiz olması bu alanda önemli bir problem oluşturmaya devam etmiştir. Bu sıkıntıya çözüm üretebilmek için dışarıya açık finansal politikalar benimsenip kaynak zenginliği açısından yüksek olan Ortadoğu ülkelerinden ülkemize kaynak girişi olması için faizsiz bankacılık hizmeti sunan kurumların kurulması yönünde girişimlerin olması gerekiyordu. Bir yandan da ülkemizde İslami hassasiyetlerinden dolayı faizli bankalardan uzaklaşan insanların tasarruflarını bu yolla toplayıp direkt olarak reel ekonominin içine dâhil edilmesi amaçlanıyordu⁷⁸.

2005 yılında çıkartılan 5411 sayılı kanunla “Özel Finans Kurumu” olan isimleri, “Katılım Bankası” şeklinde değişime uğramıştır. Yine 2005 yılından itibaren Türkiye Katılım Bankalar Birliği (TKBB) kurulmuştur. Sistemin korunması amacıyla oluşturulan güvence fonu Tasarruf Mevzuatı Sigorta Fonu (TMSF)’na aktarılmıştır. Katılım bankaları 5411 sayılı kanunun ardından geleneksel bankalarla aynı doğrultuda mevzuatla ilgili denetleme, düzenleme ve kurallara bağlı olmuşlardır. Katılım bankaları bulunduğumuz dönemde de kendilerine özgü prensiplerini koruyarak faizli bankaların yapabildiği işlemlerin büyük çoğunluğunu kendi bünyelerinde yapabilmektedirler⁷⁹.

2.4. TÜRKİYE’DEKİ KATILIM BANKACILIĞININ ÖNÜNDEKİ PROBLEMLER

Katılım bankalarının karşılaştığı problemlerin başında tartışmasız mevzuatla alakalı sorunlar yer almaktadır. Katılım bankaları Bankacılık Kanunu’nda sürekli değişikliğin olduğu uzun bir mevzuat süreci geçirmiştir. Doğal olarak bu süreçler katılım bankalarına negatif olarak yansımıştır. Katılım bankaları tarafından uygulanmakta olan finansman yöntemleriyle benzer şekilde çalışan girişimcilerin yeterli olmaması, az miktarda reklamın yapılması, bu bankaların hizmet verdikleri ürünlerin yetersizliği, alternatif ürünlerin eksikliği tarzındaki problemler ilk akla gelenlerdir. Bu bankalar kendilerini ifade etmekte oldukça zorlanmaktadırlar. Hizmet ve ürün çeşitliliği bakımından yeterli sayıya ulaşamamışlardır. Kuruluşları döneminde hizmet ve ürün türleri önemsenmemiş, günümüz şartlarına göre dar kapsamlı düşünölmüştür⁸⁰.

⁷⁸ Tuncer Yılmaz vd., Kobi’lerin katılım (İslami Faizsiz) Bankaların Faaliyetlerine Yönelik Tutumlarının Tespit Edilmesine Yönelik Bir Araştırma, *International Journal of Academic Value Studies*, Yıl: 4, Sayı:18, 2018, s.51-65.

⁷⁹ Hakan Aslan, Alternatif Bir Yatırım ve Finansman Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler, İstanbul Marmara Üniversitesi, 2012, s.34 (*Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*)

⁸⁰ Ersan Özgür, Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, 2007, s.109 (*Yayımlanmış Doktora Tezi*)

Kuruluşundan günümüze, Müslüman kesimin artan taleplerinin desteğiyle faizsiz bankacılığın önemli bir büyüme gösterdiği, yükselişinin ve büyümenin katlanarak ilerlediği gözlenmektedir. Dünya çapında 300'den fazla olan faizsiz bankaların küresel çapta Müslümanlar nüfusunun %10'u civarında sektör payına ulaşmış olduğu düşünüldüğünde sektörün yeni yeni geliştiği ve yıllık olarak %10-15 civarında büyüme potansiyeline sahip olduğu söylenebilecektir⁸¹.

Katılım bankacılığı eskiden bilinen unvanıyla özel finans kuruluşları veya başka bir tabirle faizsiz bankacılık dünya çapında gelişmesini ve büyümesini tüm hızıyla sürdürmektedir. Özellikle Müslüman toplumların yaptığı katkılarla katılım bankaları büyük bir ivme kazanmıştır. Fakat bu ilerlemeler olurken maalesef katılım bankalarının önüne bazı sorunlar çıkmakta ve gelişmesinin devamı için bu sorunlarla mücadele ederek onları çözüme kavuşturması zorunluluktur. Bu sorunlardan bir kısmı sistemsiz yapıdan bir kısmıysa yeni bir sistem oluşundan ve bu yapının hızlı gelişmesinden kaynaklanmaktadır⁸².

Büyük ölçüde üzerinde durulan sorunlar, öz kaynakların yetersizliği, ekonomik ve siyasi açıdan istikrarsızlık, kamu ağırlığı, kamunun müdahalesi, kötü aktif kalitesi ve ölçek küçüklüğü olarak sıralanmaktadır⁸³.

Yasal Düzenlemeler

En çok karşılaşılan sorunların başında, faizsiz sistem ile çalışan bankaların kurulmuş olduğu ülkedeki ticari ve finansal kanunların genellikle faiz temelli olmasıdır. İslami kuralları esas alarak faaliyet gösteren bu kurumların kanunlarda yer alan faizli sistemden uzak durması hususunda sorun yaşanmaktayken, İslami kuralların da kanunlarda yer almayışı mevzu bahis olabilmekte, kısaca kanunlara uygun olarak yapılan bir sözleşme İslami kurallara uyumsuz olabilirken, İslami hukuku baz alınarak yapılan bir sözleşme de faaliyetlerin gerçekleştiği ülkenin kanunlarına aykırı olabilmektedir.

Yetişmiş İş Gücü Sorunu

Katılım bankasının bünyesinde çalışacak olan personellerin, geleneksel bankalarda çalışacak personellerden daha değişik yetenek, uzmanlık ve bilgiye sahip

⁸¹ Cüneyt Darçın, Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşüm Sebepleri ve Sonuçları, Ankara Atılım Üniversitesi, 2007, s.39 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

⁸² Haşim Bağcı, Ticari Bankalar ile Katılım Bankalarının Karlılık Performanslarının Topsis Yöntemiyle Karşılaştırılması, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, 2013, s.72 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

⁸³ Abbas Güneş, Özel Finans Kurumlarının Performans Açısından Değerlendirilmesi, Malatya İnönü Üniversitesi, 2002, s.77 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

olmasının yanında faizsiz bankacılık prensiplerine bağıllık göstermesi gerekmektedir. Bu özellikler katılım bankacılığının klasik bankacılıkta yerleşmiş olgulardan başka düşünmeyi gerektiren alternatif bir sistem olmasındandır.

Katılım bankaları gereksinim duydukları kalifiye personel eksikliğini, gerektiğinde klasik bankalardan karşılamaya uğraşsalar da bu eğitimli çalışanların katılım bankacılığını tercih etmeleri pek kolay olmamakla birlikte gelecekteki kariyerlerinden vazgeçmeleri olarak da algılanmaktadır.

Sistemin Genç Oluşu

Türkiye'deki faaliyet başlangıçları 1985 yılına dayanan katılım bankaları hayli gençtir. Bu genç yapıya bazı yatırımcıların bakış açısı şüpheli olmasının yanında yatırımcılar güven konusunda da çekimser davranabilmektedir. Katılım bankaları bu durumu aşabilmek adına kârlılık düzeylerinde olumsuz etkisi büyük olan yüksek likiditeyi bulundurmamak zorunda kalmaktadırlar⁸⁴.

Yeterli Sayıda Destekleyici Kurumun Bulunmaması

Bir bankanın sisteminin kurulması ve alanında başarılı olabilmesi için destekleyici kuruluşların ve bağıli kurumların geliştirilmesi kaçınılmazdır. Katılım bankacılığının faaliyetlerinde başarılı olabilmesi için de yine aynı şekilde; ekonomistlere, hukukçulara, İslam hukukçularına, denetçilere, danışmanlara ve finansal analistlere ihtiyaç duymaktadır. Bu alanda bulunan eksikliğin Katılım bankacılığının geçmişinin oldukça yeni oluşuna bağlanabilir⁸⁵.

Sektörde bir bankacılık sisteminin kurulması ve başarılı olabilmesi için denetleyen, destekleyen ve bağıli kuruluşların gelişmiş olması önemli bir ön şarttır. Finansal sistemde katılım bankacılığının bu şekilde bir kuruma erişmesi ancak kurulmalarında 15 yıl gibi bir sürede gerçekleşebilmiş ve 2001 yılı itibarıyla Özel Finans Kurumları Birliği yasal düzenlemelerle kurulmuştur.

Sonraki yıllarda bu kurumların bilgi birikimlerinin ve deneyimlerinin bilimsel ve işlevsel çalışmalar ile daha da artması, bu tür üst kurumların sayısını da arttırmıştır.

⁸⁴ Sarı ve Güngör, a.g.e., s.1301.

⁸⁵ Yusuf Güngör, Kamusal Sermayeli Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçerisindeki Yeri ve Kamu Katılım Bankalarında Hizmet Kalitesinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma, İstanbul Marmara Üniversitesi, 2018, s.51 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

Temerrüt ve Gelir Kaybı Sorunu

Katılım bankalarının, bazı ülkelerde geciken finansman ödemelerine karşılık olarak gecikme faizinin olmaması şeklindeki uygulama, finansman müşterilerinin temerrüde düşmesi durumunda bankalara bir yük doğurabilmektedir. Pakistan ve İran'da olan uygulamalara benzer makul bir hukuki karşılığının olması, bu soruna çare olacaktır.

Katılım bankaları verdikleri kredilerin ödemesini gününde yapamayan müşterilerine temerrüt faizi uygulamamaktadır. Yaptıkları uygulama ise, takip eden aydaki kredi taksit ödemelerinin bir önceki ayda geciken gün kadar erken ödeme yapılmasını ayarlamaktadır. Geç ödemenin meydana getirdiği zararı telafi edecek şekilde bir sonraki taksitin vadesinin erkene alınması ve finansman ödemelerinin dövize dönüştürülerek döviz cinsinden takibi vs. şeklinde farklı uygulamalarla finansman taraflarını mali yönden sıkıntıya düşürmeyecek biçimde ödemelerin gecikmeli yapılmasından dolayı ortaya çıkan zararı telafi etmeye çalışmaktadırlar.

Katılım bankalarının temerrüt faizi uygulamamak istemeleri, temerrüt faizi yoluyla sağlanacak gelirlerin aslında görünürde bu bankaların alamadığı bir gelir olması nedeniyle katılım bankalarının sorunları adı altında ele alınsa da esasında bu tutum, katılım bankalarının hassasiyetleriyle birebir örtüşen bir vaziyettir. İyi niyetli finansman müşterileri için de son derece avantajlıdır. Dini hassasiyetlere göre faaliyette bulunan bu bankaların finansman müşterisine kolaylık gösterme konusunda "Eğer borçlu darlık içindeyse, ona ödeme kolaylığına kadar bir süre tanıyın. Ve bu gibi borçlulara alacağınızı bağışlayıp sadaka etmeniz eğer bilerseniz sizin için, daha hayırlıdır" ayetinde belirtildiği gibi davranmaları, katılım bankalarının yalnızca ticari kâr amacı güden kuruluşlar olmadıklarının da bir göstergesidir. Toplumsal çalkantı ve kutuplaşmalara neden olduğunu belirttiğimiz faize karşılık İslami hassasiyetlerin, toplumsal dayanışmanın ve kardeşliğin pekiştirilmesinin ekonomik alanda gösterilen basit bir emsalidir.

Katılım bankalarının, sadece ticari kâr amacı taşımadıklarına bir emsal daha verilecek olursa, bu kurumların yurtdışındaki uygulamalarında zekât fonlarına ve sosyal hizmetlere yer vermesidir. Türkiye'de ise katılım bankalarının bu tip uygulamalarına Albaraka Türk Katılım Bankasının öğrencilere burs vermesi örnek gösterebilir.

Faiz hususunda dinimizin emirleri yasaklama şeklindeyken, hukuk düzenimiz bazı türlerine kısıtlayıcı tedbirler almanın haricinde faizi serbest bırakmıştır. İşte bu

nedenle mevcut hukuk düzenimizle İslam hukukunun faize yüklediği mana tamamen farklıdır. İslam dini her iki tarafında uğradığı zararına karşılık tazminat istemesini serbest bırakmakta ve faizden ayrı tutmaktadır. Ülkemiz Hukuku, nakit borcunun ödenmesinde geciken borçtan dolayı istenen tazminatı temerrüt faizi şeklinde tanımlamaktadır.

İslam âlimlerinin temerrüt faiziyle ilgili görüşü, bu uygulamanın adı ne olursa olsun faiz yerine geçmediği ve alacaklı kişilerin, borçlu olanlardan dolayı uğradığı zarar kadar ödeme isteme haklarının bulunduğu ve bunun da tazminat olduğudur. Ayette de açıklandığı şekliyle bu hakkın kullanılmayıp zaten sıkıntıda olan borçluya kolaylığın gösterilmesi dinen yapılması tavsiye edilen bir davranıştır. Zira katılım bankalarının uygulaması da temerrüde düşen müşterilerine kolaylıklar sağlamak olmalıdır. Katılım bankalarının bazıları kart borcu olan müşterilerine bu kolaylığı sağlamaktadır. Aslında, geleneksel bankalar, kredi kartı borçlarının ödemesini geciktiren müşterilerinden gecelik faiz tahakkuk ettirmektedir⁸⁶.

Üstelik bu faiz oranlarının yüksekliğinden kaynaklanan iflaslar ve aile dramlarıyla ilgili örnekler çoğu zaman birçok gazete ve televizyon haberinde karşımıza çıkmıştır. Tüm bu açıklamaların özünde yatan önemli nokta borçlunun iyi niyetli olmasıdır. Elbette ki katılım bankaları da çıkarlarını gözetmek, ortakların ve müşterilerin menfaatlerini koruma altına almak zorundadır.

İslami İnterbank ve Muhasebe Standartlarında Birlik Olmaması

Katılım bankaları arasında ortaklık neredeyse hiç oluşmamıştır. İran ve Pakistan'da yerli para birimlerini kapsayıcı şekilde kısıtlı bir bankalar arası piyasa görülmektedir. Katılım bankalarının muhasebe sistemlerinde de bir sıradanlık yer almamaktadır. Bir bankanın bilançosunda kayıt altına aldığı hesap kalemi, diğerinde farklı hesaba kaydedilebilmektedir. Böylelikle her bir bankanın ekonomik durumunu görebilmek ve mukayese yapabilmek zorlaşmaktadır⁸⁷.

Katılım bankacılığının Türkiye'de niçin istenilen seviyeye henüz ulaşamamış olduğuna dair ortaya atılacak sebepler bulunmaktadır. İlk olarak ülkemizde katılım bankacılığına dair yapılan düzenlemelerle İslami bankacılık arasında farklılıkların bulunduğu belirtilmelidir. Mesela, Türkiye'de katılım bankalarının uyguladığı fon kullandırma yöntemleriyle uluslararası İslami bankacılıkta yer alan yöntemler

⁸⁶ Kaya, a.g.e., s.82.

⁸⁷ Darçın, a.g.e., s.43.

arasında ismen ve yöntem sayısı yönünden farklar bulunmaktadır. Bununla beraber ülkemizde katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri genellikle bireysel ve kurumsal finansman desteği şeklinde olmaktadır. Farklı yöntemlerin uygulaması yok denecek kadar azdır. Ayrıca ülkemizde katılım bankalarına yönelik tekdüze hesap planı bulunsa da bu plan klasik bankacıların hesap planına benzer bir şekle sahiptir ve faizsiz bankacılık faaliyetleri bu sisteme uygun özelliklerde değildir. Türkiye’de katılım bankacılığına dair farklı bir sorun da kâr payı ile faizin aynı olduğu algısıdır. Bu durumun ortaya çıkış sebebi faiz oranlarıyla kâr payı oranlarının genellikle birbirine yakın olmasıdır. Bu yakınlık katılım bankalarının toplumdaki algısı açısından da olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Bu durumun genel sebebi iki farklı tür bankacılığın birebir aynı piyasa ve ekonomide yer almalarıdır. Esasında birbiriyle aynı görülen bu oranlar arz ve talebin miktarına göre piyasa tarafından oluşurlar ve bankalar arası rekabet sebebiyle birbirlerine yakın oranlarda bulunurlar. Katılım bankacılığının bu belirtilen temel sorunları ortadan kaldırıldığında sektörün daha iyi anlaşılması ve büyümesi mümkün hale gelecektir⁸⁸.

Türkiye’de katılım bankalarının kat ettiği süreç önemli olsa da gelişimleri devam etmektedir. Her gün değişmekte olan ve gelişen sosyal düzene ayak uydurmak bunu yaparken de kendi prensiplerine uygun olarak yapmak oldukça zordur.

Eğer farklı sistemle sektörde söz sahibi olmayı amaçlıyorsanız bu farklılığınızın sağlam temellere dayanıyor olması gerekmektedir. Bu sebeple katılım bankacılığı birtakım problemlerle karşı karşıya kalmıştır.

Katılım bankalarının karşılaştığı problemlerden biri, bilinirlik problemidir. Bu bankaların çalışma sistemini, yaptığı işleri ve faaliyetlerini nasıl gerçekleştirdiğini bilmeyen büyük bir kitle bulunmaktadır. Katılım bankaları neleri yapıp neleri yapamadıkları, sosyal yapıya ve finansal sektöre nasıl katkılar sağladıkları hususunda daha bilgi verici olabilirler.

Personel kalitesi de katılım bankalarının diğer önemli sorunları arasındadır. İşe alınan personel sayısında her geçen gün hızlı bir artış olmaktadır. Bu bankalar son zamanlarda yoğun olarak şube sayılarını arttırmış olmaları sebebiyle, her düzeyde, çok fazla personel ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Personel ihtiyacının giderek artması da beklenmektedir.

⁸⁸ Sarı ve Güngör, a.g.e., s.1301.

Katılım bankalarının başka bir sorunu da katılım bankalarıyla yerli ve yabancı geleneksel bankalar arasında ciddi bir rekabetin olmasıdır. Katılım bankaları eğer klasik bankalardan farklı yöntemler bulamazlarsa ya da farklı oldukları yönleri koruyamazlarsa kendilerini daha büyük bir rekabetin içinde bulmaları kaçınılmazdır. Bu sebeple hiç değilse kendi aralarındaki sisteme zarar verecek keskinlikte rekabetten kat'i olarak kaçınmaları sistemin yararına olacaktır⁸⁹.

2.5. KATILIM BANKALARININ SEKTÖRE GETİRDİĞİ YENİLİKLER

Katılım bankaları son zamanlarda çok önemli bir gelişme sergilediler ve sektörün içerisinde önemli bir yere geldiler. Katılım bankacılığının toplam bankacılık sektörü içindeki payı 2005'te %2 civarı iken, 2013'te %6 civarına ulaşmış oldu.

Bu aşamada akıllara önemli sorular gelmektedir. Acaba faizsiz bankacılık sektörden alması gereken payı aldı mı ve bugünden sonra büyümesindeki yavaşlama devam edecek mi, yoksa ilerleyen dönemlerde katılım bankaları büyümeye devam edecek mi?

Elbette, önümüzdeki dönemlerde katılım bankacılığı büyümesini sürdürecektir. 2013 yılında 50 Milyar dolar civarında olan katılım bankacılığı aktiflerinin kısa süre sonra 87 Milyar Dolar civarına ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu tahminlere bakıldığında bırakın önümüzdeki yıllarda büyümenin durmasını, tam aksine katılım bankacılığının hızlı şekilde yukarıya doğru ivme kazanacağı anlaşılmaktadır⁹⁰.

Günümüz Türkiye'sinde katılım bankaları topladığı fonları değerlendirme ve ortaya çıkan kârı paylaşımları açısından klasik bankalardan ayrılmaktadır ve tüm bankacılık hizmetlerini de sunmaktadır. Özel cari hesaplar, teminat mektubu verme, akreditif işlemleri, çek karnesi tahsisi, çek ve senetlerin tahsili, tam ve eksiksiz ihracat akreditifleri, döviz işlemleri, ulusal ve uluslararası para transfer işlemleri, kredi kartları, otomatik ödeme ile fatura tahsilatları, SSK ve vergi ödemelerinin yapılması ve son olarak bireysel emeklilik sistemi ile hizmetlerini çeşitlendirmişlerdir. Ticarete ve sanayide ihtiyaç duyulan hammadde, mamul veya yarı mamul, gayrimenkul, makine teçhizatın alınması bu yöntemler vasıtasıyla yapılmaktadır. Katılım bankaları nakit krediyi asla vermezler, fakat halkın ihtiyaç duydukları bankacılık hizmetlerinin tamamını sunarlar⁹¹.

⁸⁹ Ustaoglu, a.g.e., s.70.

⁹⁰ Emeç, a.g.e., s.26.

⁹¹ Kaya, a.g.e., s.2.

Bankalarla aynı bankacılık işlemlerini farklı şekillerde yapan bu kurumlar, katılım bankacılığı hizmetleri ismiyle faaliyetlerine devam etmektedirler.

Katılım bankacılığı hizmetlerinin sunulmasında iki farklı yöntem söz konusudur:

- İhtisaslaşmış bankacılık; sadece finansman ve bankacılık hizmetlerinin verildiği “ihtisaslaşmış bankacılık” sistemi,
- Model bankacılık; bu yöntemde hem geleneksel bankacılık hem de modern bankacılık hizmetleri birlikte sunulmaktadır.

Türkiye’de uygulanmakta olan sistem de model bankacılık sistemidir. Çünkü katılım bankaları bu sistemle, bir yandan finansal piyasalara aracılık yaparken, öte yandan modern bankacılık hizmetlerini sunarak, piyasada daha kolay yer edinebileceklerini öngörmüşlerdir. Bu sebeple, bankalarla rekabette bu yöntem katılım bankalarına daha fazla avantaj sağlamaktadır⁹².

Katılım bankaları kendilerini iyi anlatamamışlardır. Çok iyi bir şekilde reklam yapamadılar. Bir de ürün ve hizmet çeşitliliği açısından çok sınırlı çalıştılar. Kuruluş aşamasında ürün ve hizmet çeşitliliği hiç dikkate alınmamış, günün koşullarıyla dar çerçevede düşünülmüştür. Diğer bankalar gibi çeşitlendirilmiş bir yapıya gidilmemiştir. Zira katılım bankacılığının esas amacı, yastık altındaki paraları ekonomiye kazandırmaktır. Bu potansiyel mevduatın çoğu, faize karşı duyarlı büyük bir kesimin tasarruflarını oluşturmaktadır⁹³.

Katılım bankalarının çalışma prensipleri uyarınca, kredilerin mutlaka bir proje veya donanım tedariki karşılığında kullanılması ve kredi bedeli tutarın kredi müşterisine mal ve hizmet temin eden satıcıya ödenmesi, hem bu kredilerin verilmiş amacı dışında kullanımını önlemektedir hem de kredinin ve firmanın kontrolünü daha da kolaylaştırmaktadır⁹⁴.

Kamuoyunda, halkın yanıltılarak ya da kandırılarak ellerindeki birikimlerinin toparlanması ve bu birikimlerinin dini siyasete alet etmek yoluyla kullanılması anlamına gelen “yeşil sermaye” kavramı, uzun süre katılım bankalarını da etkilediğinden, bu kurumlar piyasa paylarını yeterli oranda artıramamışlardır.

⁹² Abitter Özulucan ve Ali Deran, Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankacılığın Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:6 Sayı:11, 2009, s.80-97.

⁹³ Güneş, a.g.e., s.12.

⁹⁴ Mümin Pekcan, Katılım Bankacılığı ve Muhasebe Sistemi, Bursa Uludağ Üniversitesi, 2006, s.22 (*Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*)

Özel Finans Kurumları'nın gelişmemesi; bankacılık mevzuatımızda bu gibi müesseselerin çalışma sınırlarının tarif edilmemesi, modern müesseseler olmadığı fikrinin yaygınlaşmış olmasına bağlanmaktadır. Bu düşünceyle, son yıllarda bu gibi kuruluşların kurulmasına izin verilmemiştir. Bir ara hepsinin kaldırılmaları veya banka şekline dönüşmeleri istenmiştir. Ancak 1999 yılında 4491 sayılı Kanun'la müesseselerin kurulması ve çalışması kanuni güvenceye kavuşmuştur⁹⁵.

Türkiye'de katılım bankacılığa geçiş sürecinde ulusal ve uluslararası çevrelerde önemli adımlar atılmıştır. Örneğin, ülkemiz 1975'te İslam Kalkınma Bankası'na kurucu üye olarak katılmıştır ve 1984 yılında ise bu bankanın büyük ortaklarından biri haline gelmiştir. Böylece, Türkiye dünyanın gözde ve önemli finans kurumlarından birisi durumunda olan İslam Kalkınma Bankası ortaklığıyla, etkinliğini artırma imkânını elde etmiştir.

Ayrıca, yurtiçi birikimlerini faizsiz sistem içerisinde değerlendirmeyi düşünen tasarruf sahiplerine, küçük ve orta ölçekli işletmelere hizmet vermek gayesiyle, 1975 yılında kurulmuş olan ve bu alandaki faaliyetlerini 1978 yılına kadar devam ettiren Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası A.Ş. (DES/YAB) sistemle alakalı ülkemizin önemli tecrübeler kazanmasını sağlamıştır⁹⁶.

2.6. TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKALARININ ÇALIŞMA YÖNTEMLERİ

Katılım bankalarının diğer finans kurumları ve bankalardan ayıran temel özelliği faizsiz çalışma prensibine dayalı olarak finansal faaliyetleri gerçekleştirmesidir. Bu önemli ayırt edici faaliyet sebebiyle diğer ticari bankaların yaptıkları işlemlerin yapılmamasına veyahut bazı işlemlerin daha da önem kazanmasına neden olmuştur⁹⁷.

Katılım bankacılığı prensibi ile hizmet veren katılım bankaları faiz içermeyen diğer bütün bankacılık faaliyetlerini de sunmaktadır. Çek karnesi verme, çek ve senetlerin tahsile alınması, teminat mektubu verme, ihracat akreditiflerinin ihbar ve teyit edilmesi, döviz alım satım işleri, havale, fatura ödemesi vb. gibi bankacılık işlemlerini örnek göstermek mümkündür⁹⁸.

⁹⁵ Güneş, a.g.e., s.6.

⁹⁶ Özulucan ve Deran, a.g.e., s.90.

⁹⁷ Ali Ata vd., Kar Payı Oranları ile Mevduat Faiz Oranları Arasındaki Nedensel İlişki, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:25, Sayı:1, 2016, s.1-19.

⁹⁸ Yılmaz vd., a.g.e., s.56.

2.6.1. Fon Toplama Faaliyetleri

Öz kaynaklar ve yabancı kaynaklar, katılım bankalarının kaynaklarını oluşturmaktadır. Bunlardan öz kaynaklar; işletme faaliyetleri sonucu oluşan fon ve işletme sahipleri tarafından sermaye olarak verilen değerler toplamıdır. Katılım Bankaları'nın asıl kaynakları yabancı kaynaklardan meydana gelmektedir. Katılım bankaları da diğer geleneksel bankalar gibi fon toplamakta ve bu fonları kullandırmaktadır. Ancak bu fonların toplanması ve kullandırılması faizli işlemlere tabi tutulmamaktadır. Cari hesap ve katılma hesapları ile toplanan fonlar, katılım bankalarının yabancı kaynaklarını meydana getirmektedir.

Özel Cari Hesaplar

Geleneksel bankalarda bunun karşılığı olan hesap türü vadesiz mevduat hesaplarıdır. Özel Cari Hesaplar; 1 Kasım 2005 tarih ve 25983 sayılı gazetede yayınlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun tanımlar ve kısaltmalar başlıklı 3. maddesinde: "Katılım Bankalarında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesapları ifade eder" şeklinde tanımlanmıştır. Yabancı veya TL cinsinden herhangi bir kişi veya tüzel kişilik adına özel cari hesap cüzdanı karşılığında oluşturulan hesaplar her zaman geri çekilebilme imkânı veren bir sistem üzerine çalıştırılır.

"Özel cari hesap, hesap sahibinin kendi işlemlerinin hızlı ve ücretsiz olarak yapılmasını sağlarken, katılım bankalarının da müşteri edinmek ve maliyeti çok düşük olan fon kaynağından yararlanabilmesine olanak vermektedir"⁹⁹.

Bu hesaplar, müşterinin parasını istediği gibi çekip yatırabileceği, kar payı ödemesi olmayan bazen de verilen bu hizmet karşılığında ücrete tabii olan hesap türüdür. Genelde bu tür hesaplarda sunulan hizmet karşılığında herhangi bir ücret talep edilmemektedir. Bu tür mevduat hesapları çoğunlukla paranın güvenliği amacı ile oluşturulmaktadır. Hesap sahiplerinin dilediği zaman ihtiyaç anında elinin altında kullanıma hazır bir paranın tutulması için oluşturulan hesaplar olarak öne çıkmaktadır. Küçük tasarrufların değerlendirilmesine olanak sağlamakta olan bu sistem, milli ekonomi adına da artı değer etkisi yaratmaktadır. Geleneksel bankacılık sisteminde açılan vadesiz mevduat hesaplarına muadil olarak geliştirilen özel cari hesapları

⁹⁹ Hakan Özkan, Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları, Niğde Üniversitesi, 2012, s.10 (*Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*)

birbirlerinden ayıran temel fark, faiz sistemi ile çalışan bankalarda çok az miktarda da olsa vadesiz mevduat hesaplarına bir faiz ödenirken, katılım bankacılığı sisteminde her ne şekilde olursa olsun herhangi bir ücret ödenmemesidir.

Katılım Hesapları

Katılım hesapları; piyasa şartları çerçevesinde belirlenen kâr oranı ile belli zamanlar içerisinde kullandırılması şartıyla, kâr ve zarara ortak olma sözleşmesiyle katılım bankalarında kullanılan hesaplardır. Kâr-zarar ortaklığı çerçevesinde faaliyet gösteren hesaplar olduğu için tasarrufunu faizsiz bir bankada katılım hesabında değerlendiren kişinin elde edeceği kâr oranı önceden bilinmemektedir¹⁰⁰.

Tasarruf sahipleri, hesaplara yatırdığı paranın miktarı ve vadesine göre bankanın kâr veya zararından payını almaktadır. Mudaraba akdine uygun olarak bu hesaplar açılmaktadır. Bu hesapların diğer mevduat hesaplarından farkı, tasarruf sahiplerinin banka ile arasında borç-alacak ilişkisi olmamakta, kâr-zarar ortaklığı söz konusu olmasıdır. Bu sebeple mevduat hesaplarından farklı olduğu kabul edilmektedir. Kâr ve zarara katılma akdi ile tasarruf sahipleri elindeki fonu katılım bankalarına yatırarak katılma hesaplarını oluşturmaktadır. Fonların kullanılmasından doğacak kâr veya zarara ortak olmak bu hesabın temel özelliğini oluşturmaktadır. Kâr ve zarara katılma akdine göre daha önceden belirlenmiş herhangi bir sabit getirisi olmadığı gibi, yatırılan anaparanın nominal değerinin geri ödenmesi yönünde de garanti verilmemektedir¹⁰¹.

Katılım bankalarına yatırılan paralar, başka kişi ya da kuruluşlara çeşitli projelerde değerlendirilmek üzere tahsis edilirken önceden belirlenen oranlara göre kâr ve vade uygulanmaktadır. Bu finansmanı sağlayan katılım bankaları elde edilen kârı %80'ini tasarruf sahiplerine dağıtırken geri kalan %20'lik kısmı da kendi almaktadır. Genel olarak katılma hesaplarında bu oranlar kullanılmakta ise de bazen bankadan bankaya farklılık gösterebilmektedir. Tasarruf sahiplerinin katılım bankalarında elde edeceği kâr veya zarar belli olmamaktadır. Oysa faizli sistemde çalışan tasarruf sahibinin daha önceden belirlenen faiz tutarı vade sonu anapara ile birlikte hesabına yatırılmaktadır.

¹⁰⁰ Adem Kaçmaz, Katılım Bankalarının 2005-2008 Yılları Arasında Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişimi, İstanbul Fatih Üniversitesi, 2009, s.24 (*Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*)

¹⁰¹ Abitter Özulucan ve Fevzi Özdemir, *Katılım Bankacılığı*, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2010, s.12.

2.6.2. Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankaları, atıl bir vaziyette kimseye bir yararı olmayan birikimleri özel cari hesap ve katılma hesapları adı altında tasarruf sahiplerinden toplayarak bu fonların farklı kuruluş aracılığıyla; bunu bazen ortaklık yolu ile bazen malın satışı veya kiraya verilmesi şeklinde kullandırmak suretiyle ekonomiye kazandırmakta aynı zamanda da tasarruf sahiplerine bir gelir kapısı açmaktadır. Bu gelirleri kâr payı adı altında dağıtmaktadır. Bu fonların bankalar aracılığıyla reel sektöre aktarılmasının önemi bankalar kadar toplum içinde oldukça büyüktür. Tabi bu fonlar gelişmiş güzel değil ilgili mevzuatlar çerçevesinde kullandırılmakta ve kullanılabilir. Bankacılık Kanunu'nun 48. maddesine göre: "Bankalarca verilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kefaletler, ciro, kabul gibi gayri nakdi krediler ve bu niteliğe haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayri nakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler, izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu kanun uygulamasında kredi sayılır. Birinci fıkrada belirtilenlere ilâve olarak, kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır"¹⁰².

BDDK tarafından 1 Kasım 2006 tarihinde çıkarılan yönetmelik 19. maddeye göre fon toplama yöntemleri katılım bankalarında şu şekilde sınıflandırılmıştır¹⁰³:

- Kurumsal Finansman Desteği,
- Bireysel Finansman Desteği,
- Kâr – Zarar Ortaklığı Yatırımı,
- Finansal Kiralama,
- Ortak Yatırımlar.

¹⁰² Yılmaz vd., a.g.e., s.57.

¹⁰³ Orhan Gudil, Türkiye' de Katılım Bankacılığı ve Katılım Bankalarının Getirisi ile Alternatif Yatırım Araçları Getirilerinin Analizi (2004-2006), Sakarya Üniversitesi, 2007, s.50 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

Kurumsal ve bireysel finansman desteği yöntemleri özel finans kurumlarında üretim desteği olarak bilinen murabaha yöntemine karşılık gelmektedir. Katılım bankacılığı modelinde ortak yatırımlar; kâr-zarar ortaklığı yatırımı, mal karşılığı vesaikin finansmanı ve finansal kiralama yöntemlerini içine almaktadır¹⁰⁴.

Murabaha

Kavram olarak r-b-h kökünden türetilmiş “artma, çoğalma” anlamına gelmekte olan murabaha “karlı satış” manasına gelmektedir. Murabaha, kişinin elindeki malın maliyet fiyatını karşı tarafa ya da alıcıya söylemek suretiyle muayyen bir kâr artışı yapılarak satılmasıdır. Katılım bankalarının kullandığı en yaygın para kazanma yöntemi murabaha işlemidir. Genelde peşin olarak alınan malın vadeli kârlı satışı ile gerçekleştirilmektedir. Vadeli satış işlemlerinde müşteri, malın maliyetini tam olarak öğrenebilme imkânına sahip değildir. Yani bankanın bu maliyeti bildirme zorunluluğu yoktur. Ancak müşteri bankayı vekâleten temsil ederek malın satıcıdan alınmasına aracılık etmektedir. Burada mal ile ilgili evraklar müşteri adına düzenlenebilir, bunun dini yönden sakıncası yoktur. Zira bu evrakların müşteri adına tanzim edilme şartı İslam hukukunda aranmamaktadır¹⁰⁵.

Katılım bankalarında bu işlem, fon ihtiyacı olan işletmelerin ihtiyacı olan her türlü gayrimenkul, hizmet bedeli veya emtianın banka tarafından işletme adına satıcıdan alınmasıyla işletmenin bankaya borçlandırılması şeklinde murabaha işlemi yapılmaktadır. Banka müşterisi, murabaha yöntemi ile aldığı malın fiyatını, satıcıya parayı ödeyen katılım bankasına ne kadar kâr payı vereceğini bilmektedir¹⁰⁶.

Murabaha akdi, İslam hukukunda temel olarak güven esasına dayanmaktadır. Bu gibi sözleşmelerde alıcı, satıcının beyanına güvenmek durumunda ve buna göre bir akit yapılmaktadır. Müşteriye en küçük bir şüpheli durumları bile açıklamak gerekmektedir.

Murabaha işlemi klasik bankalardaki faizli kredilerin yerine geçmekte ise de İslami kurallara göre geliştirilmiş murabaha işlemi ile arasında önemli ayrımların olduğu görülmektedir. Bu farkları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

¹⁰⁴ Yılmaz vd., a.g.e., s.56.

¹⁰⁵ Yasemin Aydın, Küresel Kriz Çerçevesinde Katılım Bankalarının ve Ticari Bankaların Mali Performanslarının Topsis Yöntemiyle Analizi, Çorum Hitit Üniversitesi, 2017, s.10 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁰⁶ Özbay, a.g.e., s.48.

- Faizli kredi işlemlerinde iki taraf murabaha sisteminde üç taraf vardır. Faizli kredilerde banka ile müşteri karşılıklı olarak bir araya gelmektedir. Diğer tarafta satıcı, banka ve alıcıdan oluşan üç taraf vardır. İşlem bu üçlü arasında gerçekleşmektedir. Banka, müşterisinin ihtiyacı olan bir malı 100 TL satın alacak ve müşterisi olan alıcıya bir yıllığına 110 TL'den satmak üzere anlaşarak işlem gerçekleştirilmektedir. Burada olay üç taraf arasında gerçekleştirilmektedir.
- Kredi ödünç para verme işlemi iken, murabaha gerçek bir finansman faaliyeti şeklinde yapılmaktadır. Kredi bir miktar paranın belirli bir süre zarfında karşılığında faiz alındığı işlemin adıdır. Murabaha ise bir ticaret işidir. Alışveriş karşılığında oluşmaktadır. Bir mal alım satımı yapılmaksızın murabaha veya finansman işlemi gerçekleşmiş olmaz. Murabaha bankanın malın alış fiyatına ek olarak vade farkı ya da kâr payı uygulamasıdır. Murabaha, malın alım satım işlemlerinin tamamlanmasıyla gerçekleşmiştir. Sonraki işlemler karşılıklı olarak mutabık kalınan mal bedelinin müşterinden belirlenen vadede geri alınmasıdır. Kredi borç para verme olayıdır. Borç para verilerek finansman gerçekleşmez, finansmanda ilk adım atılmış olur. Finansmanın tamamlanması borç alan müşterinin aldığı para ile işletmenin ihtiyacı olan malı veya hizmeti satın almasıyla sağlanır.
- Kredi getirisi faiz, murabahanın getirisi ise kâr payıdır. Faiz bir miktar paranın belirli vade ile kullanılması sonucu finansöre ödenen bedeldir. Kâr payı ise alış-verişten kaynaklanan gelir veya vade farkıdır. Alıcı belirli bir süreden evvel ona sahip olmakta ve onunla gelir getirici faaliyetler yapabilme imkânı karşısında razı olarak paranın sahibine para vermeyi kabul etmekte, paranın sahibi de sahip olduğu malın bedelini belirli bir süre sonrasında almaya razı olmasıyla vade farkı almaya hak kazanmaktadır.
- Murabahanın riski krediden daha az olmaktadır. Murabahada müşteri aldığı finansman kaynağını başka bir yerde veya başka amaçla kullanma imkânına sahip değildir. Her şeyi banka alıp satmaktadır. Satıcıya parası ödenir, para müşterinin eline geçmemektedir. Müşteri sağlanan finansman sonucunda para değil mal sahibi olmaktadır. İşlem sonucunda yapılan işin bir vesikası olmak zorundadır, fatura vs. gibi. Ancak kredide para doğrudan müşteriye verilir. Burada konut ve taşıt kredileri hariçtir. Ancak bunun bile istisnası olduğu bilinmektedir. Bazen müşteriye para nakit olarak verilmektedir.
- Murabaha daha rasyonel bir işlem olmaktadır. Yapılan finansman işletmenin ihtiyacına yönelik olarak sağlanır. Yani ihtiyaç ne kadarsa o kadar finansman sağlanır. Fakat kredilerde alınan finansmanın ihtiyacı karşılamama olasılığı

yüksektir. İhtiyaçtan fazla olabilmekte veya eksik de kalabilmektedir. Fazla alındığı ise fazladan faiz ödenmiş olmaktadır.

- Müşteri takibi ve kredi takibi murabahada daha kolay olmaktadır. Nedeni, paranın nereye harcanacağına belli olmasıdır. Bunun yanında ödemelerin taksitler halinde geri dönüşümü finansal anlamda müşteriyi yakın takip imkânı sağlamaktadır. Müşteri de taksitlerini nakit durumuna göre ayarlamak ve ödemelerini ona göre gerçekleştirmek zorundadır. Bu da kredinin geri ödenebilme kabiliyetini artırmaktadır.

Mudarebe

Kelime manası gitmek, uzaklaşmak, rızık için koşturmak anlamlarına gelen mudarebe Arapçada “durb” kökünden türemiştir. Bir tarafın sermayeyi katması diğer tarafın ise emeğini ortaya koymak suretiyle gerçekleştirilen sistemde ortaya çıkan kârın paylaşılması, zararı ise sermayeye çıkarmak koşuluyla yapılan ortaklık türüdür.

Başka bir ifade şekli ile mudarebe bir tarafın sermayeyi ödediği diğer tarafın da gereken işi yaptığı, ifa ettiği bir anlaşma türüdür. Banka sermayeyi verir, işçi projeyi yapar. Bu akidde amile verilen paranın miktarının belirlenmesi ve bütün tarafların kâr paylarının üzerinde anlaşma sağlanması şarttır¹⁰⁷.

Yatırımın oluşması için nakdi sermaye ve entelektüel sermayenin bir araya gelmesi gerekmektedir. Ancak, toplumlarda bu iki bileşenin bir arada bulunduğu kesim çok az sayıdadır. Elinde yeterli sermaye birikimi mevcut kişiler aynı oranda bu sermayeyi işletebilecek bilgi ve beceriye sahip olmamaktadır. Ya da tam tersi şekilde de bilgi ve beceri sahibi kişilerin yeterli sermaye birikimlerinin olmadığı da karşılaşılan durumlar arasındadır. Bu sebeple birine sahip müteşebbisler için, yatırım yapmasını sağlayacak bir sistem “Mudarebe Sistemi” emek-sermaye ortaklığı geliştirilmiştir¹⁰⁸.

Mudarebe, insanların ellerindeki pasif durumda olan sermayenin verimli alanlara yönlendirilerek aktif hale getirilmesi, işletilmesinin sağlanması ile ekonomiye katkıda bulunması, bunun yanı sıra hem tasarruf sahiplerinin hem de işletmecilerin kâr etmesini sağlayan bir sistem olarak piyasaya katkıda bulunmaktadır.

Dinde mudarebe ortaklığı her çeşit vadeli finansmanı sağlamak için sıkça kullanılan bir metottur. Katılım bankaları mudarebe yönteminde projenin masraflarını

¹⁰⁷ Kıvanç Özyurt, Banka Kredilerine Alternatif Olarak Murabaha Modelinin İncelenmesi, Kırıkkale Üniversitesi, 2015, s.43 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁰⁸ Pınar Pehlivan, Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi, **Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Yıl:16, Sayı:31, 2016, s.310-325.

kendi üstlenmektedir. Mudarebe yönteminde sermayedar banka, fonu kullanan müşteri ise müteşebbistir. Fon kullanan müşteri bu projede sadece emeğini ve ustalığını kullanmaktadır. Sermayedar yani banka yönetime karışmamaktadır¹⁰⁹.

Mudarebede akdin şartlarına göre işi yürütecek olan ortak, sermaye sahibinin yani bankanın vekili hükmündedir. Şirketin sermayesi bu ortağın elinde emanettir. Herhangi bir kusur olmaksızın sermayenin zayi olması durumunda geri ödeme yapmamaktadır. Yapılan proje sonucu elde edilen kâr önceden belirlenmiş olan hisseye göre taksimat yapılır. Kurulan akidde herhangi bir hüküm kurulmamışsa işi yürüten ticaretin gerektirdiği şekilde tasarruf sahibidir. Anlaşma sırasında bir kural konmuşsa bu şartlar doğrultusunda ticaret yapılır. Mudarebe yetenekli ve başarılı müteşebbislerin istifade edebileceği bir sistemdir. Yetenekli müteşebbisler güvenilirliklerini kanıtlamaları halinde katılım bankalarından fon kullanabilirler.

Mudarebe usulü ile akit yapılırken sözleşme maddelerinde kâr ne şekilde dağıtılacak kayıt altına alınmalıdır. Burada rakam yerine oran belirlenmelidir. Banka fon kullanılabileceği müşterisine, akdi yaptığı sırada talep edeceği kâr oranını bildirmek zorundadır. Bu kâr oranı talep edilen fon miktarı veya vadesine göre değişkenlik gösterebilmektedir¹¹⁰.

Müşareke

Kavramsal olarak birinin diğerine ortak olması, iki veya daha fazla taraflar arasında kurulacak sermaye ortaklığı anlamlarına da gelmektedir. Arapçada şe-re-ke kökünden türemiştir. Mudarebede olduğu gibi burada da iki taraf bulunmaktadır. Mudarebe usulünde ortaklardan biri sermaye diğeri emek koymaktadır. Ancak müşareke usulünde ortaklar hem sermaye hem de emeği birleştirebilmektedirler. Ortaklar önceden anlaştıkları gibi kârı paylaşmaktadırlar. Ortakların yönetimde hepsi söz sahibidir¹¹¹.

Bankacılıkta müşareke, banka ile müşteri arasında, belirli bir vadede ticari bir işi yapmak üzere fonların bir araya getirilmesi sonucu yaptıkları sözleşme çerçevesinde yaptıkları sermaye benzeri finansman modelidir. Genelde sanayi işleri

¹⁰⁹ İsmail Özsoy, *Türkiye'de Katılım Bankacılığı*, İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), 2011, s.42.

¹¹⁰ Sinan Dağ, *Türkiye'deki Katılım ve Mevduat Bankalarının Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi Yöntemiyle Karşılaştırılması*, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, 2011, s.24 (*Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*)

¹¹¹ Merve Gödeş, *Basel-3 Kriterlerinin Katılım Bankacılığına Etkileri: Türkiye Örneği*, İstanbul Marmara Üniversitesi, 2016, s.86 (*Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*)

finansmanında kullanılmaktadır. Makine ve teçhizat tedarikinde bu yöntem kullanılmaktadır.

Sermaye ve emeğin eşit olması kârın paylaşımının da eşit olarak dağıtılmasının zorunlu olmadığı müşarekede aynı şekilde kâr paylaşımının da eşit olması sermaye ve emeğin de eşit olmasını zorunlu hale getirmez.

İcara

Kiralamak, iş karşılığı verilen şey manalarına gelen icara, İslam fıkında da aynı anlama uygun olarak menfaatin bedel karşılığı satımını içeren iş ve kira akitlerini ifade etmektedir. Burada kiralayan müstecir, kiraya veren acir, icara usulüne konu olan işçinin menfaat karşılığı da ücret şeklinde ifade edilmektedir.

Bir malın banka tarafından satın alınmak suretiyle ihtiyacı olan kişi ve kuruluşlara kiralamasına Finansal Kiralama denmektedir. Bu finansman türü mülkiyetin devredilmesi ya da normal kiralama yolu ile gerçekleştirilmektedir. Normal kiralama yöntemi, malın kiraya verilmesi süresi sonunda tekrar geri alınması suretiyle yapılmaktadır. Örnek olarak banka bir gayrimenkulü yaptırır ya da satın alır daha sonra bir kişi ya da kuruluşa belli bir süreliğine kiraya verir. Süre bitiminde sözleşme yenilenmezse gayrimenkul geri alınmaktadır. Taraflar karşılıklı olarak taahhüde girmiş olurlar, bu sözleşme birinin diğerini zarara sokmasını önlemek için yapılır¹¹².

Katılım bankaları ve leasing şirketleri kiralama işini mülkiyetin devredilmesiyle sonuçlanacak biçimde yapmaktadır. Burada, satış ve kiranın birleşmesiyle yeni bir akit oluşmaktadır. Yani kiralanan mal 100 hissedenden oluşsa ilk taksiti hisse bedeli olarak ödeyen kiracı diğer kalan 99 hissedenin kirasını öder. Taksitler ödendikçe kiracı mal üzerindeki hisse miktarı artmaktadır.

Türkiye’de faaliyette bulunan katılım bankalarında bu usulü yönteme “Finansal Kiralama veya Leasing” adı verilmiştir. Türk Finans Sistemi’nde finansal kiralama adı 1983 yıllarında çıkarılan Özel Finans Kurumları’nın kuruluş kararlarında ilk kez kullanılmıştır. 1985 yılında aynı isimle 3326 sayılı Finansal Kiralama Kanunu adı ile hukukumuza girmiştir. Anadolu’da bu yöntem eski çağlardan beridir kullanılmaktayken bu yasa ile kurumsal bir kimliğe bürünmüştür. Katılım bankaları murabahadan sonra fonları genel olarak bu şekilde finanse etmektedir.

¹¹² Tuba Çobankaya, Katılıma Bankalarının Türkiye’deki Farkındalık Düzeyinin Tespiti: Batı Karadeniz Bölgesinde Bir Araştırma, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, 2014, s.18 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

Selem veya Selef

Bu usulün kavramsal olarak tanımlarında belirli bir malın fiyatının önceden ödenmesiyle ileriki bir tarihte teslimini öngören bir sözleşme türü olarak tarif edildiği görülmektedir. İslam hukukunda selem akdi olarak bilinen bu usul müeccele muaccele satmak şeklinde de tabir edilmektedir. Hukuki bakımdan bir satış akdi olmasına karşın bazı özellikleri nedeniyle genel manada satış akdinden farklıdır. Selemi diğer satış akitlerinden ayıran önemli bir özelliği konusu mevcut olmayan bir akdin İslam Hukuku'nda yapılamayacağı mevcut ise de bu usul bunun dışındadır. Selem akdi yapılırken henüz ortada bir şey bulunmamaktadır.

Katılım bankacılığında da finans aracı olarak kullanılan selem akdi bu sistemdeki yerini almıştır. Günümüz bankacılık sisteminde müşterinin ihtiyacına göre kullanılmaktadır. Bankanın, satıcı ile yaptığı sözleşmeye binaen gelecekte üretilecek bir ürünü veya malı bankaya teslim etmek üzere satıcıya malın fiyatını peşin ödemek suretiyle satın alması şeklinde gerçekleşmektedir. Güvenilirlik hususunda kendini kanıtlamış bir çiftçiye banka kendi sermayesinden finansman sağlayarak ileriki bir tarihte çiftçiden mahsulü almak üzere anlaşması ve bu malı piyasada satması selem akdine örnek olarak gösterilebilir. Bu sözleşmede malın özelliklerinin, cinsinin, miktarının, fiyatının, teslim yeri ve tarihinin mutlaka belirtilmiş olması gerekmektedir. Oluşturulan akit ile şartlara uygun olarak gerçekleştirilen selem ile ileriki üretilecek ve teslim edilecek olan ürün ya da mal peşin satılmış ve böylelikle ihtiyaç olan para elde edilmiş olmaktadır. Böyle yaparak müşteri ihtiyacı olan malı önceden almış olmakta satıcı da peşin satarak ihtiyacını karşılamaktadır. Bu durumda faizli bir işlem yapılmadan ihtiyaçlar giderilmiş olmaktadır¹¹³.

Karz-ı Hasen

Kelime manası güzel borç anlamına gelen Karz-ı Hasen, finansman sağlayan herhangi bir kâr ve faiz beklentisi olmadan ihtiyaç sahibinin ihtiyacı olan finansmanın Allah rızası için yapılmasıdır. Misli ve benzeri olan şeylerin herhangi bir vade olmaksızın verilen şekilde veya miktarda geri verilmek üzere ihtiyaç sahibine verilmesidir. Bir çeşit ödünç verme, icap ve kabul şeklidir. "Aldım-verdim" gibi sözleşme geçerli olmaktadır. Maddi olarak ihtiyaç sahibi olmuş birine finansal destek sağlayarak ihtiyacı olan parayı herhangi bir menfaat gözetmeden Allah rızası için verse ve aynı ile geri alsa bu Karz-ı Hasen olmaktadır. Yani verdiği miktar bir altına bir altın geri almak Karz-ı Hasen sayılmaktadır. Altın veya gümüşün birim değerinin

¹¹³ Ersan Bilal, Finansal Krizlere Karşı Dayanıklı Bir Enstrüman: Sukuk, Kocaeli Üniversitesi, 2015, s.108 (*Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*)

değişmesi Karz-ı Hasen'de fark etmektedir. Her şey misliyle alınıp verilmektedir. Ancak alacaklı borcuna karşılık alacağı ödeme aracını kabul ederse caiz olur. Ödeme gücü olan birisinin borcunu ödememesi durumunda alacaklı bunu zorla alabilir.

Borçlu aldığı miktarı geri ödemekle yükümlü iken alacaklı da verdiği kadar almak durumundadır. Borçlu, aldığı parayı zayi etse, kaybetse, çaldırıp vb. şekilde ihtiyacına yönelik kullanmadan yitirse de borcu tazmin etmek zorundadır. Vade bu akitte belirlense de bağlayıcı değildir. Alacaklı ihtiyacı olanın ihtiyacını giderdiği için mükâfatı Allah katındadır. Allah rızası için yapılan bir iş olması nedeniyle borçluyu sıkıştırmak bu iyiliğin sevabını azaltır. Ancak borçlu da bir an önce borcunu vermeye gayret etmelidir.

Müzaraa ve Musakat

Genelde tarımsal alanda kullanılan ortaklık yöntemi müzaraa, bir tarafın arazisini sermaye olarak ortaya koyması ile diğer tarafında iş gücünü birleştirmesi sonucu yapılan ortaklık türüdür. Oluşturulan bu ortaklık sonucu elde edilen ürün veya kâr ortaklar arasında önceden yapılan sözleşmeye göre pay edilmektedir.

Müzaraa yöntemi gibi tarımsal faaliyet için oluşturulan başka bir ortaklık ya da sözleşme şekli, meyvecilikte kullanılan musakat yöntemidir. Bir taraf sermaye olarak meyve ağaçlarını verir, diğer tarafta bu meyvelerin bakımı, toplanması ve işçiliğini üstlenmektedir. Kazanılan kâr önceden belirlendiği üzere taraflar arasında paylaşılmaktadır¹¹⁴.

Sukuk

Arapçada, "sakk" kelimesinin çoğulu olan sukuk; sertifika, vesika, enstrüman manalarına gelmektedir. Finansman kaynağı oluşturmak için kullanılan bir yöntemdir. Sukuk, İslami finansman kurallarına göre ihracı yapılan bonolara denilmektedir. Para piyasalarında ise bono ve tahviller için senet kavramı kullanılmaktadır. Geleneksel bankacılık sisteminde kullanılan çek ile aynı kökten türetilmiştir. Bu belge ticari sözleşmeye dayanan borç alacak ilişkisini temsil etmektedir. Sukuk'u diğer muadillerinden ayıran özelliği bir varlık karşılığında çıkarılmış olmasıdır. Yani sukuk ihraç edecek kişi ya da kuruluşun bir varlığa malik olması gerekir. Sukuk'un esas özelliği gerçek bir ticari veya yatırım faaliyeti olmasıdır. Katılım bankacılığında finansman türlerinin hepsinde bu realite vardır. Sukuk bir varlığa sahip olduğunun

¹¹⁴ Fahri Özbay, Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Uygulamaları, Gediz Üniversitesi, 2014, s.45 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

göstergesidir. Bu nedenle Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler ve Gelir Ortaklığı Senetleriyle benzerlik göstermektedir.

Günümüzde birçok Avrupa ülkelerinde ve körfez ülkelerinde sukuk ihraç eden devletler ve kurumlar mevcuttur. Bu itibarla, sukuk hem devlet hem de özel finans kurumlarınca çıkarılabilmektedir. Büyük projelerde sermayeyi finanse etmek için sukuk ihraç edildiği görülmektedir. Varlık karşılığı sukuklarda, varlığın kazanç hakkı yatırımcıya satılmaktadır. Katılım bankaları kendi projeleri için kaynak ihtiyacını sukuk ihraç ederek sağlarken, aynı zamanda atıl fonlarını da değerlendirebilmektedir.

2.6.3. Katılım Bankalarının Diğer Faaliyetleri

Geleneksel bankaların yaptığı bütün hizmetleri, faizli işlem yapmamak kaydıyla Katılım bankaları da gerçekleştirebilmektedir. Sadece gerçekleştirilen işlemlerin faizle ilişkili olup olmadığı hususuna dikkat edilmektedir. Katılım bankaları esas itibarıyla reel sektörde geleneksel bankacılık sistemlerine alternatif oluşturmak suretiyle bu bankalarda sunulan hizmetleri sağlamak durumundadır¹¹⁵.

Katılım bankaları, bankacılık ana faaliyetleri dışında kıymetli maden ve döviz alım satım işlemleri de yapmaktadır. Bu gibi işlemlerde bir nevi ticaret aracı olduğu için İslami kurallar çerçevesinde kâr paylaşımı şeklinde yapılmaktadır. İslami kurallar çerçevesinde çalışan katılım bankaları modern bankacılık sisteminin hizmetlerinin birçoğunu müşterilerine sunabilmektedir. Böylelikle hem müşterinin ihtiyaçları karşılanmakta hem de banka bu işlerden komisyon alarak varlığını devam ettirmektedir. Katılım bankalarının bu doğrultuda sunduğu hizmetleri sıralayacak olursak¹¹⁶:

- Kredi kartı vermek,
- Teminat mektubu vermek,
- Kasa kiraya vermek,
- Çek ve senet tahsili,
- Elektronik fon transferleri,
- Çek verme,
- Havale vb. işlemleri şeklinde sıralanmaktadır.

¹¹⁵ Aydın Karapınar, *Özel Finans Kurumları ve Muhasebe Uygulamaları*, Ankara: Gazi Kitapevi, 2003, s.23.

¹¹⁶ Mehmet Tenekeci, Katılım Bankacılığının Finansal İstikrara Etkisi: Türkiye Örneği', Konya KTO Karatay Üniversitesi, 2017, s.65 (*Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM VE BULGULAR

3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Dünya’da bilinen ismi ile “İslâmi Bankacılık” ya da “Faizsiz Bankacılık” 1960’lı yılların başından itibaren her geçen gün daha çok önem kazanmaktadır. Gerek dini sebepler gerekse ekonomik ve sosyal gerçekler İslami Bankacılığın oluşumunda ve gelişiminde etkili olmuştur. İslam coğrafyasında elde edilen faaliyet gelirlerinin İslâmi anlayışa göre saptanması faizsiz bankacılığın temellerini atmıştır.

Türkiye’deki ismi “Katılım Bankaları” olan faizsiz bankacılığın Türkiye’deki ilk uygulaması 1985 yılında Albaraka Türk ve Faisal Finans Kurumu tarafından başlatılmıştır. 1989 yılında Kuveyt Türk, hemen sonrasında 1990 yılında Anadolu Finans, 1995 yılında İhlas Finans ve 1996 yılında ise Asya Finans kurulmuştur.

Katılım bankaları rekabetin giderek şiddetlendiği bankacılık sektörü içinde pazar payını korumanın dışında her geçen gün pazar payını artırmak zorundadır. Bu durumda müşteriye sunulan hizmetin kalitesi müşteri memnuniyetini doğrudan etkileyecektir. Müşteri memnuniyetinin bu denli önemli olduğu noktada, memnuniyetsiz müşteri, memnuniyetsizliğini çevresine anlatacaktır. Kendisi farklı seçenek arayacağı gibi çevresindeki insanları da memnun olmadığı yerden uzaklaştırmaya çalışacaktır. Sektördeki pazar payını ancak ve ancak portföyündeki müşterilerini koruyarak ve daha fazla müşteriye ulaşarak sağlayacaktır.

Bu sebeple bu çalışmada, payını yükseltmesi gereken katılım bankalarının üniversite öğrencilerinin gözünden durumlarının nasıl değerlendirildiği belirlenmek istenmektedir. Katılım bankalarının mevcut müşteri portföyünü koruyarak yeni müşteriler kazanabilmesi için, müşterilerin katılım bankalarını tercih nedenleri araştırılmalıdır. Bu çalışmada katılım bankalarını tercih edebilecek muhtemel portföyü oluşturan üniversite öğrencilerinin incelenmesi sağlanacaktır.

3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Finansal sistem içinde kendine yer edinen katılım bankaları, mevcut paylarını muhafaza etmek ve hatta genişletmek zorundadır. Dünya’da ve Türkiye’de finans sektöründe yer alan bankalar açısından rakiplerle olan mücadele her geçen gün artmaktadır. Bundan ötürü müşteri memnuniyeti çok daha fazla önem arz etmektedir.

Müşteri memnuniyeti; ürün ya da hizmet tüketimi boyunca, müşteri ihtiyaç, istek ve beklentilerinin bir sonraki ürün veya hizmet talebini ve ürün ya da hizmete bağlılığını etkileyen karşılama derecesidir. Dolayısıyla memnun olmayan müşterinin ilgili mal/hizmet hakkında veya işletme hakkında çevresine olumsuz bildirimde bulunarak alternatif bir seçeneğe yönelmesi mümkündür. Bundan dolayı, bankalar için müşterilerinin memnun olmasını sağlamak gereklilik halini almaktadır¹¹⁷.

Bankalar açısından müşteri memnun olma durumu, kendilerinin rakiplerine göre üstün olmalarına sebep olan en fazla öneme sahip etmenlerdendir. Dolayısıyla kamu kaynaklı ve özel sermayeli katılım bankalarının mevcut müşterilerini memnun etmesi ve daha fazla kitleye ulaşabilmesi açısından banka müşterilerinin ve üniversite öğrencilerinin tercih sebepleri incelenmelidir.

3.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bankacılık sektörü içerisinde oldukça önemli bir yer tutan katılım bankacılığı gün geçtikçe önemini arttırmakta ve rekabet açısından diğer bankaların karşısına önemli bir güç olarak çıkmaktadır. Bu nedenle, gelecek dönem en önemli müşteri potansiyeline sahip olan üniversite öğrencilerinin katılım bankalarını tercih süreçleri hakkında detaylı bilgiye sahip olmak, onların katılım bankacılığına ilişkin görüşlerini öğrenebilmek, katılım bankacılığı işleyiş süreçlerine göre bilgi düzeylerini öğrenebilmek tercih nedenlerini ortaya çıkartmak açısından önemli olacağı için hem katılım bankaları açısından hem de diğer bankaların rekabet stratejileri geliştirebilmesi açısından önem arz etmektedir.

Belirtilen önemine rağmen ilgili yazında bu konuda yapılan çalışmaların sayısı fazla değildir. Yapılan çalışmaların ise, görüşlere ve üniversite öğrencilerinin bilgi düzeyine odaklanmadığı dikkati çekmektedir. Bahsedilen bu nedenlerden ötürü bu çalışma hem literatüre hem de uygulamaya katkı sağlayacak nitelikte ele alınabilecektir.

¹¹⁷ Bilir, a.g.e., s.10.

3.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE VARSAYIMLARI

Planlanan çalışmanın yapılması öncesinde bazı sınırlılıklar belirlenmiştir. Bu sınırlılıklar aşağıda maddeler halinde belirtildiği gibidir:

- Araştırma yalnızca Gelişim Üniversitesi ve seçilen bir devlet üniversitesi ile sınırlı tutulmuştur.
- Araştırmaya yalnızca üniversite öğrencilerinin katılımları sağlanmıştır.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin 2019-2020 eğitim ve öğretim yılında aktif olarak öğrenci olmaları sınırlılığı getirilmiştir.
- Veri toplama araçlarının araştırma kapsamındaki konuyu ölçmede yeterli olduğu varsayılmaktadır.
- Araştırmaya dahil olan katılımcıların yanıtlarında doğru bilgiler verdikleri varsayılmıştır.

3.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Üniversite öğrencilerinin katılım bankalarına karşı olan görüşleri ve tutumlarını belirlemeyi amaçlayan bu araştırma nicel verilere dayalı genel tarama modelinde ve ilişkisel tarama modelinde bir araştırmadır.

Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrenden, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama modelleridir. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir.

3.6. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmada çalışma evrenini seçilen bir vakıf üniversitesinde okuyan öğrenciler ve seçilen bir devlet üniversitesinde okuyan üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Seçilen vakıf üniversitesinde meslek yüksek okulları, lisans bölümleri ve yüksek lisans seviyelerinde toplamda 23.000 öğrenci öğrenim görmektedir. Diğer tercih edilen devlet üniversitesinde ise toplamda 11.200 öğrenci öğrenim görmektedir.

Evren sayısı bilinen grubun örneklem sayısını hesaplamada “evrenden birey sayısı bilinen örneklem genişliği” formülünden yararlanılmıştır. Formüle göre:

$$n = \frac{N \cdot t^2 \cdot p \cdot q}{d^2(N - 1) + t^2 p q}$$

N: evrendeki birey sayısı

n: örnekleme alınacak birey sayısı

p: incelenen olayın görünüş sıklığı

q: incelenen olayın görünmeyiş sıklığı

t: belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosunda bulunan teorik değer (1,96)

d: olayın görülüş sıklığına göre yapılmak istenen \bar{x} sapma (0,05)

$$n = \frac{(34200) \cdot (1,96) \cdot (1,96) \cdot (0,2) \cdot (0,8)}{(0,05) \cdot (0,05) \cdot (34200 - 1) + (1,96) \cdot (1,96) \cdot (0,2) \cdot (0,8)}$$

Formüle göre yapılan hesaplama sonrası çalışmaya alınması gereken üniversite öğrencisi sayısının en az 244 kişi olması gerektiği belirlenmiştir. 0,0000

Yapılan inceleme sonucunda ortalama 34.200 kişilik bir evreni yaklaşık olarak 244 kişiden oluşacak bir örneklem grubunun 0,05 anlamlılık ve %5 hoşgörü düzeyinde temsil edebileceği düşünülmüştür. Örneklemin seçilmesinde kolayda örnekleme yönteminin kullanılması tercih edilmiştir. Anket formlarının geri dönüşünde gerekli incelemeler yapıldığında 275 kişinin yanıtlarının analize dahil edilmesine karar verilmiştir.

3.7. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anket toplamda 3 bölümden meydana gelmektedir. Anket formunda toplamda demografik sorular ile birlikte 31 ifade bulunmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özellikleri ve katılım bankacılığı kullanma durumları hakkında bilgiler yer almaktadır.

Anketin ikinci bölümünü üniversite öğrencilerinin katılım bankaları ve faaliyetlerine ilişkin görüşleri ve tutumlarını incelemek amaçlı kullanılan 11 ifadeden oluşan katılım bankaları ve faaliyetlerine ilişkin görüşler ölçeği oluşturmaktadır. Anketin üçüncü bölümünü ise üniversite öğrencilerinin katılım bankacılığı işleyiş süreciyle ilgili bilgi düzeylerini ölçmek adına katılımcılara yönlendirilen ifadeler oluşturmaktadır.

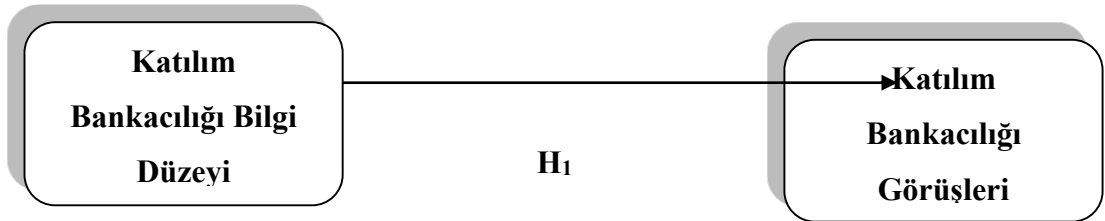
İkinci bölümde katılım bankaları faaliyetlerine yönelik faktörlerin belirlenmesinde Gökçen ve Gönen tarafından 2017 yılında geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Bu ölçek toplamda 11 sorudan oluşmaktadır ve bu sorular tek bir faktör altında toplanmıştır. Katılım bankaları faaliyetlerine yönelik ölçeği, 1 - (Kesinlikle Katılmıyorum), 2 - (Katılmıyorum), 3 - (Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum), 4 -(Katılıyorum) ve 5 - (Kesinlikle Katılıyorum) şeklinde 5'li likert tipi derecelendirme ile ölçümlenmiştir.

Katılım Bankacılığı işleyiş süreciyle ilgili bilgi düzeyi faktörlerinin belirlenmesinde Gelir tarafından 2016 yılında geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Bu ölçek toplamda 13 sorudan oluşmaktadır ve bu sorular bir faktör altında toplanmıştır. Üniversite öğrencilerinin katılım bankacılarını tercih sebepleri ölçeği, 1 - (Hiç Bilmiyorum), 2 - (Bilmiyorum), 3 - (Kısmen Biliyorum), 4 -(Biliyorum) ve 5 - (Çok İyi Biliyorum) şeklinde 5'li likert tipi derecelendirme ile ölçümlenmiştir.

3.8. ARAŞTIRMA SORUSU

Gerçekleştirilen çalışmada sektördeki payını yükseltmesi gereken katılım bankalarının üniversite öğrencilerinin gözünden durumlarının nasıl değerlendirildiği belirlenmek istenmektedir. Katılım bankalarının mevcut müşteri portföyünü koruyarak yeni müşteriler kazanabilmesi için, müşterilerin katılım bankalarını tercih nedenleri araştırılmalıdır. Bu çalışmada katılım bankalarını tercih edebilecek muhtemel portföyü oluşturan üniversite öğrencilerinin incelenmesi sağlanmıştır.

Araştırmada üniversite öğrencilerinin katılım bankacılığına bakış açılarının incelenmesi üzerine oluşturulan yapısal model aşağıdaki gibi tasarlanmıştır.

Şekil 3.1. Yapısal Model

Yapısal model çerçevesinde oluşturulan modelden hareketle araştırma sorusu geliştirilmiştir. Araştırma kapsamında aşağıda belirlenmiş olan soruya cevap aranmıştır.

“Üniversite öğrencilerinin katılım bankacılığı üzerindeki görüşleri hangi yöndedir ve yeterli bilgiye sahip midirler?”

3.9. DEMOGRAFİK BULGULAR

Bu bölümde üniversite öğrencilerinin katılım bankalarına karşı bilgi düzeyleri ve tutumlarını incelemek üzere elde edilen demografik bulguların dağılımlarına yer verilecektir. Dağılımlar incelenirken sayı ve yüzde değerlerinden faydalanılacaktır.

Aşağıda yer alan tabloda araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin cinsiyet dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.1. Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kadın	114	41,5	41,5	41,5
	Erkek	161	58,5	58,5	100,0
	Toplam	275	100,0	100,0	

Yukarıda belirtilmiş olan tabloda üniversiteli gençlerin katılım bankacılığına karşı bakışlarını incelemek için gerçekleştirilmiş olan anket çalışmasından elde edilen cinsiyet dağılımlarına yer verilmiştir. Tablo değerlendirildiğinde araştırmaya katılan katılımcıların %41,5'inin (114) kadın ve %58,5'inin (161) erkek olduğu tespit edilmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin sınıf dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.2. Sınıf Dağılımı

Sınıf					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	1. Sınıf	25	9,1	9,1	9,1
	2. Sınıf	54	19,6	19,6	28,7
	3. Sınıf	23	8,4	8,4	37,1
	4. Sınıf	101	36,7	36,7	73,8
	Yüksek Lisans	72	26,2	26,2	100,0
	Toplam	275	100,0	100,0	

Yukarıda belirtilmiş olan tabloda üniversiteli gençlerin katılım bankacılığına karşı bakışlarını incelemek için gerçekleştirilmiş olan anket çalışmasından elde edilen okudukları sınıfların dağılımlarına yer verilmiştir. Tablo değerlendirildiğinde araştırmaya katılan katılımcıların %9,1'inin (25) 1. Sınıf, %19,6'sının (54) 2. Sınıf,

%8,4'ünün (23) 3. Sınıf, %36,7'sinin (101) 4. Sınıf ve %26,2'sinin (72) yüksek lisans öğrencisi olduğu tespit edilmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin kişisel gelir dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.3. Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel Gelir					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	500 TL ve Altı	69	25,1	25,1	25,1
	501-1.500 TL Arası	100	36,4	36,4	61,5
	1.501-2.500 TL Arası	43	15,6	15,6	77,1
	2.501-4.000 TL Arası	36	13,1	13,1	90,2
	4.001 TL ve Üzeri	27	9,8	9,8	100,0
	Toplam		275	100,0	100,0

Yukarıda belirtilmiş olan tabloda üniversiteli gençlerin katılım bankacılığına karşı bakışlarını incelemek için gerçekleştirilmiş olan anket çalışmasından elde edilen kişisel gelir dağılımlarına yer verilmiştir. Tablo değerlendirildiğinde araştırmaya katılan katılımcıların %25,1'inin (69) 500 TL ve altında, %36,4'ünün (100) 501-1.500 TL arasında, %15,6'sının (43) 1.501-2.500 TL arasında, %13,1'inin (36) 2.501-4.000 TL arasında ve %9,8'inin (27) 4.001 TL ve üzerinde gelire sahip olduğu tespit edilmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin ailelerinin toplam gelir dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.4. Aile Toplam Gelir Dağılımı

Aile Geliri					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	3.000 TL ve Altı	32	11,6	11,6	11,6
	3.001-5.000 TL Arası	107	38,9	38,9	50,5
	5.001-7.000 TL Arası	55	20,0	20,0	70,5
	7.001-9.000 TL Arası	63	22,9	22,9	93,5
	9.001 TL ve Üzeri	18	6,5	6,5	100,0
	Toplam		275	100,0	100,0

Yukarıda belirtilmiş olan tabloda üniversiteli gençlerin katılım bankacılığına karşı bakışlarını incelemek için gerçekleştirilmiş olan anket çalışmasından elde edilen

aile toplam gelir dağılımlarına yer verilmiştir. Tablo değerlendirildiğinde araştırmaya katılan katılımcıların %11,6'sının (32) 3.000 TL ve altında, %38,9'unun (107) 3.001-5.000 TL arasında, %20'sinin (55) 5.001-7.000 TL arasında, %22,9'unun (63) 7.001-9.000 TL arasında ve %6,5'inin (18) 9.000 TL ve üzerinde aile toplam gelirine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin “Katılım Bankacılığının Prensiplere ve İşleyişini Biliyor Musunuz?” sorusuna verilen yanıtların dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.5. Katılım Bankacılığının Prensiplere ve İşleyişini Biliyor Musunuz? Sorusu Yanıtlarının Dağılımı

Katılım Bankacılığının Prensiplere ve İşleyişini Biliyor Musunuz?					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Biliyorum	71	25,8	25,8	25,8
	Bilmiyorum	144	52,4	52,4	78,2
	Kısmen Biliyorum	60	21,8	21,8	100,0
	Toplam	275	100,0	100,0	

Yukarıda belirtilmiş olan tabloda üniversiteli gençlerin katılım bankacılığına karşı bakışlarını incelemek için gerçekleştirilmiş olan anket çalışmasından elde edilen “Katılım Bankacılığının Prensiplere ve İşleyişini Biliyor Musunuz?” sorusuna verilen yanıtların dağılımlarına yer verilmiştir. Tablo değerlendirildiğinde araştırmaya katılan katılımcıların %25,8'inin (71) biliyorum, %52,4'ünün (144) bilmiyorum ve %21,8'inin (60) kısmen biliyorum yanıtlarını verdikleri tespit edilmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin “Katılım Bankacılığının Müşteri Beklentilerine Cevap Verdiğine İnanıyor Musunuz?” sorusuna verilen yanıtların dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.6. Katılım Bankacılığının Müşteri Beklentilerine Cevap Verdiğine İnanıyor Musunuz? Sorusu Yanıtlarının Dağılımı

Katılım Bankacılığının Müşteri Beklentilerine Cevap Verdiğine İnanıyor Musunuz?					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	39	14,2	14,2	14,2
	Hayır	32	11,6	11,6	25,8
	Kararsızım	204	74,2	74,2	100,0
	Toplam	275	100,0	100,0	

Yukarıda belirtilmiş olan tabloda üniversiteli gençlerin katılım bankacılığına karşı bakışlarını incelemek için gerçekleştirilmiş olan anket çalışmasından elde edilen “Katılım Bankacılığının Müşteri Beklentilerine Cevap Verdiğine İnanıyor Musunuz?” sorusuna verilen yanıtların dağılımlarına yer verilmiştir. Tablo değerlendirildiğinde araştırmaya katılan katılımcıların %14,2’sinin (39) evet, %11,6’sının (32) hayır ve %74,2’sinin (204) kararsızım yanıtlarını verdikleri tespit edilmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin “Katılım Bankacılığını Kullanmıyorsanız İhtiyaç Halinde Kullanmayı Düşünür Müsünüz?” sorusuna verilen yanıtların dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.7. Katılım Bankacılığını Kullanmıyorsanız İhtiyaç Halinde Kullanmayı Düşünür Müsünüz? Sorusu Yanıtlarının Dağılımı

Katılım Bankacılığını Kullanmıyorsanız İhtiyaç Halinde Kullanmayı Düşünür Müsünüz?					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Zaten Kullanıyorum	59	21,5	21,5	21,5
	Düşünürüm	85	30,9	30,9	52,4
	Düşünmem	49	17,8	17,8	70,2
	Kararsızım	82	29,8	29,8	100,0
	Toplam	275	100,0	100,0	

Yukarıda belirtilmiş olan tabloda üniversiteli gençlerin katılım bankacılığına karşı bakışlarını incelemek için gerçekleştirilmiş olan anket çalışmasından elde edilen “Katılım Bankacılığını Kullanmıyorsanız İhtiyaç Halinde Kullanmayı Düşünür Müsünüz?” sorusuna verilen yanıtların dağılımlarına yer verilmiştir. Tablo değerlendirildiğinde araştırmaya katılan katılımcıların %21,5’inin (59) zaten kullanıyorum, %30,9’unun (85) düşünürüm, %17,8’inin (49) düşünmem ve %29,8’inin (82) kararsızım yanıtlarını verdikleri tespit edilmiştir.

3.10. FAKTÖR ANALİZİ

Çalışmanın modeline uygun olarak uyarlanan ölçeklerin analize uygun olup olmadığının belirlenebilmesi için açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açıklayıcı faktör analizinde asıl amaç katılımcılara yöneltilmiş olan ifadelerin geçerliliklerini tespit etmek ve analize uygun olup olmadığını belirlemektir.

Açıklayıcı faktör analizinin gerçekleştirilmesinin öncesinde ölçeklerin faktör analizine uygun olup olmadığı belirleyebilmek adına KMO ve Bartlett testlerinin yapılması gerekmektedir. Analizden KMO değerinin 0,60 değerinden yüksek değerde bir sonuç vermesi beklenmektedir. Ayrıca Bartlett değerinin ise araştırmanın başında belirlenmiş olan $p=0,05$ değerinden küçük olması beklenmektedir.

Aşağıda yer alan tabloda üniversite öğrencilerinin “Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşleri” ölçeğinin KMO-Bartlett testi sonuçları belirtilmiştir.

Tablo 3.8. Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşleri Ölçeği KMO-Bartlett Test Sonuçları

KMO ve Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,713
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1,692E3
	df	55
	Sig.	,000

Yukarıdaki tablo incelendiğinde “Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşleri” ölçeğinin KMO-Bartlett testi küresellik değerinin ,713 olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle ölçeğin faktör analizine uygun olduğu açıklanmıştır.

Aşağıda yer alan tabloda üniversite öğrencilerinin “Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi” ölçeğinin KMO-Bartlett testi sonuçları belirtilmiştir.

Tablo 3.9. Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi Ölçeği KMO-Bartlett Test Sonuçları

KMO ve Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,873
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	3,641E3
	df	78
	Sig.	,000

Yukarıdaki tablo incelendiğinde “Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi” ölçeğinin KMO-Barlett testi küresellik değerinin ,873 olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle ölçeğin faktör analizine uygun olduğu açıklanmıştır.

Yukarıda belirtilmiş olduğu gibi araştırma kapsamında katılımcılara yönlendirilen her iki ölçeğinde KMO-Barlett testi sonucuna göre küresellik değerlerinin faktör analizine uygun olduğu görülmektedir.

Aşağıda yer alan tabloda üniversite öğrencilerinin “Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşleri” ölçeğinin faktör analizi sonuçları belirtilmiştir.

Tablo 3.10. Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşleri Ölçeği Faktör Analizi Test Sonuçları

Sorular	Faktör Yükleri
Katılım bankaları uygulamaları hakkında yeterince bilgiye sahibiyim	,526
Katılım bankaları ürün ve hizmetleri tanıtımı yeterince yapılıyor	,731
Katılım bankalarının iyi bir imaj ve popüleriteye sahip olduklarını düşünüyorum	,745
Katılım bankalarının sundukları ürün ve hizmet çeşitliliğinin yeterli olduğunu düşünüyorum	,692
Katılım bankalarının finans sektörü içerisinde gerekli kuruluşlar olduğuna inanıyorum	,714
Katılım bankalarının iddia ettikleri gibi faizsiz işlem yürüttüklerine inanıyorum	,771
Katılım bankalarının dini hassasiyetleri gözettiklerini düşünüyorum	,568
Ticari olarak karlı olduklarını düşündüğüm takdirde katılım bankaları ile çalışırım	,827
Cazip kâr payı oranları ve ödeme imkanları olduğu takdirde katılım bankaları ile çalışırım	,828
Düşük maliyetli kredi imkânı sundukları takdirde katılım bankaları ile çalışırım	,817
Faizsiz işlem yaptıkları için katılım bankalarını tercih ederim	,637

Yukarıda belirtilmiş olan faktör yükleri incelendiğinde “Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşleri” ölçeğinde yer alan toplamda 11 ifadenin de faktör yüklerinin araştırmanın başında belirlenmiş olan 0,50 değerinden yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple araştırma kapsamında ölçekten hiçbir ifadenin çıkarılmamasına karar verilmiştir. Ayrıca ölçeğin tek bir boyut altında toplandığı tespit edilmiş olup alt faktörlere ayrılmadan analizlere devam edilmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda üniversite öğrencilerinin “Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi” ölçeğinin faktör analizi sonuçları belirtilmiştir.

Tablo 3.11. Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi Ölçeği Faktör Analizi Test Sonuçları

Sorular	Faktör Yükleri
Katılım bankacılığı, faizsiz finans değerlerine dayanan bir anlayışla çalışmaktadır	,594
Katılım bankacılığı sistemi temel olarak kâr ve zarara katılma prensibi çerçevesinde işlemektedir	,636
Katılım Bankaları işleyiş prensipleri olarak ticari alım – satıma konu olan işlemlerle çalışmaktadır	,613
İslam'a uygun olmayan malların alım-satımı yapılmamaktadır (alkol, domuz ürünleri vb.)	,503
Katılım bankaları, müşterilerine herhangi bir ticaret olmadan nakit kredi kullandırmamaktadır	,584
Katılım bankaları faizsizlik prensibi gereği krediyi geri çağırılmakta ya da kredi maliyetini yükseltmemektedir	,735
Katılım bankalarının kredi kartlarından nakit çekim yapılmamaktadır	,686
İhtiyaç desteklerinde, para direkt olarak kullanıcı hesabına aktarılmamakta, satıcının hesaplarına ödenmektedir	,731
İhtiyaç desteklerinde, faturalandırmanın yapılması zorunludur	,734
Prosedür, yapılan işlemlere göre az ya da çok olabilmektedir	,717
Katılım bankacılığı prensipleri gereği faizli enstrüman içeren işlemler (tahvil, repo vb.) yapılmamaktadır	,703
Katılım bankasınca toplanan fonlar tasarruf mevduatı sigorta fonunun güvencesi altındadır	,699
Katılım bankacılığında faizsiz sigorta işlemleri (araç, kasko, konut, nakliyat vs.) yapılmaktadır	,787

Yukarıda belirtilmiş olan faktör yükleri incelendiğinde “Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi” ölçeğinde yer alan toplamda 13 ifadenin de faktör yüklerinin araştırmanın başında belirlenmiş olan 0,50 değerinden yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple araştırma kapsamında ölçekten hiçbir ifadenin çıkarılmamasına karar verilmiştir. Ayrıca ölçeğin tek bir boyut altında toplandığı tespit edilmiş olup alt faktörlere ayrılmadan analizlere devam edilmiştir.

3.11. GÜVENİLİRLİK ANALİZİ

Araştırma kapsamında ölçeklerde yer alan ifadelerin faktör yüklerini belirlemek ve araştırmadan çıkarılması gereken sorunun olup olmadığını araştırmak adına gerçekleştirilen açıklayıcı faktör analizinin ardından her bir ölçeğin güvenilirlik derecesini test etmek gerekmektedir.

Güvenilirlik; ölçekteki maddelerin birbiriyle olan ilişkisinin tutarlı olup olmadığını ve maddelerin incelenmek istenen konuyu ne kadar iyi yansıttığını göstermektedir. Çalışmada ölçeklerin güvenilirliklerini ölçmek için cronbach alpha katsayısı kullanılmıştır. Ölçeklerin güvenilir kabul edilebilmesi için cronbach alpha katsayısının 0,70 değerinden büyük olması beklenmektedir¹¹⁸.

¹¹⁸ İpekgil vd., a.g.e., s.120.

Çalışma kapsamında belirlenen modeli açıklayabilmek için belirlenmiş olan ölçeklerin güvenilirlik analizi sonuçları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3.12. Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Ölçekler	İfade Sayısı	Cronbach's Alpha Katsayısı
Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşleri	11	,820
Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi	13	,958

Gerçekleştirilen güvenilirlik analizi sonucunda “Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşleri” ölçeğinin güvenilirlik katsayısı (,820) ve “Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi” ölçeğinin güvenilirlik katsayısı (,958) olarak belirlenmiştir. Buradan hareketle araştırma kapsamında incelenen toplamda 2 ölçeğinde güvenilirlik katsayılarının oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir.

3.12. KORELASYON ANALİZİ

Araştırma kapsamında önceden belirlenmiş olan araştırma sorusuna cevap verebilmek için korelasyon analizinin yapılması gerekmektedir. Korelasyon analizinin yapılmasının öncesinde uygulanması gereken faktör ve güvenilirlik analizleri çalışmada yer alan ölçeklerin birbirleri ile ilişkilerinin test edilebilmesine uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Üniversite öğrencilerinin katılım bankaları ile ilgili görüşleri ve bilgi düzeyleri arasındaki ilişkinin yönünü ve derecesini araştırabilmek adına bu bölümde korelasyon analizine başvurulmuştur.

“Korelasyon analizi aralık ve rasyo seviyesinde ölçülmüş iki değişken arasındaki ilişkinin veya bağımlılığın şiddetini belirlemeye yönelik bir analiz tekniğidir. Korelasyon analizinde ölçülmeye çalışılan ilişki, değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olan kısmı ile ilgilidir. Korelasyon katsayısı olan r , -1 ile +1 değerleri arasındadır. Korelasyon katsayısı 0 (sıfır)'dan +1 (aynı yönde) ve -1 (ters yönde)'e doğru kuvvetleşir. Katsayı sıfıra ne kadar yakınsa o kadar zayıftır. Korelasyon katsayısının yorumunda aşağıdaki tablo kullanılmaktadır”.

Tablo 3.13. Korelasyon Yorum Tablosu

Korelasyon (r)	Yorum
0,90 – 1 arası	Çok Yüksek
0,70 – 0,89 arası	Yüksek
0,50 – 0,69 arası	Orta
0,26 – 0,49 arası	Zayıf
0,0 – 0,25 arası	Çok Zayıf

Korelasyon analizinin yapılması için öncelikli olarak katılımcıların ölçeklerde yer alan ifadelere vermiş oldukları yanıtların ortalamalarının hesaplanması gerekmektedir. Ölçekler arasında yapılacak olan korelasyon analizi belirlenen ölçek ortalamaları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında katılımcılara yönlendirilen toplamda 24 ifadeden oluşan 2 ölçeğin ortalamaları üzerinden gerçekleştirilen korelasyon analizi tablosu aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 3.14. Korelasyon Analizi Sonuçları

Pearson Korelasyon			
		Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşleri	Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi
Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşleri	Pearson Korelasyon	1	,446**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	275	275
Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi	Pearson Korelasyon	,446**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	275	275
**. Korelasyon ,001 değerinde anlamlıdır (2-tailed).			

Araştırma modelinde belirtildiği gibi “Üniversite öğrencilerinin katılım bankacılığı üzerindeki görüşleri hangi yöndedir?” sorusuna cevap verebilmek adına gerçekleştirilen korelasyon analizi sonucuna göre görüşleri ve bilgi düzeyleri arasında ,446 değerine ulaşılmıştır. Buradan hareketle üniversite öğrencilerinin bilgi düzeyleri ve görüşleri arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

3.13. FARK TESTLERİ

Bu bölümde demografik bulguların “Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşler” ve “Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi” ölçekleri aracılığı ile elde edilmiş olan verilerin istatistiksel olarak değerlendirmelerine yer verilmiştir.

Değerlendirmelerin yapılmasında t testi ve Anova testlerinden faydalanılmıştır. Araştırma kapsamında uygulanacak olan t testi ve Anova testlerinde bağımsız bir değişken ile araştırmanın bağımlı değişkenlerini oluşturan “Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşler” ve “Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi” ölçekleri kullanılacaktır.

Aşağıda yer alan tabloda cinsiyet bağımsız değişkeni ile üniversite öğrencilerinin “Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşler” ve “Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi” arasındaki ilişkiler belirtilmiştir.

Tablo 3.15. Cinsiyet Bağımsız Değişkeni ile Ölçekler Arasındaki İlişkiler

	Cinsiyet	Frekans	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata Ort.	F	Sig.	t	p
Görüşler	Kadın	114	3,2696	,43240	,04050	13,075	,000	3,670	,001
	Erkek	161	3,0297	,65112	,05132				
Bilgi Düzeyi	Kadın	114	2,5186	1,00223	,09387	,652	,420	-1,351	,179
	Erkek	161	2,6828	,98687	,07778				

Yukarıda belirtilmiş olan tabloda cinsiyet bağımsız değişkeni ile üniversite öğrencilerinin katılım bankalarına karşı görüşleri ve bilgi düzeyleri karşılaştırılmıştır. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen t testi öncesinde varyansların homojen dağılıp dağılmadığını belirleyebilmek için Levene testinin yapılmasına karar verilmiştir. Gerçekleştirilen Levene testine göre üniversite öğrencilerinin katılım bankaları ve faaliyetlerine yönelik görüşleri (F=13,075-Sig=,000) ölçeğinin homojen dağılmadığı ve katılım bankacılığı işleyiş süreciyle ilgili bilgi düzeyi (F=,652-Sig=,652) ölçeğinin ise homojen dağıldığı tespit edilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre katılım bankaları ve faaliyetlerine yönelik görüşleri ve katılım bankacılığı işleyiş süreciyle ilgili bilgi düzeyi arasındaki farkın belirlenebilmesi için yapılan t testi sonucunda kadın ve erkek katılımcıların katılım bankaları ve faaliyetlerine yönelik görüşleri (p=,001) arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet bağımsız değişkenine göre ise katılım bankacılığı işleyiş süreciyle ilgili bilgi düzeyi (p=,179) arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Katılım bankaları ve faaliyetlerine yönelik görüşleri açısından erkek katılımcıların (X=3,0297) kadın katılımcılara (X=3,2696) göre görüşlerinin biraz daha negatif olduğu tespit edilmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda üniversite öğrencilerinin sınıfları bağımsız değişkeni ile “Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşler” ve “Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi” arasındaki ilişkiler belirtilmiştir.

Tablo 3.16. Sınıf Bağımsız Değişkeni ile Ölçekler Arasındaki İlişkiler

	Sınıf	Frekans	Ortalama	Standart Sapma	F	df.	p
Görüşler	1. Sınıf	25	2,9967	,19656	8,690	4	,000
	2. Sınıf	54	3,0195	,84259			
	3. Sınıf	23	2,8024	,39498			
	4. Sınıf	101	3,0765	,53474			
	Yüksek Lisans	72	3,4356	,40482			
Bilgi Düzeyi	1. Sınıf	25	2,1292	1,35796	16,932	4	,000
	2. Sınıf	54	2,1909	1,10953			
	3. Sınıf	23	1,8679	,36862			
	4. Sınıf	101	3,2041	,82709			
	Yüksek Lisans	72	2,6147	,71068			

Yukarıda belirtilmiş olan tabloda sınıf bağımsız değişkeni ile üniversite öğrencilerinin katılım bankalarına karşı görüşleri ve bilgi düzeyleri karşılaştırılmıştır. Araştırma kapsamında sınıf bağımsız değişkeni ile ölçekler arasındaki ilişkilerin test edilmesinde Anova testinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin sınıflarına göre katılım bankalarına karşı görüşleri ve bilgi düzeyleri arasındaki farkın belirlenebilmesi için yapılan Anova testi sonucunda sınıf bağımsız değişkeninin katılım bankaları ve faaliyetlerine yönelik görüşleri ($p=,000$) ve katılım bankacılığı işleyiş süreciyle ilgili bilgi düzeyleri ($p=,000$) arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir.

Yüksek lisans seviyesinde eğitim gören öğrencilerin ($X=3,4356$), 1. Sınıf ($X=2,9967$), 2. Sınıf ($X=3,0195$), 3. Sınıf ($X=2,8024$) ve 4. Sınıf ($X=3,0765$) seviyelerinde eğitim gören üniversite öğrencilerine göre görüşlerinin daha pozitif olduğu tespit edilmiştir.

4. sınıf seviyesinde eğitim gören öğrencilerin ($X=3,2041$), yüksek lisans ($X=2,6147$), 1. Sınıf ($X=2,1292$), 2. Sınıf ($X=2,1909$) ve 3. Sınıf ($X=1,8679$) seviyelerinde eğitim gören üniversite öğrencilerine göre katılım bankaları hakkında bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda üniversite öğrencilerinin kişisel gelir bağımsız değişkeni ile "Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşler" ve "Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi" arasındaki ilişkiler belirtilmiştir.

Tablo 3.17. Kişisel Gelir Bağımsız Değişkeni ile Ölçekler Arasındaki İlişkiler

	Kişisel Gelir	Frekans	Ortalama	Standart Sapma	F	df.	p
Görüşler	500 TL ve Altı	69	2,8862	,46711	9,569	4	,000
	501-1.500 TL Arası	100	3,0382	,69648			
	1.501-2.500 TL Arası	43	3,3110	,39751			
	2.501-4.000 TL Arası	36	3,3965	,52162			
	4.001 TL ve Üzeri	27	3,4411	,29480			
Bilgi Düzeyi	500 TL ve Altı	69	2,2821	1,06785	16,704	4	,000
	501-1.500 TL Arası	100	2,4058	,94419			
	1.501-2.500 TL Arası	43	2,5510	,99462			
	2.501-4.000 TL Arası	36	3,0620	,50920			
	4.001 TL ve Üzeri	27	3,7436	,18842			

Yukarıda belirtilmiş olan tabloda kişisel gelir bağımsız değişkeni ile üniversite öğrencilerinin katılım bankalarına karşı görüşleri ve bilgi düzeyleri karşılaştırılmıştır. Araştırma kapsamında kişisel gelir bağımsız değişkeni ile ölçekler arasındaki ilişkilerin test edilmesinde Anova testinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin kişisel gelirlerine göre katılım bankalarına karşı görüşleri ve bilgi düzeyleri arasındaki farkın belirlenebilmesi için yapılan Anova testi sonucunda kişisel gelir bağımsız değişkeninin katılım bankaları ve faaliyetlerine yönelik görüşleri ($p=,000$) ve katılım bankacılığı işleyiş süreciyle ilgili bilgi düzeyleri ($p=,000$) arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir.

Kişisel geliri 4.001 TL ve üzerinde olan öğrencilerin ($X=3,4411$), 500 TL ve altında ($X=2,8862$), 501-1.500 TL arasında ($X=3,0382$), 1.501-2.500 TL arasında ($X=3,3110$) ve 2.501-4.000 TL arasında ($X=3,3965$) olan üniversite öğrencilerine göre katılım bankalarına karşı görüşlerinin daha pozitif olduğu tespit edilmiştir.

Kişisel geliri 4.001 TL ve üzerinde olan öğrencilerin ($X=3,7436$), 500 TL ve altında ($X=2,2821$), 501-1.500 TL arasında ($X=2,4058$), 1.501-2.500 TL arasında ($X=2,5510$) ve 2.501-4.000 TL arasında ($X=3,0620$) olan üniversite öğrencilerine göre katılım bankaları hakkında bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda üniversite öğrencilerinin aile toplam geliri bağımsız değişkeni ile “Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşler” ve “Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi” arasındaki ilişkiler belirtilmiştir.

Tablo 3.18. Aile Toplam Geliri Bağımsız Değişkeni ile Ölçekler Arasındaki İlişkiler

	Aile Toplam Geliri	Frekans	Ortalama	Standart Sapma	F	df.	p
Görüşler	3.000 TL ve Altı	32	3,2048	,27938	1,185	4	,318
	3.001-5.000 TL Arası	107	3,1110	,42190			
	5.001-7.000 TL Arası	55	3,0446	,87807			
	7.001-9.000 TL Arası	63	3,1284	,65002			
	9.001 TL ve Üzeri	18	3,3636	,35001			
Bilgi Düzeyi	3.000 TL ve Altı	32	2,4904	1,10456	6,930	4	,000
	3.001-5.000 TL Arası	107	2,4414	,98106			
	5.001-7.000 TL Arası	55	2,4951	,99172			
	7.001-9.000 TL Arası	63	2,7833	,68899			
	9.001 TL ve Üzeri	18	3,6410	,09872			

Yukarıda belirtilmiş olan tabloda aile toplam geliri bağımsız değişkeni ile üniversite öğrencilerinin katılım bankalarına karşı görüşleri ve bilgi düzeyleri karşılaştırılmıştır. Araştırma kapsamında aile toplam geliri bağımsız değişkeni ile ölçekler arasındaki ilişkilerin test edilmesinde Anova testinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin ailelerinin toplam gelirlerine göre katılım bankalarına karşı görüşleri ve bilgi düzeyleri arasındaki farkın belirlenebilmesi için yapılan Anova testi sonucunda aile toplam geliri bağımsız değişkeninin katılım bankacılığı işleyiş süreciyle ilgili bilgi düzeyleri (p=,000) arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Aile toplam geliri bağımsız değişkenine göre ise katılım bankaları ve faaliyetlerine yönelik görüşleri (p=,318) arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Aile toplam geliri 9.001 TL ve üzerinde olan öğrencilerin ($X=3,6410$), 3.000 TL ve altında ($X=2,4904$), 3.001-5.000 TL arasında ($X=2,4410$), 5.001-7.000 TL arasında ($X=2,4951$) ve 7.001-9.000 TL arasında ($X=2,7833$) olan üniversite öğrencilerine göre katılım bankaları hakkında bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda üniversite öğrencilerinin katılım bankalarının işleyişi hakkındaki bilgi durumu bağımsız değişkeni ile “Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşler” ve “Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi” arasındaki ilişkiler belirtilmiştir.

Tablo 3.19. Katılım Bankalarının İşleyişi Hakkındaki Bilgi Durumu Bağımsız Değişkeni ile Ölçekler Arasındaki İlişkiler

	Katılım Bankaları Bilgi Durumu	Frekans	Ortalama	Standart Sapma	F	df.	p
Görüşler	Biliyorum	71	3,4315	,46557	14,177	2	,000
	Bilmiyorum	144	3,0289	,61902			
	Kısmen Biliyorum	60	3,0121	,48841			
Bilgi Düzeyi	Biliyorum	71	3,5677	,53109	70,464	2	,000
	Bilmiyorum	144	2,1760	,89815			
	Kısmen Biliyorum	60	2,5397	,85862			

Yukarıda belirtilmiş olan tabloda katılım bankalarının işleyişi hakkındaki bilgi durumu bağımsız değişkeni ile üniversite öğrencilerinin katılım bankalarına karşı görüşleri ve bilgi düzeyleri karşılaştırılmıştır. Araştırma kapsamında katılım bankalarının işleyişi hakkındaki bilgi durumu bağımsız değişkeni ile ölçekler arasındaki ilişkilerin test edilmesinde Anova testinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin katılım bankalarının işleyişi hakkındaki bilgi durumuna göre katılım bankalarına karşı görüşleri ve bilgi düzeyleri arasındaki farkın belirlenebilmesi için yapılan Anova testi sonucunda katılım bankalarının işleyişi hakkındaki bilgi durumu bağımsız değişkeninin katılım bankacılığı işleyiş süreciyle ilgili bilgi düzeyleri ($p=,000$) ve katılım bankaları ve faaliyetlerine yönelik görüşleri ($p=,000$) arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir.

Katılım bankalarının işleyişi ve prensipleri hakkında bilgiye sahip olan ($X=3,4315$) üniversite öğrencilerinin bilmeyen ($X=3,0289$) ve kısmen bilen ($X=3,0121$) üniversite öğrencilerine göre katılım bankalarına karşı görüşlerinin daha pozitif olduğu tespit edilmiştir.

Katılım bankalarının işleyişi ve prensipleri hakkında bilgiye sahip olan ($X=3,5677$) üniversite öğrencilerinin bilmeyen ($X=1760$) ve kısmen bilen ($X=2,5397$) üniversite öğrencilerine göre katılım bankaları hakkında bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda üniversite öğrencilerinin katılım bankacılığının müşteri beklentilerine cevap verebilme inancı bağımsız değişkeni ile “Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşler” ve “Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi” arasındaki ilişkiler belirtilmiştir.

Tablo 3.20. Katılım Bankalarının Müşteri Beklentilerine Cevap Verebilme Değişkeni ile Ölçekler Arasındaki İlişkiler

	Cevap Verebilme	Frekans	Ortalama	Standart Sapma	F	df.	p
Görüşler	Evet	39	3,7529	,16808	42,615	2	,000
	Hayır	32	2,6790	,96926			
	Kararsızım	204	3,0805	,44646			
Bilgi Düzeyi	Evet	39	3,2170	,70011	11,148	2	,000
	Hayır	32	2,8462	1,16299			
	Kararsızım	204	2,4632	,96754			

Yukarıda belirtilmiş olan tabloda katılım bankacılığının müşteri beklentilerine cevap verebilme inancı bağımsız değişkeni ile üniversite öğrencilerinin katılım bankalarına karşı görüşleri ve bilgi düzeyleri karşılaştırılmıştır. Araştırma kapsamında katılım bankacılığının müşteri beklentilerine cevap verebilme inancı bağımsız değişkeni ile ölçekler arasındaki ilişkilerin test edilmesinde Anova testinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin katılım bankacılığının müşteri beklentilerine cevap verebilme inancına göre katılım bankalarına karşı görüşleri ve bilgi düzeyleri arasındaki farkın belirlenebilmesi için yapılan Anova testi sonucunda katılım bankacılığının müşteri beklentilerine cevap verebilme inancı bağımsız değişkeninin katılım bankacılığı işleyiş süreciyle ilgili bilgi düzeyleri ($p=,000$) ve katılım bankaları

ve faaliyetlerine yönelik görüşleri ($p=,000$) arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir.

Katılım bankacılığının müşteri beklentilerine cevap verebileceğine inanan ($X=3,7529$) üniversite öğrencilerinin inanmayan ($X=2,6790$) ve kararsız ($X=3,0805$) üniversite öğrencilerine göre katılım bankalarına karşı görüşlerinin daha pozitif olduğu tespit edilmiştir.

Katılım bankacılığının müşteri beklentilerine cevap verebileceğine inanan ($X=3,2170$) üniversite öğrencilerinin inanmayan ($X=2,8462$) ve kararsız ($X=2,4632$) üniversite öğrencilerine göre katılım bankaları hakkında bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda üniversite öğrencilerinin katılım bankacılığını ihtiyaç halinde kullanma bağımsız değişkeni ile “Katılım Bankaları ve Faaliyetlerine Yönelik Görüşler” ve “Katılım Bankacılığı İşleyiş Süreciyle İlgili Bilgi Düzeyi” arasındaki ilişkiler belirtilmiştir.

Tablo 3.21. Katılım Bankacılığını İhtiyaç Halinde Kullanma Bağımsız Değişkeni ile Ölçekler Arasındaki İlişkiler

	Kullanma Durumu	Frekans	Ortalama	Standart Sapma	F	df.	p
Görüşler	Zaten Kullanıyorum	59	3,4669	,44774	24,985	3	,000
	Düşünürüm	85	3,0128	,49875			
	Düşünmem	49	2,6699	,80131			
	Kararsızım	82	3,2812	,33980			
Bilgi Düzeyi	Zaten Kullanıyorum	59	3,2790	,96721	26,992	3	,000
	Düşünürüm	85	2,2837	,58135			
	Düşünmem	49	1,9529	1,04211			
	Kararsızım	82	2,8752	,95567			

Yukarıda belirtilmiş olan tabloda katılım bankacılığını ihtiyaç halinde kullanma bağımsız değişkeni ile üniversite öğrencilerinin katılım bankalarına karşı görüşleri ve bilgi düzeyleri karşılaştırılmıştır. Araştırma kapsamında katılım bankacılığını ihtiyaç halinde kullanma bağımsız değişkeni ile ölçekler arasındaki ilişkilerin test edilmesinde Anova testinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin katılım bankacılığını ihtiyaç halinde kullanma göre katılım bankalarına karşı görüşleri ve bilgi düzeyleri arasındaki farkın belirlenebilmesi için yapılan Anova testi sonucunda katılım bankacılığını ihtiyaç halinde kullanma bağımsız değişkeninin katılım bankacılığı işleyiş süreciyle ilgili bilgi düzeyleri ($p=,000$) ve katılım bankaları ve faaliyetlerine yönelik görüşleri ($p=,000$) arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir.

Katılım bankacılığı kullanma durumuna katılım bankacılığını zaten kullanıyorum ($X=3,4669$) yanıtını veren üniversite öğrencilerinin düşünürüm ($X=3,0128$), düşünmem ($X=2,6699$) ve kararsızım ($X=3,2812$) yanıtını veren üniversite öğrencilerine göre katılım bankalarına karşı görüşlerinin daha pozitif olduğu tespit edilmiştir.

Katılım bankacılığı kullanma durumuna katılım bankacılığını zaten kullanıyorum ($X=3,2790$) yanıtını veren üniversite öğrencilerinin düşünürüm ($X=2,2837$), düşünmem ($X=1,9529$) ve kararsızım ($X=2,8752$) yanıtını veren üniversite öğrencilerine göre katılım bankaları hakkında bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ

Katılım bankacılığı sektörünün uzun vadeli büyümesinin ve refahının sağlanması İslami finansal kavramların bilinirliğinin artırılmasına ve doğru şekilde anlaşılmasına doğrudan doğruya bağlıdır. Bununla birlikte katılım bankalarının finansal ürünlerinin daha anlaşılır olacak şekilde sunulması, İslami finansal ürünlerin geleneksel ürünlerle kıyaslanmasına ve rekabet edebilirliğine yardımcı olacaktır. Sunulan hizmetlerin anlaşılmasını kolaylaştırmak ve benzer geleneksel ürünlerle karşılaştırılabilirliğini kolaylaştırmak tüketicilerin daha iyi seçimler yapmasına yardımcı olacaktır.

Bu çalışmada geleceğin potansiyel banka müşterisi ve finansal sistem katılımcısı olan üniversite öğrencilerinin katılım bankacılığı hakkındaki görüşlerinin ve bilgi düzeylerinin anlaşılması amaçlanmıştır. Çalışmada aynı zamanda öğrencilerin çeşitli demografik özelliklerinin katılım bankacılığı hakkındaki görüş ve bilgi düzeylerine etkisi de incelenmiştir.

Yapılan analizler sonucunda üniversiteli gençler arasında katılım bankacılığı bilinirlik düzeyinin oldukça düşük olduğu ve katılım bankacılığı işleyiş sistemi bilinirliğinin gelir düzeyi arttıkça arttığı görülmüştür. Bilinirliğin artması adına genç nesil, finansal okuryazarlığın yapıldığı oluşumlarda eğitilebilir. Teknolojiyi yaygın şekilde kullanan genç nüfus finansal okuryazarlık konusunda büyük adımlar atabilecek potansiyele sahiptir. Finansal okuryazarlık eğitim sisteminin bir parçası haline getirilerek ve müfredatta bu konudaki bilgilere daha çok yer verilerek gençlerin finansal sisteme erkenden adım atması sağlanabilir.

Türkiye ekonomisine yön verecek gençlerin finansal hizmetlerden etkin bir şekilde yararlanması sağlanmalıdır. Bunun için katılım bankacılığı işleyiş sisteminin bilinirliğini artırmak, Türk bankacılık sektöründe daha etkili ve verimli bir şekilde varlık gösterebilmelerini sağlamak adına katılım bankalarına verilebilecek önerileri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Genç kesimlere daha fazla emek, zaman ve kaynak sarf edilmesi gerekmektedir.
- Katılım bankalarının ürün ve hizmet ağları geliştirilmeli, yatırımlar artırılmalı, teknolojinin sağladığı ürünler sunularak genç kesime hitap edilmelidir.
- Tüketicinin ilgisini çekecek reklamlar sunularak ve proje bankacılığı yapılarak bilinirliğin artırılması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

KAHYAOĞLU Sezer ve ÖZKARA Umut, ***Katılım Finans: Teorik ve Ampirik Çalışmalar***, Ankara: Gazi Kitabevi, 2018.

KARAPINAR Aydın, ***Özel Finans Kurumları ve Muhasebe Uygulamaları***, Ankara: Gazi Kitabevi, 2003.

ÖZSOY İsmail, ***Türkiye’de Katılım Bankacılığı***, İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), 2011.

ÖZULUCAN Abitter ve ÖZDEMİR Fevzi, ***Katılım Bankacılığı***, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2010.

RAHMAN Yusuf, ***Uzmanlar: İslami Bankacılık 2011 Yılında Batıya Göç Dönemine Hazırlanıyor***, Çev: H. Erçetin, Riyad: Ortadoğu Gazetesi, 2011.

Makaleler

ASLAN Tunay ve SÖNMEZ Yağmur, Malezya’da Katılım Bankacılığı, ***Journal of Social and Humanities Sciences Research***, Yıl:5, Sayı:17, 2018, s.330-344.

ATA Ali, BUĞAN Fatih ve ÇİĞDEM Şemsettin, Kar Payı Oranları ile Mevduat Faiz Oranları Arasındaki Nedensel İlişki, ***Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***, Cilt:25, Sayı:1, 2016, s.1-19.

ATAR Abdulkadir, Başlangıcından Günümüze Dünyada ve Türkiye’de İslami Bankacılığın Genel Durumu, ***Journal of History Culture and Art Research***, Yıl:6, Sayı:4, 2017, s.1024-1041.

ÇALIK Esra ve AYGÜN Mehmet, Geleneksel Bankalar ile Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Basel 3 Kriterleri Açısından Kıyaslanması, ***Journal of Current Researches on Business and Economics***, Yıl:7, Sayı:2, 2017, s.45-53.

- DESTEBAŞI Ayşenur, Enflasyon ve Faiz İlişkisi Üzerine İslamiyet Açısından Bir Değerlendirme, **Enderun Dergisi**, Sayı:2, Cilt:1, 2018, s.32-37.
- DURAK İsmail, BAYAT Murat ve ARSLAN Murat, Banka Seçiminde Müşteri Tercihleri: Katılım Bankaları Üzerine Ampirik Bir İnceleme, **The Journal of Social Science**, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:2, 2017, s.55-69.
- İPEKGİL Doğan, MARANGOZ Mehmet ve TOPOYAN Mert, İşletmelerin İç ve Dış Pazarda Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler ve Bir Uygulama, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:5, Sayı:2, 2003, s.109-124.
- ÖĞÜNÇ Harun, Katılım Bankaları Üzerine Bir Değerlendirme: Literatür ve Finansal Durum İncelemesi, **Türk&İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl:4, Sayı:11, 2017, s.181-198.
- ÖNDEŞ Turan, ŞİMŞEK Abdurrahim ve SÜMER Serpil, Katılım Bankalarının Kredi Kullananlar Açısından Tercih Edilme Sebepleri: Atatürk Üniversitesi Akademisyenleri Üzerine Bir Uygulama, **Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:32 Sayı:4, 2018, s.885-902.
- ÖZEN Ercan, ŞENYILDIZ Leyla ve AKARBULUT Kenan, Faizsiz bankacılık Algısı: Uşak İli Örneği, **Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies**, Yıl:2, Sayı:4, 2016, s.1-17.
- ÖZULUCAN Abitter ve DERAN Ali, Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankacılığın Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:6 Sayı:11, 2009, s.80-97.
- PEHLİVAN Pınar, Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi, **Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Yıl:16, Sayı:31, 2016, s.310-325.
- SARI Selçuk ve GÜNGÖR Nevzat, Türkiye’de Katılım Bankacılığı Alanında Hazırlanmış Lisanüstü Çalışmalar: Bir Literatür İncelemesi, **Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi**, Sayı:53, Cilt:3, 2018, s.1285-1303.

TORAMAN Cengiz, ATA Ali ve BUĞAN Fatih, Mevduat ve Katılım Bankalarının Karşılaştırmalı Performans Analizi, **Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:16, Sayı:2, 2015, s.757-779.

TÖRENEK Murat, Katılım Bankacılığı Tercihinin, Müşterilerinin Bazı Demografik Özellikleri Açısından İncelenmesi, **Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:9, Sayı:18, 2018, s.448-462.

TÜRKAN Yavuz ve ARPACIK Mustafa, Din Görevlilerinin Katılım Bankacılığına Bakış Açısı: Bingöl İlinde Bir Uygulama, **Bingöl Üniversitesi Dergisi**, Yıl:7, Cilt:7, Sayı:14, 2017, s.227-241.

YILMAZ Tuncer, EKİNCİ Sevgül ve ÖNK Kadir, Kobi'lerin katılım (İslami Faizsiz) Bankaların Faaliyetlerine Yönelik Tutumlarının Tespit Edilmesine Yönelik Bir Araştırma, **International Journal of Academic Value Studies**, Yıl: 4, Sayı:18, 2018, s.51-65.

YURTTADUR Mustafa ve DEMİRBAŞ Hayati, Türkiye' de Bulunan Katılım Bankaları ve Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması, **İGÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:4, Cilt:2, 2017, s.81-96.

Tezler

AKKAYA Erhan, Finansal Koşulların Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri: Geleneksel ve Katılım Bankaları Karşılaştırması, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, 2018, s.24 (**Yayımlanmış Uzmanlık Yeterlilik Tezi**)

AKKUŞ Tunahan, Türk bankacılık Sektöründeki Katılım Bankalarının Finansal İstikrarının Stres Testi Yönetimiyle Analizi, Balıkesir Üniversitesi, 2017, s.4 (**Yayımlanmış Doktora Tezi**)

ARABACI Nihat, Katılım Bankalarının Türkiye'de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi". Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.15 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

- ASLAN Hakan, Alternatif Bir Yatırım ve Finansman Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler, İstanbul Marmara Üniversitesi, 2012, s.34 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- AVCU Cüneyt, Katılım Bankacılığı ve Sukuk Modelleri, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, 2015, s.4 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- AYDIN Yasemin, Küresel Kriz Çerçevesinde Katılım Bankalarının ve Ticari Bankaların Mali Performanslarının Topsis Yöntemiyle Analizi, Çorum Hitit Üniversitesi, 2017, s.10 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- BAĞCI Haşim, Ticari Bankalar ile Katılım Bankalarının Karlılık Performanslarının Topsis Yöntemiyle Karşılaştırılması, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, 2013, s.72 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- BATIR Tuğba, Türkiye’ de Katılım Bankaları Konvansiyonel Bankaların Karlılık Belirleyicileri ve Etkinlik Yönünden Karşılaştırılmaları, Erzurum Atatürk Üniversitesi, 2016, s.4 **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**
- BAYKARA Velid, Katılım Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2012, s.38 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- BİLAL Ersan, Finansal Krizlere Karşı Dayanımlı Bir Enstrüman: Sukuk, Kocaeli Üniversitesi, 2015, s.108 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- BİLİR Aybegüm, Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, Adana Çukurova Üniversitesi, 2010, s.7 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- BUĞAN Mehmet, Katılım Bankaları ile Konvansiyonel Bankaların Etkinliklerinin VZA ve Malmquist TFV Endeksi ile karşılaştırılması, Gaziantep Üniversitesi, 2015, s.17 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- CAN Akif, Banka Kartlarının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, İstanbul Marmara Üniversitesi, 2007, s.2 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- COŞAN Şerif, Kurumsal ve Ticari Bankacılık Açısından Katılım Bankalarının Etkinliğinin Ölçülmesi: Türkiye Örneği, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, 2016, s.42 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

- ÇOBANKAYA Tuba, Katılıma Bankalarının Türkiye'deki Farkındalık Düzeyinin Tespiti: Batı Karadeniz Bölgesinde Bir Araştırma, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, 2014, s.18 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- DAĞ Sinan, Türkiye'deki Katılım ve Mevduat Bankalarının Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi Yöntemiyle Karşılaştırılması, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, 2011, s.24 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- DARÇIN Cüneyt, Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşüm Sebepleri ve Sonuçları, Ankara Atılım Üniversitesi, 2007, s.39 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- DEMİR Hakan, Faizsiz Bankacılıkta Varlık Yönetim Şirketi Adaptasyonu, İstanbul Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, 2012, s.18 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- DENİZ Abdülbaki, İslam Hukukunda İlet Kavramı ve Faizin İletisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, 2006, s.2 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- DURMUŞ Abdullah, Fıkhi Açıdan Günümüz Para Mübadelesi İşlemleri, İstanbul Marmara Üniversitesi, 2008, s.2 **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**
- EMEÇ Ömer, Katılım Bankacılığının Tarihi ve Geleceği, İstanbul Şehir Üniversitesi, 2014, s.9 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- ERDOĞAN Doğa, Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Katkıları, İstanbul Marmara Üniversitesi, 2011, s.2 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- ESKİCİ Mustafa, Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankaları'nın Müşteri Özellikleri, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, 2007, s.5 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- GÖDEŞ Merve, Basel-3 Kriterlerinin Katılım Bankacılığına Etkileri: Türkiye Örneği, İstanbul Marmara Üniversitesi, 2016, s.86 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**
- GUDİL Orhan, Türkiye' de Katılım Bankacılığı ve Katılım Bankalarının Getirisi ile Alternatif Yatırım Araçları Getirilerinin Analizi (2004-2006), Sakarya Üniversitesi, 2007, s.50 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

GÜNEŞ Abbas, Özel Finans Kurumlarının Performans Açısından Değerlendirilmesi, Malatya İnönü Üniversitesi, 2002, s.77 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

GÜNGÖR Yusuf, Kamusal Sermayeli Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçerisindeki Yeri ve Kamu Katılım Bankalarında Hizmet Kalitesinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma, İstanbul Marmara Üniversitesi, 2018, s.51 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

HABERGETİREN Faruk, İslam Hukuku'nda Sermaye ve Sermaye Hareketleri, Şanlıurfa Harran Üniversitesi, 2005, s.13 **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**

HANCI Melahat, Katılım Bankalarından Sigortacılık İşlemleri ve Uygulanması, Konya Selçuk Üniversitesi, 2007, s.68 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

KAÇMAZ Adem, Katılım Bankalarının 2005-2008 Yılları Arasında Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişimi, İstanbul Fatih Üniversitesi, 2009 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

KARA Mustafa, Katılım Bankalarında Personel Eğitimi, Ankara Gazi Üniversitesi, 2006, s.10 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

KARACAOĞLAN Çağlar, Yabancı Sermayeli Bankaların Türk Bankacılık Sektörüne Girişi, İstanbul Kadir Has Üniversitesi, 2011, s.7 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

KAYA Ferudun, Kredi Kartları ve Bireysel Müşterilerin Kredi Kartı Tercihine Etki eden Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, İstanbul Kadir Has Üniversitesi, 2008, s.81 **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**

MÜCAHİTOĞLU Nurullah, Türkiye' de Katılım Bankalarının Finansal Kiralamadaki Yeri, Diğer Finansal Kiralama Şirketleri ile Karşılaştırılması ve Sektörde Sukuk Uygulaması Beklentileri, İstanbul Marmara Üniversitesi, 2015, s.1 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

ÖZBAY Faruk, Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Uygulamaları, İzmir Gediz Üniversitesi, 2014, s.8 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

ÖZGÜR Ersan, Katılım Bankaların Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, 2007, s.109 **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**

ÖZKAN Hamza, Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları, Niğde Üniversitesi, 2012, s.8 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

ÖZYURT Kıvanç, Banka Kredilerine Alternatif Olarak Murabaha Modelinin İncelenmesi, Kırıkkale Üniversitesi, 2015, s.43 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

PEKCAN Mümin, Katılım Bankacılığı ve Muhasebe Sistemi, Bursa Uludağ Üniversitesi, 2006, s.22 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

SARI Dursun, Mefru Nitelikli Riba Hadiselerinin Tahric ve Tenkidi, Kayseri Erciyes Üniversitesi, 2005, s.9 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

ŞAHİN Ekrem, Türkiye’de Dünden Bugüne Katılım Bankaları, İstanbul Kadir Has Üniversitesi, 2007, s.15 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

TENEKECİ Mehmet, Katılım Bankacılığının Finansal İstikrara Etkisi: Türkiye Örneği’, Konya KTO Karatay Üniversitesi, 2017, s.65 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

TÜRKMENOĞLU Ebru, Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Finansal Yapı, Kırıkkale Üniversitesi, 2007, s.19 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

USTAOĞLU Didar, Türkiye’ de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, 2014, s.2 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

İnternet Kaynakları

ALBARAKA, 2019, Ulaşılabilir URL: <https://www.albaraka.com.tr/albarakayitaniyin.aspx>, (Erişim Tarihi: 09.11.2019)

KUVEYT TÜRK, 2019, Ulaşılabilir URL: <https://www.kuveytturk.com.tr/yatirimci-iliskileri/kurumsalbilgiler/ortaklik-yapisi>, (Erişim Tarihi: 09.11.2019)

TÜRKİYE FİNANS, 2019, Ulaşılabilir URL: <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/yatirimci-iliskileri/sayfalar/ortaklik-yapisi.aspx>, (Erişim Tarihi: 09.11.2019)

TÜRKİYE KATILIM BANKALARI BİRLİĞİ, 2019, Ulaşılabilir URL:
<http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Katilim-Bankalari2018-.pdf>,
(Erişim Tarihi: 08.11.2019)

VAKIF KATILIM, 2019, Ulaşılabilir URL (<https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/ortaklik-yapisi>), (Erişim Tarihi:10.11.2019)

ZİRAAT KATILIM, 2019, Ulaşılabilir URL: <https://www.ziraatkatilim.com.tr/yatirimci-iliskileri/Sayfalar/ortaklik-yapisi.aspx>, (Erişim Tarihi: 12.11.2019)

EKLER

Ek 1: Anket Formu

Sayın Katılımcı

Bu anket İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “Katılım Bankacılığına Üniversiteli Gençlerin Bakışı” adlı çalışmaya veri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Sorulara vereceğiniz cevaplar isim verilerek kesinlikle yayımlanmayacaktır. Lütfen her bir soruya sizin için en uygun yanıtı veriniz. Katkılarınız için teşekkür ederim.

İletişim Bilgileri

Tel :

E-Mail :

KATILIM BANKACILIĞINA ÜNİVERSİTELİ GENÇLERİN BAKIŞI	
DEMOGRAFİK SORULAR	
1	Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek
2	Kaçıncı Sınıfta Okuyorsunuz: () 1 () 2 () 3 () 4 () Yüksek Lisans
3	Kişisel Geliriniz: () 500 TL ve Altı () 501-1.500 TL Arası () 1.501-2.500 TL Arası () 2.501-4.000 TL Arası () 4.001 TL ve Üzeri
4	Ailenizin Toplam Geliri: () 3.000 TL ve Altı () 3.001-5.000 TL Arası () 5.001-7.000 TL Arası () 7.001 TL-9.000 TL Arası () 9.001 TL ve Üzeri
5	Katılım bankacılığının prensip ve işleyişini biliyor musunuz? () Biliyorum () Bilmiyorum () Kısmen Biliyorum
6	Katılım bankacılığının müşteri beklentilerine cevap verdiğiğine/verebileceğine inanıyor musunuz? () Evet () Hayır () Kararsızım
7	Katılım bankacılığını kullanmıyorsanız ihtiyaç halinde kullanmayı düşünür müsünüz? () Zaten Kullanıyorum () Düşünürüm () Düşünmem () Kararsızım

KATILIM BANKALARI VE FAALİYETLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLER

Soru No	Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
8	Katılım bankaları uygulamaları hakkında yeterince bilgiye sahibiyim					
9	Katılım bankaları ürün ve hizmetleri tanıtımı yeterince yapıyor					
10	Katılım bankalarının iyi bir imaj ve popülariteye sahip olduklarını düşünüyorum					
11	Katılım bankalarının sundukları ürün ve hizmet çeşitliliğinin yeterli olduğunu düşünüyorum					
12	Katılım bankalarının finans sektörü içerisinde gerekli kuruluşlar olduğuna inanıyorum					
13	Katılım bankalarının iddia ettikleri gibi faizsiz işlem yürüttüklerine inanıyorum					
14	Katılım bankalarının dini hassasiyetleri gözettiklerini düşünüyorum					
15	Ticari olarak karlı olduklarını düşündüğüm takdirde katılım bankaları ile çalışırım					
16	Cazip kâr payı oranları ve ödeme imkanları olduğu takdirde katılım bankaları ile çalışırım					
17	Düşük maliyetli kredi imkânı sundukları takdirde katılım bankaları ile çalışırım					
18	Faizsiz işlem yaptıkları için katılım bankalarını tercih ederim					

KATILIM BANKACILIĞI İŞLEYİŞ SÜRECİYLE İLGİLİ BİLGİ DÜZEYİ

Soru No	Sorular	Hiç Bilmiyorum	Bilmiyorum	Kısmen Bilmiyorum	Biliyorum	Çok İyi Biliyorum
19	Katılım bankacılığı, faizsiz finans değerlerine dayanan bir anlayışla çalışmaktadır					
20	Katılım bankacılığı sistemi temel olarak kâr ve zarar katılma prensibi çerçevesinde işlemektedir					
21	Katılım Bankaları işleyiş prensipleri olarak ticari alım – satıma konu olan işlemlerle çalışmaktadır					
22	İslam'a uygun olmayan malların alım-satımı yapılmamaktadır (alkol, domuz ürünleri vb.)					
23	Katılım bankaları, müşterilerine herhangi bir ticaret olmadan nakit kredi kullandırmamaktadır					
24	Katılım bankaları faizsizlik prensibi gereği krediyi geri çağdırmamakta ya da kredi maliyetini yükseltmemektedir					
25	Katılım bankalarının kredi kartlarından nakit çekim yapılmamaktadır					
26	İhtiyaç desteklerinde, para direkt olarak kullanıcı hesabına aktarılmamakta, satıcının hesaplarına ödenmektedir					
27	İhtiyaç desteklerinde, faturalandırmanın yapılması zorunludur					
28	Prosedür, yapılan işlemlere göre az ya da çok olabilmektedir					
29	Katılım bankacılığı prensipleri gereği faizli enstrüman içeren işlemler (tahvil, repo vb.) yapılmamaktadır					
30	Katılım bankasınınca toplanan fonlar tasarruf mevduatı sigorta fonunun güvencesi altındadır					
31	Katılım bankacılığında faizsiz sigorta işlemleri (araç, kasko, konut, nakliyat vs.) yapılmaktadır					